

Magasinet Arena / Politik, kultur & idédebatt / #6—2013 / 79 kr

Kampanjpris

49:-

Ord. maxpris 79:-

arena

Skribenter

Maria Georgieva
Ali Esbati
Jenny Andersson
Magnus Linton
Kristina Hultman
Carl Cederström
Sanna Samuelsson
Göran Greider
Nina Björk
Tor Wennerberg
Malin Ullgren
Jonathan Metzger
Evin Ismail
Per Wirtén

Dessutom

Är du lycklig?
Erotiskt kapital
Schizofrent
ekonomipris
Det gemensamma
fenomenologi
Språktestarindustrin
På flykt från Syrien
Pinn-ekonomin
Kärlek i kultur-
marxismens tid
Det bästa
som kan hända
Därför bör du
läsa Thomas Piketty
Identitets-
politikens kris

I varje debattstorm står
Sven Lindqvist rak, oupphörligt
påläst och nyansrik.
Sven: en kärlek.

Av Tomas Lappalainen

INTERPRESS 0643-06

7 388064 304900 • RETURVECKA V 9

Den feministiska utmaningen

Hur ska man förstå sambandet mellan klass och kön och vad betyder det för arbetsmarknaden? Denna bok samlar elva forskare, författare, utredare och journalister, verksamma inom fackföreningsrörelsen och utom densamma.

Grundtanken är en önskan att utmana den fackliga rörelsen med en uppdaterad feministisk analys, men också en vilja att i samhällsdebatten föra fram den fackliga analysen om en jämställd arbetsmarknad. Bokens svar är att det inte räcker att tala om jämställdhet utan man måste göra aktiva val och ta ställning. Förändring skapas genom politik och konkreta fackliga strategier som handlar om både erkännande och omfördelning. Det borde vara lika självklart för såväl en facklig rörelse som för den som vill kalla sig feminist år 2013.

Medverkande Joa Bergold, Josefin Edström, Olav Fumarola Unsgaard, Ulrika Hagström, Katrine Kielos, Ulrika Lorentzi, Johanna Palmström, Karin Thorasdotter, Ulrika Vedin, Per Wirtén & Soheyla Yazdanpanah
Red. Olav Fumarola Unsgaard och Karin Thorasdotter

ISBN: 978-91-86743-23-9

Stoppa skitlivet! Strategier mot osäkra anlitandeformer

Sedan ett par decennier minskar tillsvidareanställningarna i Sverige och allt fler hamnar i otrygga jobb utan chans till fast anställning. Allt fler tvingas också starta eget för att kunna fortsätta med det jobb de tidigare hade som anställda. Konsekvenserna av denna utveckling är stora för individer, arbetsplatser, den fackliga rörelsen och samhället i stort.

I den här boken tar Shadé Jalali och Mats Wingborg ett helhetsgrepp på problemet. De menar att det behövs många olika åtgärder beroende på bransch och verksamhet och de ger en rad förslag till fack, arbetsgivare och politiker. Mycket handlar om att använda befintliga lagar, förändra andra lagar och att se över kollektivavtalen.

Stoppa Skitlivet är den tredje och avslutande delen av projektet »Otrygga anlitandeformer« som drivs av Arena Idé, Arenagruppens tankesmedja.

ISBN: 978-91-86743-34-5

**FÅ BÄTTRE KOLL PÅ SAMTIDEN.
PRENUMERERA PÅ ARENA IDÉS NYHETSBREV.**

Gå in på www.arenaide.se och skriv in din mejladress

premissförlag

Jag beställer ____ ex (à 140 kr) av *Den feministiska utmaningen!*

____ ex (à 50 kr) av *Stoppa skitlivet!*

(Porto 29 kr tillkommer)

Namn _____

Adress _____

Postadress _____

E-post _____

Posta talongen eller maila din beställning till: order@arenagruppen.se

Frankeras ej.
Vi betalar
portot.

premissförlag

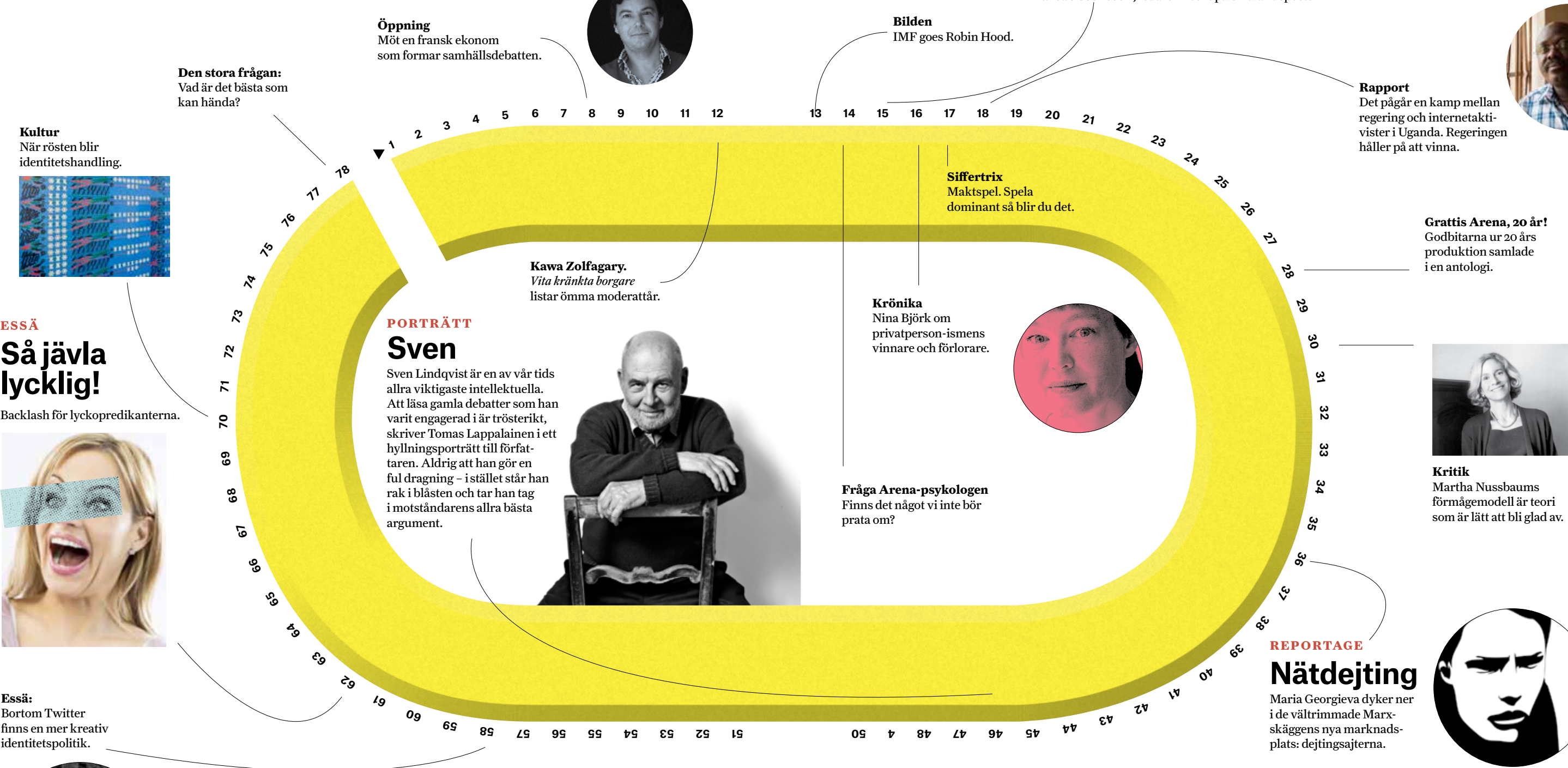
Svarspost
122 387 700
110 03 Stockholm

ILLUSTRATION: LISEN HAGLUND

Är vi ute efter att träffa kärleken på dejtingsajtarna, eller är letandet ett skyltfönster för våra egna varumärken? Välkommen till den moderna nätdejtingen: Marx-skäggens marknadsplats. Läs Maria Georgievas reportage. **Sidan 40**

Innehåll. Numrets Arena, #6—2013

Essä:
Bortom Twitter finns en mer kreativ identitetspolitik.

Magasinet Arena #6–2013
Tidskriften Arena är ett partipolitiskt obundet och kulturradikalt forum för samhälls- och kulturjournalistik. Mål: Politisk eftertanke och förändring. Magasinet Arena grundades 1993 av Per Wirtén och Håkan A Bengtsson.

Chefredaktörer
Mikael Feldbaum (ansvarig utgivare)
mikael.feldbaum@arenagruppen.se
Malena Rydell
malena.rydell@arenagruppen.se

Art director
Tobias Rydin
tobias.rydin@arenagruppen.se

Korrektur **Niklas Nordblad**
Annonsering
agneta@da-media.se
Läs mer på magasinetarena.se/annonsera

Prenumeration
08-522 574 41
gun.andersson@arenagruppen.se
Helår (6 nr) 395:-, två år (12 nr) 599:-.
Helår (6 nr) institutioner & företag 569:-. För utland, se magasinetarena.se/prenumerera

Taltidning Kontakta
gun.andersson@arenagruppen.se

Adress
Politikens Arena Medier AB
Saltmätargatan 22
113 59 Stockholm

Digitalt
magasinetarena.se
facebook.com/magasinetarena
[@magasinetarena](https://twitter.com/magasinetarena)
Qiozk
Paperton

Tryck Norra Skåne Offset

Magasinet Arena är en del av Arenagruppen, som även består av bokförlaget Atlas, tankesmedjan Arena idé och webbtidningen Dagens Arena. Arena ges ut med stöd av Kulturrådet.

Arena är TS-kontrollerad.

Medlem i branschorganisationen Sveriges Tidskrifter. Vi ansvarar ej för insänt obeställt material. Allt material i Arena lagras och publiceras elektroniskt. Medarbetare måste meddela eventuellt förbehåll mot sådan lagring och publicering.

ISSN 1652-0556
ISBN 978-91-7389-021-2

Medverkande i detta nummer
Jenny Andersson, Nina Björk, Carl Cederström, Jenny Damberg, Eva Edsjö, Ali Esbati, Henrik Franklin, Mikael Färnbo, Maria Georgieva, Kerstin Gezeliuss, Helena Granström, Göran Greider, Lisen Haglund, Johan Hilton, Lars Hermansson, Bosse Holmqvist, Helena Hägglund, Evin Ismail, Nanna Johansson, Tomas Lappalainen, Magnus Linton, Daniel Mathisen, Jonathan Metzger, Erik Mohlin, Robert Stasin-ski, Kristina Hultman, Johanna Rickne,

Emelie Rosén, Marcia Sá Cavalcante Schuback, Sanna Samuelsson, Malin Ullgren, Jon Weman, Tor Wennerberg, Lars Wilderäng, Per Wirtén, Emma von Essen, Kawa Zolfagary

Nästa nummer av Arena finns i butik den 18 februari.

Vi fyller 20!

HUR LYCKAS MAN få en idétidskrift om ekonomisk rättvisa, EU-politik, queerliberalism och antirasism att slå igenom i Sverige?

Om vi frågar tidskriftens grundare Håkan A. Bengtsson hur han, Per Wirtén och de andra tänkte 1993 så svarar han att de det viktigaaste var att vara permanent nyfiken, göra sitt bästa, ha roligt och förändra världen.

Ok, men måste det inte till något mer?

Vi har många långlivade magasin i Sverige. Och ännu fler kortlivade. Men det finns inte så många som har överlevt i 20 år med en kosmopolitisk, kulturradikal filosofi som grundsten. Vad är det som gör Arena till en framgångsrik institution i idédebatten, dessutom i en bransch som mött idel nya motgångar det senaste decenniet?

När Arena nu fyller 20 år kan vi konstatera att både lösnummerförsäljningen och prenumerationssiffrorna stiger. Nyss blev vi nominerade till Sveriges Tidskrifters pris för Årets omgörning, med den här motiveringen: "Med självsäker lekfullhet, humor och varierat bildspråk paketerar tidningen Arena allvarliga ämnen i en form av internationellt snitt som har potential att nå långt utanför den redan invigda läsekretsen".

Med nummer 1 2014 kommer alla Arenaläsare få en försenad julkapp: en tjock pocketbok med ett urval av de bästa texterna som publicerats i magasinet under de två decennierna.

EN DJUPDYKNING i 20 års arkiv ger en viss överblick: Det har i alla år varit lysande skribenter i Arena. Viktigast av allt: de stora och kända namnen har alltid fått sällskap av lika många blivande stjärnor. Det har varit lika viktigt att låta de som har lång erfarenhet och bildning säga sitt om tidens stora frågor som att låta nya röster ifrågasätta deras sanningar.

När vi satt i arkivet märkte vi att vissa texter samlat damm och framstod som partikulära eller gnälliga barn av sin tid. Men vi hittade också massor av texter som presenterade helt nya tankar. Texter som tog sig an tidens stora frågor med ett bra berättande i grunden, och som bara hade kunnat tryckas i Arena och inte i något annat svenskt magasin vid samma tid. De är fortfarande enastående läsning.

Som förklaring till magasinets framgång ska man heller inte underskatta det som på managementlingo kallas "safariekonomi", och som vuxit upp kring magasinet Arena under åren: seminarier, studieresor, konferenser, rapporter, inte minst ett bokförlag.

Långt innan hotet om tidningsdöden fick alla mediechefer att börja tala om alternativa intäktskällor bredvid själva tidningen så hade Arena inlett det jobbet.

MEN DET VIKTIGASTE av allt, tror vi som ännu är ganska nya som Arena-redaktörer, är att tidskriften aldrig låtit något förutbestämt politiskt program gå före det publicistiska. Det viktigaste är alltid bra texter. Det är roligare att undersöka än att vara tvärsäker innan man börjat tänka.

När vi nominerades till Tidskriftspriset för vår omgörning i höstas var det en sak i motiveringen som vi blev särskilt glada över, och det var det där med humorn.

Malena Rydell & Mikael Feldbaum
Chefredaktörer

Reaktioner

I Arena frammanas en bild av modern medicin som något slags nyliberalt bländverk. I maskopi med Margaret Thatcher tycks läkemedelskapitalister och korrupta läkare ha skapat en storskalig bluff i syfte att proppa patienter fulla av läkemedel.

Det är en orättvis beskrivning av ett fält som, trots misslyckanden, ändå hjälper allt fler patienter tack vare forskningen. Det må vara att den psykiatriska vården har tappat bort en social helhetssyn på hjärnans patologi. Men steget från den kritiken till att helt avfärda ett kliniskt, vetenskapligt angreppssätt kring psykiska sjukdomar är långt.

Om studien i Blekinge visar att försökspersonerna på marginalen mår bättre av mer pengar på fickan är det förstås intressant. Men det ställer knappast några gamla sanningar på ända.

Carl Johan von Seth, DN:s ledarsida

Jag (har) alltid känt mig skeptisk när redaktörer förkunnar från ovan att mer av materialet i tidningen bör ha ett lyckligt slut. I tidskriften Arenas nya nummer finns dock ett reportage som förmedlar en potentiellt positiv nyhet. I Blekinge kan ett 100-tal personer med långvarig psykisk ohälsa varje månad hämta ut 500 kronor i kontanter från kommunen. Björn af Kleen i Expressen

www.magasinetarena.se

Om Alla älskar klassresan:

Jag vet inte om Mona Sahlin var medveten om vad hon gjorde när hon flyttade fokus från "lika livsvillkor" till "lika chanser". Men skadan lever kvar inom socialdemokraternas mindre bildade ledarskikt, det klasslösa samhället har försvunnit som ideal. Kjell Arvedson

Om Experimentet:

Tack Lars Berge för en av de mest angelägna artiklar jag läst på mycket länge. Att den psykiska ohälsan ökat och håller på att bli vårt tids allvarligaste folksjukdom beskrev Stefan Klein i boken Lyckoformeln på ett utmärkt sätt redan 2005. Men varför tar inte politiker upp frågan? Denna fråga borde väl vara utomordentlig att driva för oppositionen. Roger Dahl

@magasinetarena

Ska prenumerera på tidning för första gången i mitt liv, och det kommer att bli @magasinetarena @SaraAbdollahi

Det här i @magasinetarena är så intressant och radikalt. I stället för psykofarmaka - reda stålar! @AlltGenast

facebook.com/magasinetarena

Om Auktoritära liberaler:

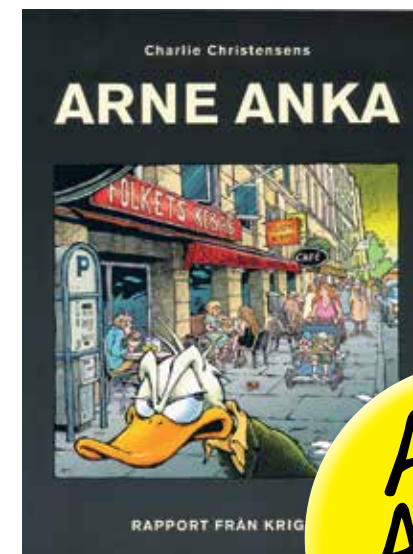
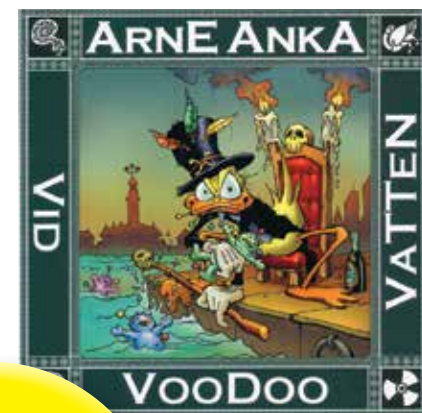
Tack för en suverän artikel som sätter huvudet på spiken. Tänkt mycket över detta och känt ett långsamt illamående krypa fram i takt med hur allting marknadsförs i samhället... Medborgarnas ställning har definitivt reducerats i politiken... Mia Miri

Julklappstips!

Gå till DA-butiken och handla uppskattade julgåvor.

Välkommen till vår webshop!

DA-butiken finns längst ner på **www.da.se**

Arne
Anka
firar 30 år!

Arne Anka

Återuppståndelsen

Det är faktiskt en världshändelse, eller i alla fall i Sverige: Arne Anka återuppstår från de döda. Han är nu franskild med två barn, betalar underhåll och har om möjligt ännu sämre ekonomi än förr om åren.

PRIS: 59 kr*

Rapport från kriget

Arne Anka vaknar upp, iförd en högst osannolik dress, utan att förstå hur det gick till. Ett grundligt detektivarbete tar vid för att reda ut denna märkliga situation. Långsamt klarnar mystiken när Krille Krokodil träder in i handlingen.

PRIS: 89 kr*

Vid VooDoo Vatten

Arne Anka drar land och rike runt och samlar bevis på den globala sammansvärjningen mot den lilla människan. Via ritualer och besvärjelser svär han sig fri allt ansvar medans hans dunkande trolltrumma indikerar vägen.

PRIS: 99 kr*

* Porto 39 kr tillkommer.

BESTÄLLNING & FRÅGOR:

Telefon 08-786 03 18

Beställ direkt på **www.da.se**

Samtiden som en roman från 1800-talet

av JENNY ANDERSSON

STILLEN: JENNY ANDERSSON

Thomas Piketty är en av vår tids få genuint intellektuella och samhällstillvända ekonomer. Han menar att 00-talets kapitalism har gjort oss till figurer i Balzacs *Pappa Goriot*.

Den

FRANSKE EKONOMEN Thomas Piketty har just utkommit med sitt mastodontverk *Le capital au XXIème siècle*. Det är ett nästan tusen sidor långt uppslagsverk i ojämlikhet. Jag meddelar omedelbart den icke franskkunnige läsaren att den engelska utgåvan är på gång. Den känslige läsaren uppmanas att bädda ner sig under ett tjockt och tryggt duntäcke. Men missa inte dessa tusen sidor skrivna av en av världens få genuint intellektuella och samhällstillvända ekonomer.

Thomas Piketty syns ofta på Le Mondes debattsidor, där han argumenterar för en reform av det djupt konservativa, krångliga och orättvisa franska skattesystemet, och han har också varit en av dem som hävdar att man i stället för att strypa pensionerna för den nuvarande och kommande generationen borde beskatta pensionerna för dem som Pär Nuder en gång kallade "köttberget", de 40-talister som gynnats under hela efterkrigstidens historiskt exceptionella period av tillväxt, full sysselsättning och billiga krediter. Thomas Piketty är också känd i den anglosaxiska världen som den ekonom vars obarmhärtiga statistik satte ord på begreppet de en procenten, d.v.s. den översta centil (hundradel) i inkomststatistiken som i USA år 2010 kammade hem över hälften av landets samlade inkomster. Det var med denna statistik i ryggen som Occupy Wall Street bildades, med sin politiska slogan We are the 99 percent.

Le capital au XXIème siècle är en bok med en vågad och välvald titel. Marx hade aldrig kunnat förutse de dramatiska ackumulationseffekter som finns inbyggda i en global ekonomi där oljemarknader, bostadsbubblor och finansmarknader samverkar till att systematiskt överföra förmögenheter från världens fattiga, arbetare och medelklass till ett slags globalt toppskikt. Marx trodde som bekant att kapitalismens inneboende

dynamik var sådan att kapitalets ständiga tendenser till exploatering skulle leda till en revolution. Icke så, menar Piketty. Historiskt sett är dagens situation att jämföra med den mest ojämlika perioden i historien, nämligen under vad historiker kallar den första globaliseringen som började under sent 1800-tal och slutade med första världskrigets utbrott. De senaste 30 åren har ojämlikheten åter ökat framför allt genom att den minskade progressiviteten i skattesystemet gynnade, inte i första hand den medelklass som var ursäkten, utan snarare en liten, global kapitalstark elit. Detta globala kapital är i dag lika starkt som det var innan börskraschen 1929.

Piketty ser dagens kapital som en slags modern variant på figurerna i Balzacs roman *Pappa Goriot*. Romanen beskriver en tid där liberalismens fundament, tanken att man genom hårt arbete, utbildning och självförbättring, tycks åsidosatt av en maktstruktur dominerad av ärvda pengar och snabba klipp. Trots 90- och 2000-talets politiks väldiga inriktning på självförbättringen, på humankapitalet, utbildningen och arbetet, är det i själva verket kapitalet, tillgång till kapitalinkomster, räntor och ärvda pengar, som avgör en människas livschanser. Det är just detta, som gör dagens kapital så omoraliskt. Thomas Piketty menar att ojämlikheter kan vara försvarbara, om de på något sätt bidrar till det gemensamma bästa. Exempelvis, om det vore sant att entreprenörer måste få skattelättnader för att de är en tillväxtmotor, så skulle detta göra sådana former av omfördelningar socialt acceptabla eftersom vi alla får del av den tillväxtökning som antas bli resultatet. Problemet är att det inte är sant. Kapitalet, menar Tomas Piketty, är i dag precis som vid höjden av den förra historiska ojämlikhetsvågen vid 1900-talets början fundamentalt asocialt och står i direkt motsättning till meritokratiska principer. De en procenten har många gånger inte gjort särskilt mycket för

att förtjäna sin plats på toppen. Ibland har de själva satt sina löner och fallskärmar. I synnerhet har de gynnats av en specifik historisk situation, särskilt i samband med den lågtillväxt-period som inleddes med 70-talets stagflationskris, och som tillsammans med finansmarknadernas frisläppande gjort att inkomster från kapital ökat mer än tillväxt, produktivitet och löner. Det lönar sig alltså utmärkt att vara rik. Det lönar sig mycket bättre än att utbilda sig eller arbeta. Med Pikettys slutsatser betyder detta att kapitalet inte alls är goda entreprenörer som sätter sina pengar och sin investeringsvilja till samhällets bästa. De är rent seekers som söker efter den bästa avsättningen på sina pengar, i de globala storstädernas fastighetsbubblor, på de globala oljemarknaderna, i demokratier eller diktaturer varhelst kapitalet kan få avsättning.

PIKETTYS ARBETE, som bygger på en enorm forskningsinsats under åtminstone femton års tid, är i själva verket en mycket mödosam och detaljerad illustration av den tes som exempelvis David Harvey eller Colin Crouch drivit i ett antal böcker. Nämligen att nyliberalism kan förstås som en systematisk klasspolitik och förskjutning av ekonomisk och politisk makt uppåt i samhällspyramiden. Att detta blev möjligt på grund av centrala förändringar i våra politiska system, framdrivna av en aggressiv höger men därefter också accepterade som socialt försvarbara och rättvisa av såväl Europas socialdemokratiska partier som av en bred folkopinion, liksom av nya former av globala företag vars strategier gått ut på att ställa sig ovanför politiken och demokratin. Dessa slutsatser är välbekanta, men på något sätt har de ändå gått den europeiska vänstern förbi.

I stället för att granska nyliberalismen som system och som konkret materiell världsordning har mycket kritisk analys ägnats åt att studera den som -ism, som doktrin och som diskursivt system. Makten över tanken blev viktigare för vår förmåga att kritisera, än makten över resurserna.

Så framstod för stora delar av vänstern politikens förändring som något som förvisso kunde tolkas som ett jordskred åt höger, men som samtidigt kunde förändras med formulerandet av alternativa hegemonier och projekt. En gammal vänstervågs materiellt orienterade analyser av den kapitalistiska staten, av eliten och kapitalet, av arbetsmiljö och levnadsnivå, hamnade i bakgrunden. Kanske har vi därmed misslyckats med ➤

Jenny Andersson är ekonomihistoriker verksam vid Sciences Po i Paris.

Thomas Piketty.

tiska partier i den uppenbara avsikten att helt enkelt köpa sig den politik man vill ha. Vi såg inte tecknen på vägen. Vi borde ha lyssnat bättre på 70-talsvästern.

DE POLITISKA KONSEKVENSERNA av Pikettys analys börjar nämligen stå uppenbara. En av dessa konsekvenser är att det sena 1800-talets ekonomiska och politiska ordning på olika sätt åter kommit att framstå som socialt legitimt. Att den gör det beror på det enorma politiska arbete som gått ut på att förankra den myt som gjorde nyliberalismen socialt acceptabel, nämligen idén att det går att klättra och att arbete och entreprenörskap kommer att löna sig. Pikettys analys visar att detta inte är sant. Därmed faller också den bevekelsegrund som de senaste 30 årens politiska förändringar gått ut på att upprätthålla. Rimligtvis borde detta leda till att politikens legitimitet faller och att vi får nya rörelser, nya -ismer, ny politik. Men det är här Pikettys tidigare slutsatser om de en procenten i toppen av det amerikanska samhället är verkligt obekväma.

Pikettys forskning har legat till grund för den analys som de amerikanska statsvetarna Jacob Hacker och Paul Pierson gjort i två böcker de senaste åren, *Off Center*, och *Winner-Take-All Politics*. I dessa beskriver de hur en allt mer extrem fördelning av inkomster och en systematisk förskjutning av ekonomisk makt uppåt i samhället har en direkt parallell i en systematisk förskjutning av den politiska makten mot de extrema republikanska positioner som företräds av Tea Party-högern och som nyligen resulterade i blockeringen av den budgetöverenskommelse som skulle tillåta den federala staten att fortsätta fungera. En liten grupp människor med extrema högersympatier kan alltså blockera vad den breda majoriteten beslutar. Enligt Hacker och Pierson är inte detta någon form av engångshändelse, utan

en fråga om system: det amerikanska politiska systemet har kidnappats av en grupp republikaner utan egentlig representativ bas, för att systematiskt driva politiken mot extrema positioner ”off center” som visserligen gynnar dem själva men som inte alls omfattas av den amerikanska väljarkåren. Ett centralt exempel på detta är inte det dramatiska lockdown, utan de skattelättnader som genomförts sedan George Bushs tid vid makten, och som hade för avsikt att gynna de amerikanska höginkomsttagarna. Efter som man visste att dessa skulle vara svåra att genomföra byggdes dessa skattereformer kring en tidsdimension: deras fulla effekt slog inte igenom omedelbart utan med fördröjning, och reformerna omgavs av ett skickligt retoriskt budskap som lät påskina att de var avsedda för den arbetande medelklassen medan de största effekterna de facto gick till höginkomsttagare och företag. Detta hade, menar Hacker och Pierson, inte varit möjligt om inte det vore för att Republikanerna trots all sin hatpropaganda mot den amerikanska staten i själva verket använt sig av staten för att genomföra sina reformer. Den federala staten, dess agencies och byråkrati, förvandlades därmed till en republikansk maskin för ojämlikhet.

DET AMERIKANSKA SAMHÄLLET är extremt. I Pikettys analys är de skandinaviska länderna omkring 1970 – dvs. före de enorma samhälleliga förändringar som skett sedan dess – det amerikanska samhällets motsats, alltså exemplet på det minst ojämlika samhälle som världen någonsin skådat. Den svenske forskaren Daniel Waldenström har gjort om en del av Pikettys analyser för Sverige, och sanningen om den svenska inkomstfördelningen står också att läsa i en rad lättillgängliga SCB-rapporter. Kapitalet finns i Sverige också. Sverige är ett av de länder där skillnaderna mellan låg- och höginkomsttagare ökar fortast. Relativt sett drar de översta tio procenten av det svenska samhället iväg, de undre tio lika så fast åt motsatt håll. Konsekvenserna av de skattereformer som gynnar inkomster av kapital och alltså ägande, liksom jobb-

skatteavdragen, är tydliga. Det är att beskriva som en form av negativ omfördelning, det vill säga de gynnar de besuttna. Liksom Bushs skattereformer har också skattesubventioner som jobbskatteavdragen, rot och rut en inneboende tidsdimension. Det är svårt att tänka sig att de skulle ha gått att sälja som populära reformer om deras alternativkostnader hade varit tydligare, med andra ord om deras effekter på den svenska ojämlikheten stått klar. Men de ger tydliga effekter i plånboken på en medelklassväljare vars sympatier på så sätt köps och förankras – om inte denna medelklass får klart för sig vem som egentligen verkligen gynnats av den förda politiken, och vem som förlorat. På längre sikt skjuts medelklassens preferenser mot mer privat konsumtion och mindre offentlig.

Thomas Pikettys moderna version av *Kapitalet* mynnar i en diskussion om progressiv beskattning, som enda sättet att rå på de enorma inkomstskillnaderna i den moderna världen, liksom i slutsatsen att nationalstaterna är lika hjälplösa inför kapitalet i dag som under det tidiga 1900-talet. För Piketty finns därmed ett tydligt alternativ: antingen fortsatta skillnader, med våld, nationalism och protektionism som följd. Eller en ny politik för solidaritet, och en europeisk socialdemokratisk vision för Europa som den överstatliga och regionala mekanism som kan stärka arbetskraftens ställning mot de nya trä- och tändsticksbaronerna i det globala kapitalet. Den europeiska västern behöver välja mellan duntäcke och samhällsanalys. ■

JACOB S HACKER/
PAUL PIERSON:
Winner-Take-All Politics. How Washington made the Rich Richer and Turned Its Back on the Middle Class, Yale University Press, 2011.

JACOB S HACKER/
PAUL PIERSON:
Off Center. The Republican Revolution and the Erosion of American Democracy, Yale University Press, 2006.

THOMAS PIKETTY:
Le capital au XXIème siècle, Les livres du nouveau monde, Seuil, 2013.

BÖCKERNA I TEXTEN

FOTO: EMMANUELLE MARCHADOUR

Håll koll på rättviseekonomerna

PAUL KRUGMAN, PRINCETON UNIVERSITY

Keynesianernas härförare nummer ett med sin inflytelserika New York Times-kolumn och bloggen The conscience of a liberal.

WARREN BUFFETT, BERKSHIRE HATHAWAY

Ställde sig på barrikaderna med uttalandet ”Nog pågår det ett klasskrig och det är min klass, de rika, som kriger - och vi vinner”.

GABRIEL ZUCMAN, LONDON SCHOOL OF ECONOMICS

Konstaterar att 8 procent av världens tillgångar göms undan i skatteparadis.

NOURIEL ROUBINI, NEW YORK UNIVERSITY

Denna enormt inflytelserika ekonom förutsåg finanskrisen och har predikat ett mer jämlikt samhälle där förhållandet mellan stat och marknad återbalanseras.

ROBERT REICH, UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Occupy-rörelsens guru och nybliven filmmakare med Inequality for all.

EMMANUEL SAEZ, UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Bildar radarpar med Piketty och deras forskning uppmärksammas i Vita husets policydokument.

ANGEL GURRIA, OECD

Den ekonomiska samarbetsorganisationens chef har låtit OECD studera växande inkomstklyftor och tryckt på för hårdare skatter.

MICHAEL KUMHOF, IMF

Drar slutsatsen att ojämlikheten skapade finanskrisen.

På Arenas
nattduks-
bord:

Ingela Johansson
Strejkkonsten. Röster om kultu-
rellt och politiskt arbete under och
efter gruvstrejken 1969-70
Glänta Produktion

Tristram Hunt
Friedrich Engels.
Kommunist i frack
Leopard

Richard Ford
Kanada
Brombergs

Brad Stone
The everything store: Jeff Bezos
and the age of Amazon
Random House

Jeremy Adelman
Worldly Philosopher. The Odyssey
of Albert O. Hirschman
Princeton University Press

IMF:s recept:
Beskatta de rika

FÖR TIO ÅR SEDAN var de den globala
vänsterns huvudmotståndare.
Nu låter självaste IMF som Robin Hood.

Av Mikael Feldbaum
Foto Emma Foster

VITA KRÄNKTA BORGARE

Av Kawa Zolfagary

Rasmus Orsén, ordförande i Gröna
Liberaler Östergötland, tar upp
kampen mot de som vill förtrycka
strippklubbsägare. Här är man
bara en stackars kille som försöker
exploatera kvinnors kroppar i fred
och så ska man få massa kritik för
det? Finns det ingen demokrati i
det här jävla landet längre? *torkar
tårarna med 20-lappar*

Socialdemokraterna har gått ut
med att de går till val själva. Det
här gör Löf väldigt bekym-
rad. För hos Alliansen har man
nämligen regeringskompisar
som gillar att dagdrömma, och
hon vill att sossarna också ska
ha dagdrömmande kompisar.
Undrar vad Löf drömmer om,
att Centerpartiet inte åker ur
riksdagen kanske?

Dennis Wedin sitter i Stockholms
stads kommunfullmäktige för Modera-
terna. Det är svårt att komma på något
skämt om detta. Ibland är verkligheten
bortom satiren helt enkelt.

Fira Arena 20 år!

För 20 år sedan
startades magasinet
Arena. Genom åren
har tidningen initie-
rat debatter, myntat
uttryck, provocerat
och roat. Magasinet
Arenas nuvarande
chefredaktörer
Malena Rydell och
Mikael Feldbaum
samtalar med de
tidigare chefredak-
törerna Karolina
Ramqvist, Per Wir-
tén, Devrim Mavi
och Magnus Linton.
Klockan 19.00 den 5
december. Anmälan
till gun.andersson@
arenagruppen.se.

Karolina Ramqvist
kommer på Arenas
20-årsjubileum.

En skruvad rapport
från rutavdragets
Sverige ges i Teater
Brunnsgatan 4:s föreställning Städningens
sakrament - en show från skurhinken.
10-11 december.

Dramaten hyllar Nobelpristagaren i samarbete
med bokförlaget Atlas. Lena Endre, Marie Ric-
hardsson med flera läser Munro. 12 december på
Dramaten.

Kulturhuset Stadsteatern i Stockholm firar man-
lighet. Celebration of Manhood med Machofa-
briken lovar queerfeministisk film, debatt och
workshop. 12 december.

FOTO: VOGLER/WIKIPEDIA

1

Pengar att hämta
Internationella
valutafonden med
Christine Lagarde
vid rodret föreslår
hur världens rika
effektivt kan beskatta
hårdare. Deras
nya rapport *Taxing
Times* undersöker
främst möjlighe-
ten att beskatta
storföretag och de
rikaste hushållen.
Skulle amerikanska
storföretags skat-
teplanering upphöra
skulle det generera
60 miljarder dollar
till statskassan - en
fjärdedel av landets
företagsskatt. IMF
konstaterar att Grek-
land, Island, Irland,
Portugal, Spanien
och Storbritannien
ökat skatterna på
hushållen med högst
inkomster med i ge-
nomsnitt 8 procent
sedan 2008.

2

Engångsskatt
Det mest kontro-
versiella förslaget
är en engångsskatt
på allt kapital. Detta
har gjorts tidigare
efter första världs-
kriget och i Japan
och Tyskland efter
andra världskriget.
Problemet då var
bara att skatten blev
känd i förväg och ka-
pital hann gömmas
undan. Problemet
nu är att även en tio
procentig skatt på
alla hushålls kapital
endast skulle sänka
EU-15:s skuldnivå
till den som rådde år
2007.

3

Förmögenhetsskatt
En möjlighet som
redovisas är höjd för-
mögenhetsskatt. De
rikaste 10 procenten
äger i genomsnitt 50
procent av tillgång-
arna i utvecklade
länder. I USA äger de
75 procent. Island
och Spanien återin-
förde förmögenhets-
skatt under krisen
och det diskuteras i
fler länder. En skatt
på 1 procent av de
rikaste tio procen-
tens förmögenhet
skulle ge 1 procent
av BNP i skatteintäkt
i utvecklade länder.

4

Fastighetsskatt
En annan möjlighet
är fastighetsskatt.
Det är effektivt efter-
som det är svårt att
dölja sina fastighe-
ter. Det slår mot dem
med stora tillgångar.
Den kan också en-
kelt göras progres-
siv. Fastighetsskatt
är smart på lokal nivå
eftersom den upp-
muntrar politiker till
investeringar som
höjer fastighetsvär-
dena, konstaterar
IMF.

5

Transaktionsskatt
IMF nämner också
förslag om transak-
tionsskatt på fastig-
heter och finansiella
instrument. Organi-
sationen framhåller
att sådana affärer är
enklare att registrera
och därför svårare att
undkomma skatt på.

Finns det något man inte bör prata om?

Vad plågas du av i samtiden?
Nu kan du mejla dina frågor till
arenapsykologen@gmail.com
och arenafilosofen@gmail.com

PSYKOLOGEN
SVARAR

Man bör förstås inte prata om det man *inte vill* prata om. Och på omvänt sätt bör man prata om det man *vill* prata om. Men det kan ibland vara enklare sagt än gjort. För vad "vill" vi egentligen? Den frågan öppnar in mot en annan fråga: hur bra är vi på att känna efter och veta vad vi själva innerst inne vill och önskar? Vad har vi för relation till oss själva, till vår egen vilja och våra djupare livsmål?

Som de gruppvarer som vi är har vi en medfödd, långtgående beredskap för att anpassa oss till vad andra tycker och tänker. Vi föds dessutom med en omogen hjärna som måste växa färdigt i nära känslomässigt samspel med andra. Det betyder att vi ofrånkomligen lär oss en stor mängd outtalade och omedvetna regler för hur vi bör agera i relationer och hur vi bör förhålla oss till våra egna känslor, tankar, impulser och viljeyttringar.

Språket är ett fantastiskt instrument för att skapa närhet, känslomässig intimitet, mellan människor. Vi kan beskriva vår inre värld av känslor och tankar för en annan människa, och på det sättet skapa förutsättningar för närhet och ömsesidig förståelse.

Ofta bär vi emellertid på föreställningar om att det finns mycket vi inte bör eller ens kan prata med andra om. Vi kanske tror

att det skulle få katastrofala följder om vi valde att blotta vissa sidor av oss själva. Förvånansvärt ofta får vi människor svårt med att bara tydligt berätta för andra vad vi känner i en specifik situation. Vi anpassar oss, vi tillrättalägger oss själva med utgångspunkt i vad vi tror är andras förväntningar.

Vi skapar förutsättningar för bättre fungerande och mer harmoniska relationer när vi stärker vår relation *till oss själva*. Det är inte detsamma som individualism eller egoistiskt främjande av egenintresset.

Grupper fungerar bättre när ingen av gruppens medlemmar ger upp sitt eget perspektiv, sin förmåga till kritiskt tänkande, för att få tillhöra gruppen.

Detsamma gäller i parrelationer. Men anpassningstrycket finns alltid där. När vi väljer att prata om sådant som man inte "bör" prata om – exempelvis vad vi innerst inne tänker och känner, oavsett hur detta tas emot – så definierar vi oss själva inför andra. Men självdefinierandet kan förstås också handla om att *inte* prata om något som vi hellre håller för oss själva.

Det är när vi utforskar och identifierar våra egna behov och önsknings, och lyssnar till vad vi själva verkligen vill i relation till andra, som vi utvecklar och stärker vår integritet. Det handlar bland annat om att vi själva väljer vad vi pratar om, och vad vi inte pratar om. Men det är förstås ingen liten livsuppgift att lära sig skilja ut sig själv från de grupper och sammanhang som vi samtidigt så innerligt behöver och vill tillhöra.

Tor Wennerberg
Legitimerad psykolog och författare

FILOSOFEN
SVARAR

Utan en omsorgsfull relation till sägandet som handling, blir det omöjligt att avgöra vad vi bör eller inte bör prata om.

Något som mycket sällan observeras är att allt som sägs bär med sig det icke-sagda. Aldrig kan vi på ett fullständigt och fullbordat sätt säga vad vi verkligen vill säga. Inte ens det som vi innerst vill säga sammanfaller med allt som vi kan säga. Hur många gånger säger vi inte vad vi inte ville säga, hur många gånger säger vi inte något helt annat än vad vi menade? Och hur många gånger säger inte en tystnad mycket mer än alla möjliga ord?

I allt vi säger finns alltid något osagt som visar på hur allt sägande i sig är ändligt och ofullbordat. Detta utgör sägandets gräns och dess möjligheter, dess faror och dess hemligheter. Om något skulle kunna sägas på ett fullständigt och fullbordat sätt skulle det inte finnas någon som helst öppenhet vare sig för ett samtal eller för ett annat sägande. Säger vi, till exempel, "Titta vem som går där!", då är det vanligt att vi vänder huvudet och tittar på vem som faktiskt går där. Sägandet av vem som går där tenderar att försvinna i meningen "Titta vem som går där!". Vi förstår att denna mening blivit sagd, att det inte bara var någon som länkade vår uppmärksamhet till denna speciella händelse. Vi förstår detta som inte sägs just i vad som sägs. *Allt* vi säger säger även på ett inte-sägande sätt att vi *säger* något och inte bara att *något* är sagt.

Detta betyder snarare att i allt sägande finns det något som inte kan sägas än något som inte bör sägas. Det som inte kan sägas när något sägs är själva sägandes händelse. Att inte kunna säga detta är snarare än en brist en kraft. Det är ur denna kraft som litteraturen uppstår.

För att kunna besvara frågan om det finns något som vi inte bör prata om borde vi kanske fråga författarna eller poeterna. Om det finns något som en författare inte bör prata om då blir detta avgjort utifrån det som denne inte kan prata om – det vill säga sägandets händelse i skrivandet, i dikten.

Marcia Sá Cavalcante Schuback
Professor i filosofi på Södertörns högskola

Hej ledarskribent! Marcus Svensson, Smålandsposten. Är hiphoppen farlig?

Du anser att hiphop kan jämföras med vit makt-musik eftersom den är en "musikkultur där rasismen i stället riktar sig mot det vita samhället". Hur visar det sig?

– När ras-stereotyper förstärks på det sätt som sker inom hiphoppen bottenar det i uppfattningar om nedärvda mentala och intellektuella anlag och moralisk karaktär. I andra sammanhang brukar man betrakta detta som utslag av just rasism.

Frågar man Kanye West handlar det bara om klass och underordning, men det är en förenklad bild. Det går förstås att göra hundra reservationer till mitt påstående, men hiphoppens traditionella teman som ras, klass och kön kan inte bortförklaras med att genren breddats och popifierats. En hel drös sociologer och historiker har pekat på just detta, som Eithne Quinn till exempel.

En vanlig liberal idé är att konsten bör vara fri från krav på moralisk uppbygglighet. Vad grundar sig din konstsyn på?

– Jag är en konservativt orienterad person och ansluter mig till tanken att konsten ska vara fri från moraliska krav. Däremot väjer jag inte för värdefrågor vilket liberaler ibland tenderar att göra. Jag har aldrig varit ute efter att förbjuda något utan vill dra in kulturen, och då inte minst populärkulturen, i det politiska samtalet. I den meningen är Sverige ett fattigt land. Vi klarar av att diskutera estetik och form, men är ofta neutrala när de kommer till det substantiella.

Vad lyssnar du på för musik?

För det mesta blir det cowboymusik. Det passar ju faktiskt också oss ledarskribenter som ibland måste skjuta från höften. ■

Svensson.

HON VAR VÄRLDENS OLYCKLIGASTE: I SJÄL OCH
HJÄRTA VAR HON NÄMLIGEN EN FÄGELSKÅDARE

Av Henrik Franklin

FOTO: ANDREAS DIENERT, URBAN NILSSON

Montelius.

Hej författare, **Martina Montelius**.
Vilken är den bästa bok du läst i år?
Kjell Espmarks *Glömskans tid* från 1987. För språkets skull.

Om du fick träffa vilken författare du ville, död eller levande, vem skulle det vara och vad skulle du fråga hen om?
Jag skulle vilja träffa Kathy Acker (död). Jag läste hennes *Blod och tarmar i plugget* många, många gånger som barn. Jag skulle ställa alla de klassiska existentiella frågorna till henne.

Om du kunde få statsministern att läsa en enda bok, vilken skulle det vara?
Charlie Chaplins självbiografi. Jag tror att han skulle känna igen sig i flera aspekter av Chaplins liv. Och det vore ingen idé att utsätta Fredrik för mer tydligt politisk litteratur, tror jag. Han skulle bara hamna i försvarsställning. Då är det bättre med en välskriven, personligt hållen berättelse om en människa som kunde ha varit han själv.

Läser du någonsin självhjälpsböcker?
Är det något/någon du rekommenderar?
Om *hälsningsceremonier, mikromakt och asocial pratsamhet* av Johan Asplund, och *Gilla läget: hur allt gick åt helvete med positivt tänkande* av Barbara Ehrenreich. Ingen av dem presenteras som självhjälpsbok (den sistnämnda är snarare en anti-självhjälpsbok-bok), men de hjälper väldigt bra.

Vad ska du läsa närmast?
We Need New Names av NoViolet Bulawayo och *Minnets spelplats* av Gunilla Palmstierna-Weiss.

Martina Montelius debutroman *Främlingsleguanen* utkom i november.

Nina Björk

Så uppstod privatpersonismen

”DET FINNS INTE bara felaktiga svar, det finns även felaktiga frågor. De här felaktiga frågorna är vad vi kallar ideologi”. Så sa **Slavoj Žižek** i en föreläsning på Bostons universitet, som jag nyligen såg på Youtube.

Žižeks exempel var frågan ”hur kan vi i kampen mot rasism minska människors intolerans mot främlingar?” Problemet med den frågan är enligt honom att den ser rasism som om den handlade om just intolerans i stället för om rättvisa. Žižek såg detta som en ideologiskt bestämd ”kulturalisering av politiska frågor” och förklarade: ”Politiska skillnader, skillnader orsakade av politisk ojämlikhet eller ekonomisk ut-sugning blir naturaliserade, neutraliserade som kulturella skillnader, det vill säga som olika livsstilar vilka uppfattas som givna, som någonting som inte kan övervinnas – bara tolereras. Orsaken till denna kulturalisering är att politiska lösningar – såsom välfärdsstaten eller olika socialistiska projekt – har försvunnit eller misslyckats. Tolerans är deras postpolitiska ersättning.”

Kanske skulle vi kunna se Žižeks utläggning som en konkretion av vad det innebär att leva i en borgerlig hegemoni: redan sättet att ställa frågor, redan sättet att rama in olika problem är borgerligt definierat och förhindrar därmed en annan världsbild, ett annat språk, en annan människosyn. Knappast ens vi som är politiskt radikala ser att spelplanen

vi förväntas agera på redan är riggad för ett visst slags spel och inte ett annat. Deras spel – inte vårt. Vi ser det kanske inte klart, men jag tror att vi ibland anar det, i en känsla av klaustrofobi.

JAG TÄNKTE PÅ det här när regeringen tidigare i höst la sitt förslag om ett femte jobbskatteavdrag och höjd brytpunkt för betalning av statlig skatt. Medierna följde på neutral nyhetsplats upp förslaget genom att fråga sig vilka grupper som var förslagets vinnare respektive förlorare. Svaret – att personer med låga inkomster förlorade på förslaget och att personer med höga inkomster vann på det – kan te sig som

ett vänstersvar. Men när man sätter etiketterna ”vinnare” respektive ”förlorare” utifrån storleken på individuella ekonomiska plånböcker efter skatt har man egentligen redan korat en annan och större vinnare: det borgerliga tänkandet om vad det är att som individ leva i ett samhälle. Nämligen att det inte alls är att leva i ett samhälle. Det är att leva som privatperson. Jag är rik blir = jag är en vinnare. Jag är fattig blir = jag är en förlorare. Själva frågan ”vem vinner och vem förlorar” är ett slags outtalat försvar för Margaret Thatchers världsbild, uttryckt i de beryktade orden ”Det finns inte någonting sådant som ett samhälle. Det finns bara individuella män och kvinnor”.

Den stora mediefrågan efter moderaternas förslag, om vinnare och förlorare, är i sig ett uttryck för den ideologi som är grunden till förslaget: den ideologi som säger att vi primärt lever våra liv inte som samhälls-varelser utan som privatpersoner. Genom ett antal år med borgerlig politik har denna ideologi blivit konkret, blivit levd erfarenhet.

DANIEL SUHONEN GAV i en debattartikel i Dagens Nyheter (21/9) ett exempel på hur det går till när vi alla tvingas agera som vore vi individuella isolerade öar. Han skrev om hur den sammanhållna skolan har slagits sönder av friskolor, fritt skolval och skolpeng. ”Idag ser vi hur segregationen ökar, resultaten faller, men ingen kan skyllas för detta: Inte föräldrarna som väljer. Inte den som öppnat friskolan. Inte kommunpolitikerna som inte rår över etableringar. Alla är fångar i systemet.”

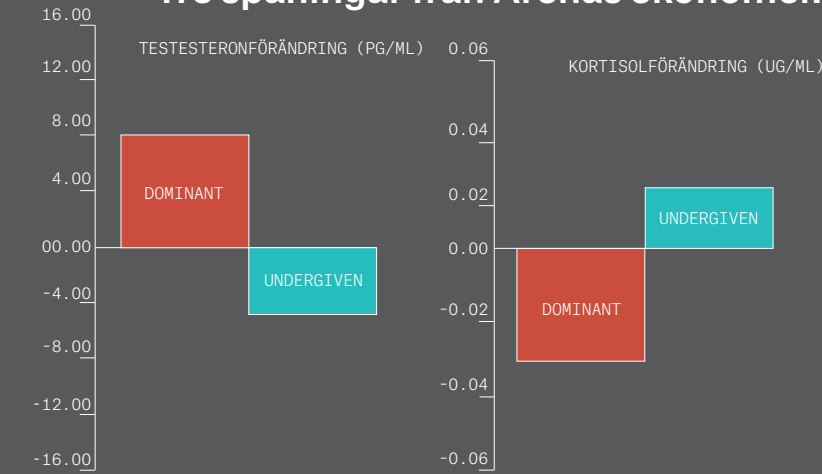
Det är precis så man monterar ner ett samhälle; genom att konkret montera ner det i människan som vet att hon är förbunden med den andra människan. Och det är just detta som de senaste decenniernas politiska och ekonomiska utveckling i vårt land har handlat om. Det är då man kan kora ”vinnare och förlorare”, utan att förstå att även den privatekonomiskt rika som samhällsvarelse kan bli en förlorare.

Av Nina Björk

FOTO: MATTHEW TSIMITAK

Maktspel

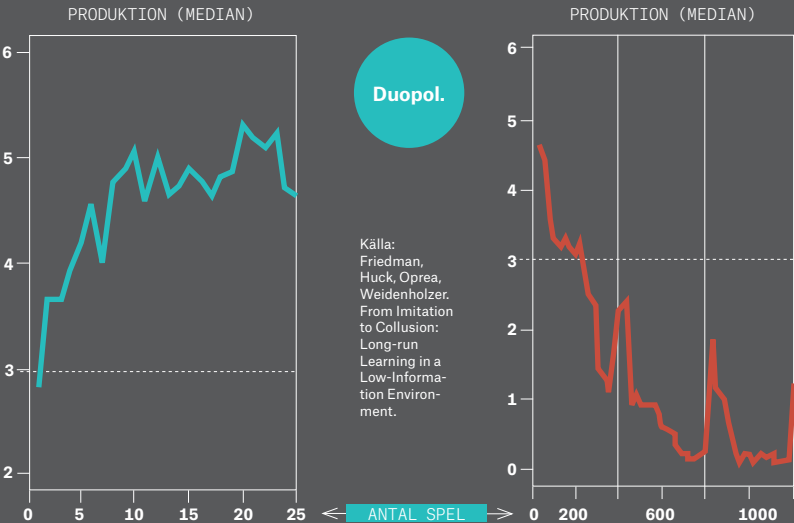
Spela dominant så blir du det. Tre spaningar från Arenas ekonomer.

Johanna Rickne / Lecturer Columbia University

Uppfostrande litteratur

En ny studie i tidskriften *Science* visar att läsning av skönlitterära verk förbättrar vår empatiska förmåga. Hundratals försökspersoner rekryterades via Amazon.com och tilldelades slumpmässigt olika läsuppgifter: prisbelönta romaner, okomplicerade ”best-sellers” eller ingen text alls. De prisbelönta romanerna upplevdes som mindre roliga att läsa, men efter bara en kort stunds läsning kunde forskarna uppmäta att de orsakade bättre resultat på test av förmågan att läsa andra människors känslor utifrån ansiktsuttryck. Skillnaden mellan de som läst skönlitteratur och övriga var signifikant, medan skillnaden mellan de som läst underhållningslitteratur och de som inte läst var insignifikant.

Duopol.

Källa: Friedman, Huck, Oprea, Weidenholzer. From Imitation to Collusion: Long-run Learning in a Low-Information Environment.

Källa: Comer Kidd, Castano, Reading Literary Fiction Improves Theory of Mind, Science 18 oktober 2013.

Erik Mohlin / Forskare vid University of Oxford

Följa John-företag

En marknad med få företag (en oligopolmarknad) leder enligt standardteorin till högre pris och lägre produktion än ”perfekt konkurrens” med många företag. Om företagen går samman i en kartell blir kvantiteten ännu lägre. En ny studie undersöker duopolmarknader (oligopol med två företag) i experiment där försökspersoner spelar 1200 rundor med samma motparter. Under de första 25 rundorna steg produktionen upp mot de nivåer som skall råda under perfekt konkurrens, trots det låga antalet företag. Efter de första 50 rundorna vänder produktionen ned för att efter ca 600 rundor nå kartellutfallet. Försökspersonerna börjar nämligen med att imitera varandras framgång och använder sedan så småningom mera framåtblickande strategier.

Rapporter

Perspektiv på SYRIENKRIGET
**EKONOMIPRIS / EROTISKT KAPITAL / RYSSLAND
ÖVERVAKNING / GOD TON-SVAR / FENOMENOLOGI**

På polisstationen i Alexandria har sjuksköterskan Muatassim fått en ledarroll.

SYRIENKRIGET

Bara livet att förlora

Av Helena Hägglund

Nada, Osama och Hamada väntar på smugglarnas båt i Alexandria. De ska till Sverige.

Bilarna trängs på strandpromenaden i centrala Alexandria, biltutor kämpar mot ljudet från trimmade kinesesiska motorcyklar. På trottoaren håller förälskade par varandra i handen. Stran-

den lyses upp av bilarnas strålkastare men Medelhavet är svart, bara vågornas skum anas i mörkret, och ljuset från en och annan båt i fjärran.

Hamada, Osama och Nada tittar sig oroligt omkring, de samlar ihop sina plastpåsar med bröd, vatten och flytvästar och går till en mer avskild plats. De vill inte dra till sig för mycket uppmärksamhet. För de väntar på ett samtal, ett samtal som ska ge dem klar- tecken att gå ombord den första av båtarna som ska ta dem från Egypten till Europa.

– Ja jag är rädd, jätterädd så klart, svarar Nada tyst när jag frågar.

En vecka tidigare dödades två syriska flyktingar när de gjorde samma

resa. Egyptiska kustbevakningen sköt mot båten och de som inte dödades fördes till polisstationen i Abu Qir i Alexandria. Där hålls nu 170 personer frihetsberövade, män kvinnor och barn, samtliga är palestinier från flyktinglägret Yarmouk i Syrien. Alla rum i polisstationen är fulla av trötta och oroliga människor. I går fick de veta att de skulle deporteras tillbaka till Syrien, tillbaka till kriget de lämnade.

Sjuksköterskan Muatassim kom från Syrien till Egypten för tio dagar sedan, med siket inställt på Europa och Sverige. Han visar bilder i sin mobiltelefon. Bilder på kvinnan och mannen som skjöts ihjäl på båten, deras kroppar omgivna av isblock för att inte börja lukta. Nästa bild är på hans två små döttrar som fortfarande är kvar i Syrien.

– Det är för deras skull jag måste åka,

det finns inget där för dem, ingen framtid, säger han.

Muatassim har fått en slags ledarroll för den arresterade gruppen. Han säger att han mår dåligt, men att han måste vara stark för att folk litat på honom. Han måste vara stark för dem som går igenom ännu svårare trauman. Han måste vara stark för Ibrahim.

Ibrahim är tretton år och tittar uttrycks- löst rakt fram medan folk pratar i munnen på varandra runt omkring, alla vill berätta sin historia, om sin oro, sin tragedi. Ibrahim sitter där han sitter, tittar knappt åt de andra i rummet och när han börjar prata beskriver han tyst men sakligt hur han stod bredvid sin mamma på båten för en vecka sedan, hur de hörde skottlossning och hur hans mamma föll ner framför honom. Hon hade blivit skjuten med fyra skott i ryggen och dog direkt. Han har sina två syskon med sig på polisstationen men familjen hade inte tillräckligt med pengar för att bekosta samtliga familjemedlemmars resa så hans pappa och bror är kvar i Yarmouk, men de ska försöka ta sig till Europa på något sätt, säger Ibrahim.

Det kostar 1 000 dollar att ta sig från Egypten till Italien med de nattliga båtarna. Pengarna betalas i förväg till en mellanhand. När minst 150 personer har betalat till olika mellanhänder, lägger de samman pengarna och kontakter de som arrangerar resan. Först hämtas flyktingarna upp i små båtar, som efter ett tag anländer till en större båt. Ombord på den större båten trängs omkring 150 till 200 personer. Väl ute på internationellt vatten, om de kommer så långt, byter de båt igen, till en större fiskebåt utan flagg, som kör mot italienska kusten. Resan tar ungefär ett dygn.

Väl i Italien börjar sedan en annan resa, med nya kostnader och nya mellanhänder. För alla här är på väg till Sverige.

Ibrahim vet ingenting om Sverige, förutom att det är lugnt där. Och att han kan få gå i skolan igen. Han har gått ut sjunde klass och skulle egentligen börjat i åttonde klass nu.

Nada, som står och tittar ut över havet, har en syster i Sverige som hon hälsade på för sex år sedan. Hon tycker att Sverige är tyst, ja, till och med tråkigt, säger hon och skrattar. Men trots det vill hon dit. Hon säger att hon vill leva ett normalt liv, jobba, gifta sig och få barn i Sverige. Och till skillnad från sina resekamrater vill hon aldrig återvända till Syrien.

– Jag har ingenting kvar där. Mitt hem bombades sönder av armén och jag vet inte var någon jag känner är längre, säger hon.

Nada kommer från staden Douma utanför Damaskus, där hon jobbade som grundskollärare. Staden har varit en central plats för striderna och befolkningen har varit hårt ansatt.

Hon berättar hur hon var utan elektricitet och vatten i 20 dagar och hur hon efter det gick genom skogen för att ta sig till Damaskus och flygplatsen. Hon flög till Jordanien och vidare till Egypten. Väl i Egypten kontaktade hon svenska ambassaden och berättade om sin syster i Sverige. Men hon fick inget visum.

Nada och hennes tre kamrater har alla försökt få visum från svenska ambassaden i Kairo, men nekats.

– Jag har åkt till ambassaden så många gånger här, de släpper inte ens in mig genom dörren.

Tusentals andra syrier gör samma sak varje vecka. Jag önskar bara att de kunde hjälpa oss med lite värdighet. Vi bönar och ber men blir tvingade att göra detta, det är så ovärdigt, säger Hamada.

Svenska ambassaden i Kairo hänvisar alla frågor om hanteringen av syriska flyktingar till UD:s presstjänst. Där låter Erik Wikenskår meddela att alla ambassader i området upplever ett ökat tryck från syrier som söker asyl. Syrier har missförstått Migrationsverkets regelverk och tror att asyl kan sökas på ambassader, menar han.

Minst en flyktingbåt per natt lämnar den egyptiska kusten för att ta sig till Europa, nu är det mest syrier ombord. Nader Attar från flyktingorganisationen Refugees Solidarity Movement i Alexandria anser att de syriska flyktingarna används som brickor i ett politiskt spel. Han menar att egyptiska myndigheter blundar för de flesta av båtarna som lämnar landet men tar fast några och gör det brutalt, för att visa de europeiska regeringarna att de kan hantera situationen om de vill, men att de kan låta Europas gränser fyllas av flyktingar, om de vill det. Han och hans kollega Mahienour El Massry dokumenterar varje fall av frihetsberövade flyktingar i Alexandria, de besöker polisstationerna och informerar flyktingarna om deras rättigheter. Utöver det kan de inte göra mycket.

– Det behövs tryck på de europeiska regeringarna. Det behövs folkligt tryck på Sveriges regering för att det ska bli någon förändring, säger Mahienour El Massry.

På Medelhavet utanför Egyptens kust växer vågorna nu när vinterstormarna tar vid. Havet blir allt farligare att vistas på, och samma vecka som detta skrivs registrerade UNHCR 10 000 nya syriska flyktingar, bara i Alexandria. ■

Fotnot: Sedan jag träffade Nada, Osama och Hamada på Alexandrias strandpromenad i slutet av september har Nada och Osama lyckats ta sig till Sverige helskinnade men skuldsatta. Hamada är fortfarande kvar i Egypten. Muatassim och Ibrahim från häktet deporterades och är nu tillbaka i Syrien.

EKONOMIPRIS

Effektivitet vs verkligheten

Av Jon Weman

Hade priskommittén svårt att bestämma sig eftersom den belönade motstridiga teorier?

Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne, ofta kallat “Nobelpriset i ekonomi”, gick i år till tre nationalekonomer specialiserade på finansmarknader, ett ämne som onekligen ligger i tiden.

Ekonomipriskommittén tycks ha gjort ett balanserat val: Eugene Fama, en renodlad marknadsliberal, Robert Shiller, med en mer kritisk syn på oreglerade marknader, och Lars Peter Hansen, en räkne- och statistikspecialist vars mättekniska innovationer inte väckt några reaktioner i den bredare samhällsdebatten.

Fama och Shiller är däremot ett lite omaka par. Famas livsverk är teorin om “effektiva marknader”. Finansmarknaderna, hävdar han, kommer “alltid att spegla all tillgänglig information”. En enskild placering kan överskatta en akties värde och en annan underskatta den, men alla placerare tillsammans kommer att finna den värdering som korrekt speglar all tillgänglig information.

Robert Shillers främsta tes är å andra sidan att marknaderna är långt ifrån effektiva och styrs både av känslor och av rationellt bearbetad information. Han karaktäriserade teorin om “effektiva marknader” som “det mest överraskande misstaget i hela det ekonomiska tänkandets historia”.

Om Fama givit ett viktigt bidrag till ekonomisk vetenskap, kan verkligen Shiller, vars främsta insats är att vederlägga Famas teori, också ha gjort det?

Det finns ytterligare en ”asymmetri” mellan pristagarna. Shiller förutspådde ►

Rapporter.

ganska träffsäkert finanskrisens utbrott; 2006 varnade han uttryckligen för en brusten bostadsbubbla i USA och svåra efterföljande globala finansiella problem. Fama profilerade sig å andra sidan med att förutspå att det inte skulle inträffa; enligt hans teori är faktiskt finansbubblor en logisk omöjlighet.

Fama är dock inte den som ger sig i första taget: 2011 ville han i stället omdefiniera begreppet bubbla: “faktiskt, jag vet inte ens vad en bubbla är”. Förra året lade han, liksom vår svenske Johan Norberg och många andra ekonomer, skulden för det som ändå inträffat på överdrivna statliga regleringar: “finansvärlden var offer för krisen”. Men det mest uppfinningsrika försvaret levererade han 2009: problemet var att spekulanterna inte följde hans teori. “De allra flesta av dem trodde inte på den effektiva marknadshypotesen ... om banker och finansbolag tagit den på större allvar hade de klarat sig betydligt bättre”, bloggade han.

Ointresset för verkligheten har förvisso stolta anor inom just nationalekonomin. Den nyliberale föregångaren Ludwig von Mises skrev 1949: ”empiri kan aldrig bevisa eller motbevisa ett visst teorem ... den slutliga mätstickan för dess korrekthet är enbart förnuft utan stöd av erfarenheter” och ”om en motsättning uppträder mellan teorin och observationer, måste vi alltid anta att någon av förutsättningarna för teorins giltighet inte var uppfylld, eller annars att det är något fel på våra observationer ... så länge vi inte kan finna något fel i vårt tänkande, har vi ingen rätt att betvivla dess riktighet”. Få har dock gått så långt som Fama och aktivt angripit verkligheten för att den inte följer de teoretiska modellerna och menat att då får den skylla sig själv.

Även i Sverige rådde konsensus om att landet gjort allting rätt genom kreditavreglering på 1980-talet, försvar av den fasta växelkursen så länge det gick 1992, och budgetsanering genom hela 1990-talet, men resultaten blev hela tiden fel. Först 2008 kunde man se en inflytelserik konservativ ekonom som Lars Jonung ta avstånd från politiken. På internationell nivå krävdes ungefär 30 års observationer av ekonomiska katastrofer runt om i världen innan till slut (2008–2009) åsikten att åstramningar under lågkonjunktur fördjupar densamma slutade att betraktas som extrem.

Fama är en lysande representant för en ekonomivetenskap som länge klamrat sig fast vid den effektiva marknadshypotesen och försvarat den mot all empiri som verkar visa på motsatsen. Robert Shiller, å andra

sidan, baserade bland annat sin finansmodell på intervjuer med verkliga börsplacerare. Ekonomipriskommittén har med sitt beslut belönat båda förhållningssätten som likvärdiga. Men är de verkligen det? Nationalekonomin har för samhällsvetenskaperna unikt höga anspråk på exakthet och vetenskaplighet – och prisas sida vid sida med naturvetenskaperna som en bekräftelse på det. Men har det någonsin hänt att såg fysikpriset gått till två motstridiga teorier? ■

EROTISKT KAPITAL

Något ruttet och lockande

Av Robert Stasinski

Är Miley Cyrus en feministisk förebild eller inte? Det är en debatt som fått London School of Economics att dra öronen åt sig.

Att snygga, attraktiva skådespelare, modeller eller mediepersonligheter vinner fördelar på sitt utseende är väl knappast en nyhet. Men att personer inom juridik, management eller akademisk forskning kan nå större framgång tack vare sitt utseende eller ”erotiska kapital” chockerar många. Vi lär oss tidigt att det vi saknar i yttre attraktion och estetik kan vi ta igen i kunskap och personlighet. Kanske är detta främst en effekt av vår tids rättviseperspektiv – alla borde få samma chans i livet, snygg, ful, lång som kort. Men nu dyker nya röster upp som vill omvärdera denna idé.

De sociologiska studierna som påvisar förhållandet mellan attraktiv utstrålning och ekonomisk och social framgång är idag många och gravt underrepresenterade inte bara i samhällsdebatten i stort, utan i synnerhet av den feministiska rörelsen. Det menar den brittiska sociologen Catherine Hakim. I sin kontroversiella bok *Honey Money – The Power of Erotic Capital* samlar hon argument och forskning för att driva tesen att män, men framför allt kvinnor kan öka sin individuella makt i samhället genom att förstå och använda sig av det erotiska kapitalet.

Vad är då detta för sorts kapital och hur kan det tjäna oss? Hakim menar att erotiskt

kapital utgör den fjärde av de klassiska socialpsykologiska tillgångarna där de tre första utgörs av ekonomiskt kapital (pengar), mänskligt kapital (vad du kan) och socialt kapital (vem du känner). Erotiskt kapital inkluderar allt ifrån yttre skönhet, sociala färdigheter och charm, klädstil och självpresentation, till att ha en vältränad och energisk kropp samt sexuell förmåga och till och med fertilitet. Flera studier som Catherine Hakim stöder sig på visar en rad fördelar med att använda sig av sitt erotiska kapital. Det tydligaste exemplet är skillnader i inkomst.

Både män och kvinnor tjänar i snitt 10–20 procent mer om de utmärker sig genom någon form av erotiskt kapital i sina yrkesroller. Detta gäller som nationella snitt i samtliga yrken för de studier som är tillgängliga i flera länder. (Dock finns undantag som exempelvis managementjobb som diskriminerar attraktiva kvinnor eftersom de ses som mindre kompetenta än sina oattraktiva medsyststrar).

Enligt Catherine Hakim är det framförallt den tredje vågens feminister som på ett kontraproduktivt sätt arbetat mot denna fundamentala feministiska tillgång, genom att de försökt avsexualisera eller utjämna

mäns och kvinnors sexualitet. I stället menar hon, ska kvinnor utnyttja det faktum få pratar om men som påvisats i studier världen över – mäns sexuella underskott. Hakim beskriver hur det historiskt varit tydligt att män alltid haft en klart starkare sexualdrift än kvinnor, vilket i princip gett kvinnor makt över sexualiteten. Men i praktiken har det skapats tabun och regler som hindrar kvinnor från att utöva denna makt över män. Därför fördöms ständigt kvinnor som utnyttjar detta i sin karriär, som exempelvis Miley Cyrus, Isabella ”Blondinbella” Löwengrip, Anna Anka och Paris Hilton.

Hakim har inte helt förvånande hamnat i blåsväder liknande det som nyligen drabbade Naomi Wolf och hennes bok *Vagina*. London School of Economics har efter bokens publicering valt att klippa alla kontakter med Hakim och hennes forskning. De kommentarer som institutionschefen Paul Gilroy framfört har varit sparsmakade men bestämda: ”Catherine Hakim jobbar inte längre för oss.” Journalisten Yasmin Alibhai-Brown undrade i slutet av sin kritiska recension i The Independent: ”Kanske skulle de stoppa in [Catherine] Hakim i Celebrity Big Brother.” De flesta reaktioner på hennes förslag har mötts med idel ironi eller bryska avfärdanden av samtliga idéer hon presenterar.

Boktiteln *Honey Money* kommer från den fras som används av prostituerade i Jakarta som alltid begär pengar före sex. Sådana detaljer har provocerat meningsmotståndare

till både höger och vänster. Men även om Hakim ibland uttrycker en naiv bild av fördelarna med prostitution, otrohet och sex appeal finns det ändå vissa poänger som är svåra att ducka för.

Feminister som Sheila Jeffreys, Judith Butler och Monique Wittig åker på rejält med stryk just för att de hävdas blunda för patriarkala fördömanden av kvinnor som spelar på sitt utseende och skönhet, här hamnar talibaner och feminister i samma kategori, menar Hakim. Utseendet blir bara ytterligare ett område att exploatera, men eftersom det görs utifrån ett kvinnligt maktperspektiv helgar ändamålet medlen, lyder argumentet.

Ett erkännande av styrkan i det erotiska kapitalet utgör i själva verket enligt Hakim basen för ett nytt feministiskt manifest för dagens kvinnor. Men detta manifest framstår som svårtuggat för många. Dels verkar det kasta den feministiska kampen bakåt till en tid då skönhet kopplades samman med en snäv och kontrollerad kvinno- och mansnorm. Dels vänder sig Hakim till feminister från vänstern och ber dem kapitalisera och ekonomisera sitt utseende, vilket sedan flera årtionden är fokus för en hel kritisk diskurs kallad feministisk ekonomi, där kritik riktas mot kapitalisering av det personliga.

Hakim ser dagens nya skönhetsindustri som en del av kvinnans emancipationsprocess. Hon menar att det blivit enklare än någonsin att ändra sitt utseende för att motsvara den erotiska normen. Men hon verkar inte se att det i dag samtidigt främst är unga kvinnor som mår dåligt, inte män. Ska detta tolkas som att kvinnor behöver fokusera ännu mer på sitt utseende och sin sexualitet, eller snarare mindre? Det diskuteras inte Hakim.

När Catherine Hakim för några år sedan publicerade de första vetenskapliga artiklarna om ämnet ”erotiskt kapital” startade en hätsk och avfärdande debatt mot hennes teorier, som i bloggsfären fortfarande puttrar vidare. Det hon argumenterar för är till syvende och sist att kvinnor inte ska söka

finna sina egna, kravlösa normer för sexualitet och skönhet, nej istället menar Hakim att kvinnor främst ska utgå från vad männen finner attraktivt och sexuellt och sedan kapitalisera på detta. Till slut låter teorierna trots alla goda försök till nyansering ändå som patriarkal uppfostran.

Ändå kan jag inte låta bli att gilla boken på något sätt. Det är en schizofren teori som är både kaxig och horribel samtidigt. Via en avlägsen Facebookvän hittar jag en reklamfilm för polsk vodka. En hemmafru vinkar av sin man. Hon förvandlar sig sedan till sexig dominatrix och ”tvingar” en rad män att städa, tvätta och laga mat. När mannen sedan kommer hem blir hon åter den perfekta hustrun. Hon använder sin sexualitet för gratis arbetskraft i hemmet. Men bara för att sedan åter spela den perfekta hustrun. En kaxig maktdemonstration och något ruttet på samma gång. ■

RYSSLAND

Släpp Sovjet, vänstern

Av Kristina Hultman

Varför är socialdemokratin marginaliserad i ett land där den borde passa så bra?

För två år sedan, när det stod klart att Vladimir Putin tänkte låta sig väljas till landets president för andra gången, höjdes temperaturen i den ryska politiska debatten. Plötsligt fanns det något oförutsägbart och nästan lite kitt-

lande i den ryska utvecklingen i form av ett missnöjt folk som sakta började röra på sig.

Det som sedan utspelade sig var första steget i en mycket lång vandring för oppositionsrörelsen, precis som Rysslands-experten Lena Jonsson förutspått i en analyserande artikel i Internationella studier i början på 2012.

Jag träffar Aleksej Sachnin som lever som politisk flykting i Sverige för att ta reda på hur det står till med oppositionsrörelsen nu.

Hans parti, Vänsterfronten, är en fem år gammal allians vars ledare Sergej Udaltsov sägs vilja omfatta både kommunism och det som beskrivs som radikal socialdemokrati.

Det där med kommunismen finner jag svårsmält. Alexej får förklara varför Vänsterfronten inte vill ta avstånd från allt i Sovjetarvet, för ”det går inte i Ryssland”, samtidigt som han tillstår att det är ”komplicerat”.

För mig som vänsterliberal har det känts betydligt enklare att solidarisera mig med systemkritiker som Pussy Riot; det vill säga Putinkritiska krafter som överhuvudtaget inte laborerar med begrepp som vänster, höger, eller kommunism för den delen, trots sin radikalitet.

Bortom de gamla patriarkala ideologierna har Pussy Riot och många med dem kunnat kämpa för social rättvisa och samtidigt tillägna sig sådant som hbtq-politik, gröna frågor och den i rysk kontext så svårsmälta feminismen. (Inget rimmar ju så illa med den chauvinistiska nationalistiska ryska identiteten som kvinnokamp.)

Ändå är det ingen tvekan om att en bred socialistisk vänster behövs i Ryssland. I det är jag ense med Aleksej Sachnin. I alla fall om samhällets goda någon gång ska komma också fattiga, tillbakaträngda människor till del. Misären i Ryssland, detta rika land, kan ju bara inte fortsätta.

Det som behövs är inte minst en fackföreningsrörelse som kan organisera förhandlingar mellan arbete och kapital bortom den allt genomsyrande korruptionen, försöker jag.

Aleksej kontrar med att facklig organisering inte fungerar i Ryssland. Det är för farligt, förklarar han.

Egentligen behövs det väl en klassisk form av socialdemokrati, insisterar jag. Men där tar det stopp. Sossepolitik av europeiskt snitt är en så marginaliserad kraft i rysk politik idag att den nästan inte finns. Detta trots att marginalsatser på rimlig nivå och en vettig omfördelningspolitik borde passa ryssarna så bra. De fick ju en gång växa upp med jämlikhetsvisioner och idén att sociala nyttigheter ska vara till för alla.

Men så är det alltså inte. Rysk opposition i dag är i stället ett högt

Rapporter.

uppskruvat spel mellan ytterligheter. På ena sidan står mer eller mindre oförsonliga nationalister och ryskortodoxa. På andra sidan hittar man en vänsterkritisk opposition som fortfarande är bunden av det sovjetiska förflutna. Vad den breda massan tycker har ännu inte riktigt kommit fram. Det tillåter inte Kreml.

Aleksej Sachnins partikollega, Vänsterfrontens Sergey Udaltsov, har i denna omgivning växt till något av en hjälte för oppositionsrörelsen. I takt med den ökande förföljelsen från Kreml och otaliga arresteringar har han blivit vänsterns motsvarighet till den nationalistiska oppositionens fixstjärna Aleksej Navalnyj.

De senaste två åren har Kreml slagit till så hårt mot oppositionsrörelsen, inte minst mot dess vänsteraktivister som nu utkämpar sin hårdaste kamp på länge. Ett femtontal, dåligt uppmärksammade i västerländska medier, står inför rätta i väntan på troligen mycket hårda fängelsedomar.

För det blev aldrig någon seger efter mobiliseringen för den allt större och bredare oppositionen då på våren 2012. I stället följde statens motreaktion: en våg av arresteringar som fortfarande pågår. Mest kända i väst är förstås Pussy Riot, och aktivisterna i Greenpeace, men här handlar det om upp till 30 politiska fångar från den så kallade marschen mot Bolotnaja som inväntar rättegång. Personer från det ryska samhällets hela spektrum.

För första gången sedan protesterna inleddes hösten 2011, slutade ett protestmöte den 6 maj 2012 i våldsamma sammandrabbningar med polis.

Folk som strömmade till för att gå mot centrala Moskva och protestera mot utnämningen dagen efter av president Putin, fångades i en rättsfälla på den plats mitt emot Kreml som en gång i tiden var sumpmark och därför kallas för Bolotnaja (Träsket).

Nu väntar alla i Ryssland som bryr sig om de mänskliga rättigheterna på hur ”Bolotnaja-processen” ska sluta. Staten pumpar ut propaganda om de samhällsfarliga ”huliganerna” men det är allt färre som tror på den.

Människor också ute i ryska regioner, långt bort från Moskva, inser att den här processen är till hundra procent politiskt riggad, berättar Aleksej. Samtidigt är det provocerande tyst i väst. Hur domarna faller (när är fortfarande osäkert) avgör framtiden för den oberoende ryska oppositionen. Läser systemet Vladimir Putin in alla samhällskritiker från och med nu?

Väntar den rena polisstaten på världens till ytan största land? Och om omvärlden inte uppmärksammar detta, visar sitt stöd. Ja, var hamnar vi då? ■

ÖVERVAKNING

”Snowden hade dödats direkt”

Av Emelie Rosén

Ugandas regering lyckas skrämma landets internet-aktivister till tystnad.

När internetupproren flyttade ut på gatan i arabvärlden för drygt två år sedan, eskalerade övervakningen på internet i Uganda. Telekombolag beordrades att blockera Facebook och Twitter när demonstrationer blossade upp i landet. Polisen grep de som kritiserade presidenten på nätet, och under presidentvalet samma år instruerades telefonoperatörer att censurera eller blockera sms som innehöll vissa ord och namn: Tunisien, Egypten, Mubarak, diktator, tårgas, armé och folkmakt.

Uganda har länge varit ett land i politisk apati, de tre presidenter som suttit längst på ämbetet, Milton Obote, Idi Amin och Yoweri Museveni, har alla tagit makten genom statskupper. Den nuvarande presidenten, Yoweri Museveni, har suttit vid makten i 27 år. För åtta år sedan, samtidigt som Uganda införde ett flerpartisystem, ändrades också grundlagen så att presidenten kan bli omvald ett obegränsat antal gånger. Museveni

har därmed genomlevt hela internetrevolutionen. Med en nyinrättad internetenhet hos polisen och ett övervakningscenter för sociala medier hoppas han också på att överleva den.

Ugandiska politiker har i flera år antytt att de vill ”städas upp” på sociala medier. Samtidigt som Edward Snowden läckte information om den amerikanska säkerhetstjänstens övervakning av bland annat sociala medier, tillkännagav den ugandiska regeringen att man skulle sätta upp ett eget övervakningscenter. Man ska bland annat ”eliminera de kommentarer som syftar till att smutskasta presidenten och regeringen på sociala medier.” En pr-lektion senare formuleras det i stället som att centret ska fokusera på sådant som ”utgör ett hot mot den nationella säkerheten”.

Vad som exakt avses med nationell säkerhet vet ingen av de 14 internetaktivister som jag letar upp i Kampala, Ugandas huvudstad. De arbetar alla med yttrandefrihet på nätet genom olika företag och organisationer, så som Open Net Africa och Internet Society Uganda. Men ingen av dem förstår vad som egentligen ska övervakas. Däremot har skrällen för torpeder och spioner lyckats skapa ett nästintill vattentätt skydd mot kritik. Starkast tabu är det kring presidenten och hans familj, militären och oljan. Det här gör att Uganda fastnar i ett vakuum av inaktivitet. Men det som inkräktar mest på yttrandefriheten är inte vad regeringen gör med dig, det är vad regeringen får dig att tro att den kan göra med dig.

IT-studenterna på ett av Kampalas universitet är deprimerande eniga: ”Regeringen och civilsamhället för en kamp om internet, och det är regeringen som håller på

att vinna”. Övervakningscentret, polisen, de privata hoten och spionerna har övertaget. ”Spionerna från säkerhetstjänsten är överallt” berättar en av studenterna med viskande röst, vars dramatiska underton inte alls är ett skämt.

Sedan maj i år måste man också registrera sig med namn, passfoto, id-nummer och adress för att få aktivera ett kontantkort eller skaffa ett internetabonnemang i Uganda, något som ytterligare ökar rädslan för avlyssning och repressalier.

Övervakning från den amerikanska säkerhetstjänsten (NSA) eller det svenska Försvarets radioanstalt (FRA) leder till spekulativa farhågor: Vad ska man använda detta pussel av privatinformation till? Kan informationen användas till mer än terroristbekämpning eller varför får vi inte veta vilken information som samlas? Kan det här leda till att meddelarskyddet urholkas och att visslarna försvinner? Riskerna i Uganda är däremot allt annat än spekulativa.

I slutet av september arresterades en ugandisk insektsforskare för förtal efter att ha anklagat flera regeringsrepresentanter för korruption.

Pengar avsatta för att motverka tropiska sjukdomar hade försvunnit. Insektsforskarens kritik avfärdades med kommentaren: ”En junior på avdelningen för tropiska sjukdomar har inte någon auktoritet att kritisera politiska ledare.”

Två veckor tidigare hade Charles Rwomishana, en före detta chef inom Ugandas

säkerhetstjänst, arresterats. Han greps misstänkt för att vara Facebookprofilen Tom Okwalinga, som har gjort sig känd för att lyfta fram granskningar av regeringen och kritisera den politiska eliten på Facebook. Men när profilen Tom fortsatte att publicera kommentarer efter gripandet, tvingades polisen att släppa Charles Rwomishana.

En sak har världens regimer lärt sig de senaste åren, övervakning och kontroll är nödvändig makt för den som vill stävja en revolution. Och det är en makt som blir allt viktigare i Uganda. I dag har 16 procent av befolkningen tillgång till internet. Det kan tyckas vara lite, men utvecklingen går snabbt. Antalet ugandier som använder internet har femdubblats på fem år.

För att ytterligare öka sina övervakningsmöjligheter har säkerhetsministern Wilson Muruuli Mukasa bett om extra budgetanslag för att köpa mer utrustning. Hittills har det inte beviljats. Men nyligen läckte en person med nära band till IT-ministern att man redan hade köpt övervakningsmateriel från Israel, ett land som Uganda samarbetar med inom både militärutrustning och militär utbildning.

Några dokument som bekräftar uppgifterna har däremot inte läckt ut.

IT-studenterna skrattar när jag frågar om det är möjligt med en Snowden i Uganda: ”Ja, men han skulle dödas direkt.” ■

SVAR

God ton-bluff

Av Johan Hilton

Nej, det har inte med hyfs att göra.

Enligt rådande Twitterbeskrivning av verkligheten hotar en problemformulerande elit yttrandefriheten. En djungel av etiketspåbud från överheten – paraplyformulerade som ”god ton” – sägs trycka ner proletari

ariatet, rasifierade människor och hbtq-rörelsen i skoskaften med idel krav på hövligt bemötande.

En förmiddag i november sonderar jag den sociala medie-motståndsrörelsens 140-teckensutrop mot den väluppfostrade övermakten: ”God Ton är fascism”. ”Om din goda ton bara finns där när jag gör som du säger och vill så är den fan ingenting värd”. ”Vägra God Ton!”

Med undantag för ett enstaka blogginlägg av Staffan Dopping hittar jag dock inte den livliga debattens själva urkälla. Vilka är det som egentligen kräver god ton? Var finns alla dessa påstådda tillrättavisningar? Har Göran Hägglund dängt en proposition i riksdagens talarstol? Har Timbro släppt en rapport?

I förra numret av Arena argumenterar Sara Abdollahi och Lisa Carlsson skärpt och övertygande för rätten att sjunga ut och hur språket kränker, förnedrar och stänger ute. I denna text återfinner jag, något överraskad, mitt eget namn apropå den DN Kultur-artikel som jag skrev i september.

Om jag läser Arena-artikeln rätt är jag en människa som ”har haft privilegiet att alltid få höras” och som visar en ”oförståelse för den egna positionen”.

Jag känner inte igen mig i beskrivningen, men det är egentligen inte upp till mig att bedöma. Men vad gäller debatt tror jag faktiskt på att lägga den omedelbara ilskan åt sidan och i stället – som Abdollahi och Carlsson – utveckla sina argument.

Jag undrar var vi, i den normkritiska rörelsen, hade varit om vi inte hade erövrat ordet och använt det som subversivt vapen. Medborgarrättsrörelsen behövde sin retoriker i Martin Luther King. Queerrörelsen formulerades av sin Judith Butler. Arbetarrörelsen hade sina agitatorer, men också sina välalare som Olof Palme.

Kanske är jag en garderobsborgare, kanske är jag en bracka. Men jag ser inget egenvärde i att släppa ut sin inre fjortis och dänga okvädingsord i skallen på sina meddebattörer. Det har inte med hyfs att göra. Det handlar om att uppnå politiska resultat och skapa en bred opinion. ■

FOTO: IGOR MUKHIN, EMELIE ROSEN

Stockholms universitet
En gemensam nyttighet som ligger Mattei särskilt varmt om hjärtat är universiteten. Utan det kritiska tänkande som produceras är den metvetandeförskjutning som behövs för en uppvärdering det gemensamma svår att realisera, menar han.

FENOMENOLOGI

Skilj på mitt och vårt

Av Lars Hermansson

En folkomröstning om vattenprivatisering skapade en debatt om gemensamma nyttigheter.

Det är inte bara det färre antalet stavelser och att det ligger bättre i munnen, som gör att orden ”privat egendom” är djupare förankrade i det svenska språket än ”gemensam nyttighet”. Att de flesta av oss blir mer upprörda över att få sin cykel stulen än att ett företag dumpar miljögifter i ett vattendrag några mil bort, är ingen naturlag, det är ideologi. Vi har lärt oss att det vi kan kalla ”mitt” är mer värt, och mer värt att skydda, än det vi kan kalla ”vårt”. Att ta reda på när och varför det blev så är ett av syftena med den italienske rättsfilosofen Ugo Matteis bok *Beni Comuni, un manifesto* (Gemensamma nyttigheter, ett manifest) som kom ut i Italien häromåret och som trycks i ständigt nya upplagor (bara hösten 2011 utkom fyra stycken).

Mattei är professor i komparativ och internationell juridik vid University of California, men undervisar också vid universitetet i Torino. *Beni Comuni* skrevs i samband med att Italien folkomröstade om att privatisera vattenförsörjningen sommaren 2011. Det blev ett rungande, nitiofemprocentigt nej, kanske

för att dricksvatten ses om en grundläggande mänsklig rättighet som inte går att sälja ut. Men varför gäller inte det också stränder, skogar, skolor, torg? Mattei utgår från det faktum att privat egendom i alla nutida rättssystem är skyddat genom rigorös lagstiftning, medan det inte finns några som helst vattendrag, åkrar, betesmarker och rentav byar) på medeltiden i praktiken tillhörde vare sig kronan, alltså staten, eller den allt mäktigare adeln, alltså det privata.

Västerländsk rättstraditions kanske mest inflytelserika dokument Magna Charta från 1215 har gått till historien som ett av de första exemplen på institutionaliserad maktindelning, dokumentet garanterar den brittiska adeln ett politiskt inflytande och rätten att störta kungen (som vid dokumentets tillblivelse bar det enigmatiska namnet Johan utan land) om denne skulle bryta mot någon av de punkter dokumentet innehåller. Vad som fallit i glömska eller

tion och skatteportföljer. Men de döda kan inte opponera sig. Och det de jobbat ihop till under livet kan bara ärvas såvida egendomen är privat och alltså skyddas av arvsrätten. Annars tillhör den staten.

Mattei härleder det järngrepp som motsatsparet stat/marknad (eller offentligt/privat), har om vårt politiska tänkande till den moderna nationalstatens (och modernitetens) födelse på 15- och 1600-talen. Innan dess fanns nämligen ett tredje: det gemensamma (il commune som ekar i våra ord kommun och kommunism), mark som i teorin tillhörde kungen men som i praktiken nyttjades och förvaltades av folket. Mattei studerar här främst engelska förhållanden där the forests (skogar förstås, men också vattendrag, åkrar, betesmarker och rentav byar) på medeltiden i praktiken tillhörde vare sig kronan, alltså staten, eller den allt mäktigare adeln, alltså det privata.

Västerländsk rättstraditions kanske mest inflytelserika dokument Magna Charta från 1215 har gått till historien som ett av de första exemplen på institutionaliserad maktindelning, dokumentet garanterar den brittiska adeln ett politiskt inflytande och rätten att störta kungen (som vid dokumentets tillblivelse bar det enigmatiska namnet Johan utan land) om denne skulle bryta mot någon av de punkter dokumentet innehåller. Vad som fallit i glömska eller

förträngts, menar Mattei – eftersom det är segraren som skriver historien – är att en av dessa punkter, The charter of the forests, garanterar folket, the commoners, rätten till all mark som inte tillhör adeln, alltså den mark som i teorin tillhörde kungen, men som i praktiken förvaltades av folket.

Rättsligt kännetecknades den västerländska medeltiden av maktspridning och pluralism, skriver Mattei. Små och stora politiska aktörer satte sina egna juridiska normer. Dessa kunde ha universella ambitioner – som kyrkan och kejsardömet; territoriella – som olika furstendömen, stadsstater och län; eller drivas av ekonomiska, yrkesmässiga och kulturella intressen – som hantverksskrån, universitet och handelsförbund. Flera olika lagar kunde gälla på samma territorium, beroende på om den anklagade var muslim, kristen, handelsman, född i Italien eller dansk student: en person dömdes mindre i egenskap av individ än som tillhörig en viss grupp.

Dessa grupper bevakade förstas sina egna intressen, men det gemensamma, det som alla var beroende av för sin överlevnad – skogar, sjöar, betesmarker, Mattei menar att också den muromgärdade staden och kyrkobyggnaden uppfattades som gemensamma nyttigheter – hade ännu inte inmutats och varufierats genom ett juridiskt ianspråkstagande från en enda aktör. Vägen fram till vår strikta uppdelning mellan privat och offentligt (eller marknad och stat) ser förstås olika ut i olika länder, men exemplet England kan ses som förebildligt eftersom det är där den borgerliga och industriella revolutionen betingar och förstärker varandra som tydligast.

Processen kan sammafattas så här: adeln tvingar till sig mark från kungahuset, mark som tidigare förvaltats av folket, men som nu inhägnas och görs privat och exploateras genom bland annat tekniska landvinningar som gruvnäring och bomullsindustri. Folket mister sina tidigare lagstadgade utkomstmöjligheter och tvingas söka sig till industrierna i de framväxande storstäderna, där nu adelns ättlingar samt en och annan selfmade man givit upphov till en ny social kategori, borgarklassen. Detta samtidigt som en motsvarande och betydligt blodigare exploatering av det gemensamma pågår i kolonierna i Afrika och Asien.

De filosofiska förutsättningarna för denna utveckling vill Mattei härleda till bland annat Descartes kunskapsteori, vilken i förlängningen ledde till en tydlig åtskillnad mellan att vara och att ha, mellan kropp och själ, mellan subjekt och objekt. Utan denna distansering från skapelsen hade varufieringen av den inte varit möjlig, menar Mattei. En liknande distansering sker också vid modernitetens födelse i förhållande till medeltiden, som nu kall-

las mörk och liknas vid det ursprungliga och kaotiska tillstånd vildarna påstås leva under i kolonierna. Nedmonteringen av det gemensamma som juridisk och politisk instans tar alltså spjörn mot det avlägsna i såväl tid som rum, medeltiden och kolonierna, genom en akt av grov nedvärdering och förfrämligande.

När Mattei i kapitel 3 försöker skissera en det gemensammas fenomenologi är distinktionen mellan att vara och att ha central, liksom den mellan kvantitet och kvalitet. Han skriver: ”En gemensam nyttighet kan inte, till skillnad från en privat eller offentlig egendom (tillhörig staten), uppfattas bara som ett objekt, en förnimbar del av den yttre världen. Den kan inte förstås med den mekaniserande och reducerande logik vi ärvt från upplysningen, vilken kliniskt åtskiljer subjekt och objekt. /.../ En gemensam nyttighet existerar bara i en kvalitativ relation. Vi kan inte ”ha” en gemensam nyttighet (ett ekosystem, ett vattenkretslopp), utan i en väsentlig mening ”är” vi dessa gemensamma nyttigheter, vi är vatten, vi är delar av urbana och rurala ekosystem.”

Mycket av Matteis historiesyn och analys av den ekomiska världsordning som rätt sedan andra världskriget känns igen som marxistisk och postkolonialt inspirerad, men hans förslag till lösningar på de problem vi skapat går inte att enkelt ordna in på en vänster- högerskala. Här finns ett möjligen vänsteristiskt rättvisepatos, men idén att minska statens inflytande över våra liv och gemensamma nyttigheter, svår förstås mot en grundbult i nästan all socialistiskt färgad ideologi. Matteis tänkande måste ses som ekologiskt snarare än något annat, ekologiskt och utopiskt, han skriver:

”Att återge politisk och kulturell värdighet åt de gemensamma nyttigheterna innebär att grunda den politiska och juridiska diskursen på en annan verklighetsuppfattning, en där världen och naturen inte kan tillhöra någon enskild, utan måste delas och vara tillgänglig för alla.” Hur detta ska gå till i praktiken sägs det inte mycket om, men en anar att maktspridning och medborgerligt ansvar i lokala enheter kommer att behövas, det vill säga en minst sagt omfattande ”reform” – för att använda ett begrepp som Mattei i en nyutkommen bok menar har kidnappats av ekonomer och fått till att betyda smärre tekniska lösningar av ekonomisk art, snarare än ideologiskt nytänkande.

För det är nog ett sådant som krävs om

vi ska kunna rädda den här planeten och oss själva. Och här är Mattei fantastiskt nog optimist. Han ser mängder av tecken i tiden på att det gemensamma genomgår en uppvärdering. Ellinor Ostroms nobelpris i ekonomi 2009 för sin forskning om det gemensamma, sammanfattad i hennes bok *Governing the commons*, är ett sådant tecken, menar Mattei. Ett annat är den utredning som tillsattes i Italien 2007 för att komma fram till ett komplement till tredje kapitlet av den italienska civilrätten där ordet ”egendom” definieras. Commissione Rodotà som denna utredning kallades efter sin ordförande, juristen Stefano Rodotà, slår fast att det finns en skillnad mellan offentlig egendom och gemensamma nyttigheter som går i linje med Matteis tänkande om tillgänglighet och maktspridning.

En gemensam nyttighet som ligger Mattei särskilt varmt om hjärtat är universiteten. Utan det kritiska tänkande som där produceras är den medvetandeför-

skjutning som behövs för en uppvärdering det gemensamma svår att realisera, menar han. Här har det historiskt sett spelat mindre roll om universiteten varit privata eller statliga, i bägge fallen kan en instrumentell syn på kunskap göra sig gällande, forskningspengar delas ut enbart till kunskap som är nyttig för rådande samhällssystem. I en vacker passage skriver Mattei:

”... en grundläggande förutsättning för att skapa efterfrågan på gemensamma nyttigheter (först och främst förstås ett erkännande av deras existens och sårbarhet) heter kulturkritik, och den är i sin tur själv en gemensam nyttighet som inte får säljas ut, utan bör erbjudas fritt för att stimulera ett autentiskt politiskt deltagande och en kritisk medborgerlighet.”

I en bisats nämner Mattei att ordet ”privat” etymologiskt kan härledas till latinets privare: att bortröva, tömma, bemäktiga sig. Och att det som bortrövas är det gemensamma, skogen, marken, vattendragen, från dem som ursprungligen innehade nyttjorätten, d.v.s. folket. Ingen av de ordböcker jag konsulterat har kunnat stärka denna härledning. Att privat stammar från latinets privare är allom känt, men vad är det som bortrövas? Och från vem? En kan ju också vända på det och tänka att det är privatpersonen som blivit berövad något, nämligen gemenskapen med ett kollektiv, och det skydd som en grupptillhörighet kan ge. Etymologiskt bevandrade läsare får gärna höra av sig med förslag på lösning av denna gåta. ■

Beni comuni, un manifesto.

Magna Charta.

Ali Esbati Behöver ekonomin fler pinnar?

NÅGON SES PISKA en dammig matta med en stor pinne. Av detta drar man slutsatsen att stora pinnar lämpar sig väl för att rengöra dammiga ting, som säg, fönster. De flesta skulle uppfatta slutsatsen som galen. Varför? Rimligen för att vi vet tillräckligt om hur pinnar och fönster är beskaffade, för att dels se problemet med den specifika rengöringstekniken, dels kunna laborera med alternativa möjligheter att uppnå målet: ett rent fönster.

Liknelsen ovan presenteras av den brittiska ekonomen Tony Lawson. Han fortsätter: Låt oss nu se framför oss en situation där pinne-rengör-fönster-modellen testas upprepade gånger, med produktion av glasbitar som följd. Vad om slutsatsen då blir att man måste "försöka lite hårdare". Kanske har det varit fel fönster man har provat med, kanske är man snart i mål. Anhängare av en sådan teori skulle onekligen

kunna benämnas dogmatiker. De skulle i varje fall inte få tjänstgöra som vaktmästare särskilt länge. Men detta är, konstaterar Lawson, dessvärre en fungerande analogi för tillståndet inom den samtida, ortodoxa nationalekonomin. Ja, utom detta med den sparkade vaktmästaren då.

LAWSON SKREV det här i mitten av 1990-talet. Sedan dess har ganska lite hänt. Det vill säga, när det gäller utgångspunkterna för den ekonomivetenskap som undervisas på universiteten, som dominerar den akademiska disciplinens kommandohöjder och som levererar premisser till politiska och administrativa beslut. I verkligheten har ganska mycket hänt. Bland annat återkommande finans- och valutakriser runt om i världen, spekulativa "innovationer" som bidrog till att blåsa upp bubblor som spruckit och skvätt ned hundratals miljoner människor, pågående "krishanteringar" som puttar hela samhällen ned i långvarig fattigdom och stagnation. Allt detta medan

ledande ekonomer har skrivit ut recept byggda på fantasier om självkorrigerande marknader. Pinne möter fönster. Hela institutioner diskuterar swing-tekniker.

JODÅ, ANSATSER till självrannsakan har funnits. Och till och med internationella valutafonden IMF skrapar till exempel lite grann med foten i marken inför sina egna rekommendationer om att krisländer skulle ta sig ur krisen genom att aggressivt strypa aktiviteten i ekonomin. Men grundläggande sett är nationalekonomins ortodoxi fortfarande i en tankebubbla. Många inom andra vetenskapliga discipliner lyfter på ögonbrynen. Avfällingar inom ämnet ger ofta upp.

I samhällstoppen fortsätter en samhällsvetenskap där läroboksteorierna förkastar att det skulle finnas något sådant som ett samhälle. Där spökar idén om arbetslöshet som ett val av "fritid" framför jobb.

Den placerar det offentliga samtalet i en modellvärld där skatter och omfördelning i princip alltid hämmar effektivitet och dynamik, trots att detta inte materialiseras i verkligheten, snarare tvärtom.

Den driver fram system för styrning och kontroll inom offentliga verksamheter, där fiktiva priser och individuella incitament förväntas ge ett effektivt resursutnyttjande. Trots att så mycket fakta talar för att sakkunskap går förlorad, nödvändigt samarbete förhindras och kvalitet kommer på undantag. Av skäl som annan samhällsvetenskap forskning länge har sysselsatt sig med.

Hela västvärlden genomgår i dag en ekonomisk kris, där decennier av civilisatoriska framsteg har rullats tillbaka. Då är det inte en kvalificerad intellektuell och politisk debatt värdigt, att den samhällsvetenskap som i kraft av sitt namn ska säga oss något om denna kris, domineras av förvillande teorier och svag metodologi. Vaktmästarna har haft ett alltför gott anställningsskydd alltför länge. *Av Ali Esbati*

DÅLIG IDÉ
Tvätta inte
fönstret
med en pinne!

Möjliga förklaringar till att vi kvinnor inte skrattade åt ditt sexistiska skämt:

1 Vi råkade få mens/
förlossningsvärkar/
Ben & Jerry's-cravings
precis innan punchlinen.

2 Du använde så många
och svåra ord att vi
zonade ut och fokuserade
på inre bilder av dalmatiner-
valpar i läppstift.

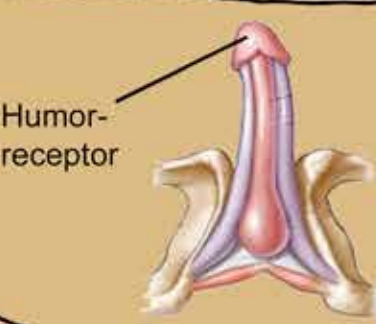

3 Våra pattar
skymde öronen.

5 Vi skrattade faktiskt,
men det hörde du inte
eftersom kvinnoversionen av
skratt är en strid ström av
bröstmjolk som sipprar ner
för magen.

4 Vi saknar den del av
hjärnan som förstår
comedy eftersom den
delen av hjärnan sitter i
ollonet och ett sånt har
vi inte.

GRATTIS! arena 20 ÅR

#1. 2013. Historieätarna.

Varför i hela friden ansökte sossarna om patent hos PRV på den Nordiska modellen? Per Svensson berättade historien om postpolitiska desperados.

#3. 2009. Mamma-migration

Devrim Mavi såg Lukas Moodyssons film "Mammut" och tyckte att migrantmamman blivit en stereotyp.

#5. 2008. Slopa arbetslinjen!

Hur har denna endimensionella puritanska klyscha kunnat bli grunden i all svensk politik, undrade Isobel-Hadley Kamptz.

#4. 2007. Slampans politiska entré

Den som börjar lyssna på slamppan kommer att lära sig en del om klass-samhället, skrev Karolina Ramqvist.

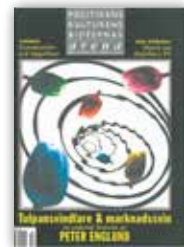
#1. 1993. Säg, hur har du det med sextekniken?

I Arenas allra första nummer skrev Kerstin Thorvall om de nya, unga sexologerna, medan Göran Greider varnade för att systemskiftet skulle leda till en feministisk backlash.

#4. 1994. Svindekapitalismens historia

Världens första finasbubbla – tulpansvindeln – blev till i Nederländerna på 1630-talet. Peter Englund om ekonomiska euforier i historien.

#2. 2007. Under statustryck

Nisha Besara skrev om sin uppväxt i Södertälje och förklarade varför båda lägren i den så kallade hedersmordsdebatten hade en förenklad syn på kvinnoförtryck.

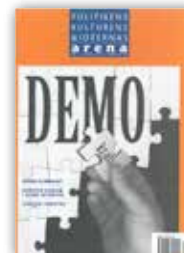
#6. 1995. Kan vi inte längre skriva autentisk text? frågade sig Kerstin Ekman i en läsning av Salman Rushdies The Moor's Last Sigh.

#5. 1996. Historien om den svenska kolonialstat som nästan blev. Ola Larsmo slet ut Sveriges koloniala besittningar ur det kuriosakabinett där de hamnat.

#1. 1997. Vem äger egentligen makten i Sverige?

Björn Elmbrants text ledde till att Göran Persson tillsatte en statlig demokratiutredning.

#1. 2000. Världens äldsta lögn om världens äldsta yrke.

Louise Eek skrev en stark text om porrindustrin och prostitutionen.

#4. 2000. Mitt utseende är en politisk fråga.

Linda Skugge om Fröken Sverige-tävlingen i Slitz-eran.

#4. 2002. Ett år efter 11/9.

Stefan Jonsson förklarade det pågående kriget.

#6. 2002. Knark & moral Magnus Linton berättade historien om varför Sverige var ett land så ovanligt besatt av ett narkotikafritt samhälle att man lät människor dö på kuppen.

#1. 1996. Utan konflikt, ingen demokrati.

Arena var tidiga med att plocka upp Chantal Mouffes tes om att en demokrati behöver tydliga skillnader och konfliktlinjer i politiken.

#3. 2001. Yrke: Människo-smugglare.

Runt millennieskiftet började flyktingsmuggling att bli en allt mer demoniserad verksamhet. Per Wirtén mötte Amir Hedari, som var stolt över vad han uträttade.

#3. 2003. Queert dilemma. Pia Laskar förklarade varför queerperspektivet var ett viktigt analytisk redskap.

#4. 2003. Tredje sexkriget.

Magnus Linton jublade över hedonismens återkomst och kriget som ville befria sex från kärlek och kvinna från man.

arena
x
texter
93-13

Grattis läsare!
Alla prenumeranter får jubileumsboken med nr 12014.
Teckna prenumeration på:
www.magasinetarena.se/prenumerera

**Perspektiv på MAGI
LOKALSAMHÄLLEN / FÖRMÅGEMODELLEN / FILOSOFI
FÖRORTSMONOGRAFI / TILLVÄXTTEORI**

David Abram.

MAGI

Mellan briljans och flum

Av Jonathan Metzger

I vanliga fall hade jag aldrig öppnat den här boken. Omslaget bara skriker ut :”hej, jag är värvningslitteratur för en religiös sekt”, och misstänksamheten förstärks ytterligare av att det lilla förlagets övriga utgivning tycks domineras av en motivationspratare som gick under artistnamnet ”Dr Love” och av citatet på framsidan där boken varmt rekommenderas av den mysticistiska djup-ekologins överstepräst Arne Næss.

Men bakom den suspekta ytan döljer sig faktiskt en riktigt intressant och läsvärd bok, författad av en av den amerikanska miljörörelsens viktigaste filosofer – och det är ett både ambitiöst och på det stora hela

lyckat projekt av lilla Litteraturhuset att översätta och ge ut den här boken som hyllades världen över när den ursprungligen publicerades på engelska 1996.

David Abram var något av en kultfigur inom miljörelsen redan innan boken kom ut, bland annat efter att i många år ha föreläsningsturnerat med ikoniska ekologiska aktivister som James Lovelock och Lynn Margulis. Abram är också en intressant person på många sätt. Som yrkesutövande professionell magiker har han använt sin illusionskonst för att skapa en ömsesidigt respekt och förståelse med schamaner och trollkarlar i olika ursprungsfolk runt omkring i världen, vilket gett honom möjlighet att utforska deras världsbild på ett sätt som få andra har kunnat.

**Sinnenas ekologi:
om varseblivning
och språk i en mer än
mänsklig värld
David Abram
Litteraturhuset**

Sinnenas ekologi är en vida-reutveckling av dessa lärdomar och hans doktorsavhandling i filosofi. Boken tar oss med på en resa från det högst personliga till det djupt filosofiska, över i stort sett alla kontinenter i världen, med mellanlandningar i funderingar kring begrepp som tid, rum, kropp och språk. Genom allt detta väver Abram en fascinerande berättelse om vad han anser vara en av de stora utmaningar som den ”västerländska” kulturen i dag står inför: att återigen lära oss att känna oss som en del av en levande omvärld som sträcker sig bortom oss själva både som

individer och som art, det som Abram kallar för en ”mer-än-mänsklig” värld, ett begrepp som numera även blivit centralt i den ekologiskt inriktade ”posthumanis-

tiska” filosofi som för närvarande växer i inflytande.

Just känslan är central för Abram i hans analys – ekologiskt medvetande handlar för Abram inte om en filosofisk doktrin eller mystisk övertygelse, utan om en högst sinnlig och kroppslig upplevelse som vi måste finna nya metoder för att åter lära oss ta del av. Abram argumenterar för att just en sådan ny kroppslig upplevelse och känsla för vår omvärld utgör en nödvändig grund för att vi någonsin ska kunna uppamma den kollektiva kraftansträngning som kommer att krävas för att vi ska kunna ta oss an de extrema (och självorsakade) ekologiska hot vi står inför som art.

Genomgående i boken vänder sig Abram till olika ursprungskulturer och deras sätt att relatera till världen för att försöka få fatt på vad som gått snett i västerlandet, vad som gjort oss så generellt avstängda gentemot den mer-än-mänskliga omvärld vi lever i och är beroende av. Boken har definitivt blindfläckar och snedskär, som exempelvis denna okritiska vurm för ursprungskulturer och de ofta svepande generaliseringarna kring ”den västerländska kulturen” som ofta missar de motsättningar och komplexa relationer som döljs bakom en så bred etikett – och överlag balanserar boken på en skör tråd mellan briljans och flum. Frågan man så klart kan ställa sig är vad ett sådant verk har att erbjuda för öppningar i relation till en ekologiskt inriktad vänsterpolitik?

Under min läsning av *Sinnenas ekologi* kommer jag lustigt nog att tänka både på Michael Endes ungdomsbok *Momo: eller kampen om tiden*, som jag fick högläst för mig för 28 år sedan, och den filosofiska prankstern Ladislaus Horatius som 1993 drog i nödbromsen på X2000 för att protestera mot samhällets fartfixering. För trots att Abram skriver en del om vår upplevelse av tid så missar han att just ouppbunden tid kanske är en av de viktigaste förutsättningarna för att kunna hänge sig till sin mer-än-mänskliga omgivning på det sätt som han passionerat förespråkar, tid som allt fler upplever sig ha allt mindre av, eller som en bekant elegant uttryckte det: ”Mindfulness? Vem fan har tid med det?”

Så även om jag håller med Abram om att ett återerövrande av känslan att vara en del av en mer-än-mänsklig värld är ett viktigt steg mot att ”rädda planeten” (eller åtminstone vår arts överlevnad på den), så är kanske en av förutsättningarna för detta i sin tur att vi finner verktygen för att sakta ned våra hysteriskt uppvarvade senmoderna liv – att skapa tid och möjlighet att känna efter. Björn Wahlroos, styrelseordförande i Nordea, påstod ju infamöst att ”downshifting är vår tids kommunism” – och, kan man då lägga till, kanske också en viktig del i en ny ekologisk sensibilitet. ■

LOKALSAMHÄLLEN

Tilliten är politisk

Av Evin Ismail

”Du är inte svensk väl?” Jag blir ställd av frågan, trots att den är så vanlig. Kvinnan framför mig ger ett välvilligt intryck och jag inleder därför ett samtal med henne. Jag befinner mig på ett bibliotek och läser boken *Den svala svenska tilliten* inför skrivandet av denna recension. Det visar sig att hon heter Marie. Hon har en viktig uppmaning till mig, med allvarsam blick och med bestämd röst berättar Marie att jag inte ska lita på svenskarna. Svenskarna tolkar jag i termer av makten: samhällsinstitutionerna. Sedan följer hennes livshistoria, Marie har blivit fråntagen sitt barn, det är kallt i hennes lägenhet och försäkringskassan jävlas. Marie är märkbart sjuk och sitter i rullstol.

För att förespråka misstro är Marie förvånansvärt öppen med sin smärtsamma livshistoria. Det får mig att tänka på att det för henne verkar vara självklart att vi delar en erfarenhet, att icke-normativiteten förenar oss. Hon har rätt. Jag har troligtvis mer gemensamt med Marie än med flertalet av mina doktorandkollegor, ingen fin titel kan utradera erfarenheterna och misstron som kommer av att ha varit i samhällets botten-skikt. Detta bekräftas av författarna till boken som framhåller att tillit är något som formas i barndomen, och att den ofta brister bland de som har upplevt socioekonomisk ojämlikhet.

Ett avbrott i läsandet var välkommet då boken saknar personliga berättelser om tillit. Snarare är det en bok som baserar sig på en omfattande statistisk studie, ”Tillitsbarometern”, där man har undersökt tilliten i 30 olika svenska kommuner. Med hjälp av statistiken argumenterar författarna för att tillit är ett komplext fenomen som kommer till uttryck i olika former.

Boken ger en gedigen pedagogisk introduktion och fördjupning till den svenska och internationella tillitsforskningen och lämnar plats till både eftertanke om tillitens politiska betydelse och olika framtidsscenarior. Bokens viktigaste bidrag är att författarna med hjälp av empirin lyckas identifiera en tredje dimension av social tillit; lokalsamhällestilliten, som är bortom den generella och den partikulära tilliten.

Resultaten visar att den svenska väl-

färdsstaten med sin statsindividualism och det sociala kontraktet som bygger på social jämlikhet, individuell frihet och en nationellt färgad solidaritet, är ett högtlittssamhälle med en bred och sval tillit. Två bilder av Sverige målas fram, den positiva som redan har nämnts och den mindre positiva som rör två viktiga utmaningar som vi står inför. Forskningen visar nämligen att tilliten är svagare bland socioekonomiskt utsatta samt personer med utländsk bakgrund.

I Husby såg vi i form av bränderna en av de yttersta manifestationerna av en bristande tillit till samhället. En annan sådan manifestation är det växande stödet för icke-demokratiska partier. När jag läser boken så tänker jag på många röster som jag vill använda som komplement till statistiken, det är Marie, SD-grannarna och bilbrännaren från Husby som sade att:

– När du har något att förlora så bråkar du inte. Då är du rädd att förlora ditt jobb, din utbildning. Nu har folk inget att förlora på att bråka med polisen.

Erfarenheter av oförrätt och en medföljande bristande tillit till samhället förenar Marie och killarna som brände bilar i Husby. I kölvattnet av dessa händelser, i ett Europa som återigen

är i en ekonomisk och politisk kris, gror ett missnöje och en växande rädsla som på allvar utmanar demokratin.

Jag tänker på de sympatiska grannarna som jag i otaliga timmar har diskuterat brännande samhällsfrågor med. De som nyligen sa att de ska rösta på Sverigedemokraterna. En röd tråd i våra samtal är misstron till samhället, vi förstår varandra, men jag anade inte att deras misstro skulle leda till att de vill rösta på ett rasistiskt parti. Det farliga med misstron är att den slår åt alla håll. Misstron är oberäknelig, desperat och den grundar sig i bristen på en gemenskap.

Jag tror att vi måste ta alla dessa röster på största allvar. Det är akut, och det är av stor vikt att vi breddar kunskapen om de destruktiva motståndshandlingar som växer ur de ökade socioekonomiska klyftorna och som göder misstron till samhället. Detta är svenska problem, och de kommer inte att försvinna utan som det ser ut nu endast förvärras.

Vad är då lösningen? Författarna menar att det är politik och jag är benägen att hålla med. Att jämlikhet och tillit samvarierar är välbelagt, det som tillförs i boken är att lokalsamhällestilliten är speciellt känslig för skillnader. Utmaningen i att bekämpa ökad ojämlikhet är enligt författarna central och

**Den svala svenska
tilliten. Förutsättningar
och utmaningar
Lars Trägårdh,
Susanne Wallman
Lundåsen, Dag
Wollebæk och Lars
Svedberg
SNS Förlag**

Kritik.

det görs bäst på en lokal nivå – i kommunerna och stadsdelarna, eftersom den syns mest där, men staten måste erbjuda resurserna och principerna.

Av denna anledning torde boken vara av intresse för politiker och andra som arbetar för en samhällelig förändring. Det är genom en politik för jämlikhet som vi kan återupprätta tilliten till samhället. Boken lämnar mig med en stark övertygelse om tillitens politiska kraft. Det är genom att förstå och utforska tillitens historiska och politiska kraft som vi kan närma oss skapandet av den gemensamma visionen, och verkligheten, om ett hållbart Sverige som inkluderar alla. ■

FÖRMÅGEMODELLEN

Teori lätt att bli glad av

Av Per Wirtén

Att summera Martha Nussbaums budskap är inte svårt. Det blir ungefär så här: Politikens värld har kidnappats av ekonomistiska tillväxtmål, samtidigt som människor strävar efter något helt annat, nämligen meningsfulla liv. Statens viktigaste uppgift borde därför vara att ge dem redskap och förmågor att på egna villkor förverkliga bra liv.

Det låter enkelt. Men rymmer en hel teori, som dessutom är rätt komplicerad, om utveckling och rättvisa. Pi-onjären är Amartya Sen, Nobelpristagare i ekonomi, som redan på 1980-talet började utveckla en idé om capabilities — förmågor som ett slags välfärdspolitisk baslinje. Eftersom tillväxtsiffror inte automatiskt omsätts i verklig utveckling, borde man börja studera människors förmågor att förverkliga och ta kontroll över sina liv, menade han. En stat som kan ge medborgarna sådana redskap — rätt till utbildning, hälsa, jämställdhet, säkert liv och liknande — kommer växla in i en rörelse bort från fattigdom och in i välstånd.

Runt förmågemodellen växte snabbt en både intellektuell och handlingskraftig global rörelse. Martha Nussbaum tillhör

kretsen. Hon är en forskare, ofta med moralfilosofiska utgångspunkter, som i likhet med Sen rör sig över stora ytor. Men i motsats till honom har hon en förmåga att skriva enkelt. När jag försökte läsa Sens senaste bok, den allmänt hyllade *The Idea of Justice*, strandade jag rätt tidigt. Men det här är inte bara teori. FN:s utvecklingsorgan UNDP har i sina årliga Development Reports, alltid läsvärda, utvecklat ett alternativ till BNP — ett Human Development Index HDI som är direkt inspirerat av förmågemodellen.

Nussbaums bok inleds med en berättelse om en fattig indisk kvinnas väg till ett bättre liv. Hon återkommer flera gånger till kvinnans erfarenheter. Det är ingen tillfällighet. Förmågemodellens fördel är att den betraktar abstraktioner, som ekonomismens, med stor misstänksamhet och i stället utgår från fattiga människors faktiska förhållanden och möjligheter: det lokala, personliga och kontextuella.

Sen är utpräglat liberal, medan Nussbaum står närmare socialdemokratiska idéer. Båda understryker att förmågemodellen är en frihetsfilosofi om valmöjligheter. Så här: de vill inte ha en politik som främ-

jar hälsa, utan en som stärker förmågan att leva hälsosamt — om man vill. Människor är olika och valfrihet gör det möjligt för gemenskaper med olika värderingar att samsas. Men samtidigt understryker Nussbaum att staten ska vara aktiv. Den ska gripa in. Ja, inte bara det. Den är skyldig att förse medborgarna med grundläggande möjligheter, och därmed ta ställning till vad som krävs för meningsfulla liv. Det är själva poängen med en stat.

Det är lätt att bli glad av förmågemodellen. I synnerhet som Sen och Nussbaum ofta förankrar den i fattigt indiskt

vardagsliv. Men det finns uppenbara ihålligheter, i första hand att de distanserar sig från jämlikhets- och fördelningspolitik. Jag

Nussbaum.

tycker att Nussbaum allvarligt underskattar både pengar och jämlikhet som frihetskäpande förmågor. Jag anser att europeisk välfärdsolitik bevisat sambandet mellan ”att man jämnar ut levnadsbetingelserna för alla” och att människor ges jämlika och vidgade möjligheter. Hon avvisar sambandet.

Men samtidigt måste jag erkänna att hon träffar rätt i sin kritik av klassisk fördelningspolitik som fyrkantig i försöken att upphäva rasism, minoritetsförtryck eller kvinnors underordning. Det är som komplement och korrektiv till ekonomisk omfördelning som förmågemodellen fungerar. Som ensam teori blir den däremot märkligt defensiv och ängslig. ■

FILOSOFI

Låt inte festen ta slut

Av Carl Cederström

Fyra år efter sin uppmärksammade bok *Radical Atheism* (och nej, den har inget som helst att göra med Christopher Hitchens och Richard Dawkins trubbiga och argsinta ateism), har den svenska filosofen Martin Hägglund, numera verksam vid Yale Uni-

versity, kommit ut med en ny bok, *Dying for Time: Proust, Woolf, Nabokov*.

Ungefär så här kan man sammanfatta bokens argument: vi har inte alls någon inneboende metafysisk törst efter ett evigt liv bortom det vi har här och nu; vi är bara förfärade över att det vi har, det liv som är vårt och som vi är bundna till, kommer att tas ifrån oss. Kort sagt att vi ska dö.

Problemet med våra begär är inte att vi vill ha det vi inte kan få. Som psykoanalysen skulle säga. Eller att ögonblicket av tillfredsställelse alltid uteblir: att när vi träffar kärleken och står där i solnedgången, hand i hand, och kisar ut över det böljande havet, så kommer det ändå vara något som stör.

Man har handsvett eller överröstas av en brummande Harley. Helt enkelt en känsla av, äsch, this is not it!

För Hägglund är det tvärtom. Det är känslan av att det här är ögonblicket – this is it! – som är mest skrämmande. För det innebär ju att festen snart är slut, trots att vi inte alls är redo att gå hem. Upplevelse efter upplevelse läggs till historien, och kommer inte längre finnas kvar, annat än ibland, när den dyker upp i våra minnen, oanmält och med våldsam kraft. Det är som självhjälsplågan ”carpe diem” med en twist: försök njuta av dagen du, men om du verkligen njuter kommer du snart också att lida, eftersom känslan av ett slut kommer göra sig obönhörligt påmind. För Hägglund är det alltså kärleken till livet (kronofili) som orsakar rädslan inför döden (kronofobi).

Men vi strävar inte efter odödlighet, utan överlevnad (säger Hägglund med en blinkning till Sokrates lärarinna Diotima). Allt vi egentligen sysselsätter oss med är att överleva, dag för dag. Vi klänger oss fast vid det som ständigt försvinner – ljuva ögonblick, älskade personer, varma känslor. Som Woody Allen alltså, som inte vill leva vidare genom sina filmer, bara leva vidare i sin lägenhet.

Och om vi får tro Hägglund så är det överlevnad, och inte odödlighet, som Proust vill uppnå genom att skriva *På spaning efter den tid som flytt*. Hägglund ägnar ingen större uppmärksamhet åt Prousts plågsamma kärleksäventyr och patologiska svartsjuka – annars klassiska motiv i hans verk – utan koncentrerar sig på tid, och särskilt tidens knapphet som kryper sig på när Proust börjar bli allvarligt sjuk. I en av bokens mest drabbande passager beskriver Hägglund hur Proust, i samma ögonblick som han inser att romansviten faktiskt kommer bli verklighet, plötsligt blir oförmögen att tänka på något annat än allt det som kommer att dö medan romanen lever vidare.

Samma typ av kronofobiska scener vaskar Hägglund även fram ur Virginia Woolfs *Mrs Dalloway*, där Clarissa hjälplöst försöker stoppa tiden och placera den någonstans där den kan förvaras säkert för framtiden; och i Vladimir Nabokovs *Ada*, där skrivandet får ersätta kampen för överlevnad.

Med sina två engelskspråkiga böcker har Hägglund gjort sig ett namn. I samband med utgivningen av *Dying for Time* förra året, hade Simon Critchley, Adrian Johnston och Jean-Michel Rabaté (alla filosofer med stark dragning till psykoanalysen) samlats i New York för att diskutera boken. Vi var 50 personer, eller kanske ännu fler, som trängdes i den lilla lokalen på en tvärgata några kvarter från Union Square. Samtalet pågick i över tre timmar. Det var främst Hägglund och Johnston som pratade. Vare sig Proust, Woolf eller Nabokov nämndes under samtalet. Allt handlade om det filosofiska argumentet. Och om hur Hägglund använde sig av Freud och Lacan, och inte minst Derrida, för att utveckla sin teori om kronolibido.

Men saker och ting lättades upp och sattes på sin spets när filosofen Simon Critchley, som modererade diskussionen, gjorde den här invändningen: ”Det

vi gör som filosofer är att konceptualisera”, började han, ”men psykoanalysen är inget verktyg som står i filosofins tjänst som vi bara kan använda oss av; den ifrågasätter våra koncept och skakar den i grunden, och det är just därför den är så viktig.”

De här orden kommer tillbaka till mig när jag läser boken. För om det är en sak som Hägglund tycker om – och är bra på – så är det att konceptualisera. Boken förvandlas ibland till ett gigantiskt konceptpussel, där vi får detaljerade förklaringar över hur den ena delen passar ihop med den andra.

Ord som ständigt återkommer är ’logic’, ’compatible’, ’inconsistent’. Psykoanalysen blir också en bit i det här pusslet, som i vissa avseenden beskrivs som kompatibel och i andra som inkonsekvent. Det som sitter i förarsätet – och som avgör huruvida något funkar eller inte – är Hägglunds egna teoretiska koncept: kronolibido.

Hägglund använder gärna psykoanalysen. Och det är inget fel med det. Den politiska filosofin (åtminstone den som drar något till vänster) har under de senaste decennierna fått en rejäl nytändning genom att ge psykoanalys en central plats. Badiou, Žižek, Critchley, Laclau och Mouffe. Listan kan göras betydligt längre. Men där har psykoanalysen en annan roll. Den används

Hägglund.

Proust.

inte för att fördjupa redan etablerade koncept och tankar; utan för att skapa en kortslutning, där koncepten bryts samman, och hela apparaten sätts i gungning.

Och det är när Hägglunds apparat får lite för stort utrymme – och blåser upp sin betydelse till bristningsgränsen – som både psykoanalysen och litteraturen plattas till en smula och tvingas göra sig mer tjänstviliga än de i grunden är.

Trots de invändningarna är det här uppfriskande läsning. Inte perfekt anpassad för stranden kanske, men inte heller ogenomtränglig.

Att ge nya tolkningar till tre av de mest överanalyserade författarna under 1900-talet, och säga att de klassiska akademiska läsningarna på många sätt missat poängen, är ett minst sagt vågat företag. Och bokens argument – inte minst för att den redan irriterat och gäckat några av de mer inbitna lacanianerna – kommer diskuteras lång tid framåt, om än främst bland akademiker. ■

Woolf.

Kritik.

FÖRORTSMONOGRAFI

Vi var labb-råttor i Kista

Av Mikael Färnbo

Jag föddes samtidigt som Kista. Min familj var den första som bodde i vår lägenhet och alla våra 30 000 grannar längs de tre tunnelbanestationerna Kista, Husby och Akalla var de första som bodde i sina. Alla saknade vi förankring. De vuxna guppade som flytbojar med minnen fästa många mil därifrån.

Mina föräldrar kom från Finland och Dalarna, grannarna från Japan, Bollnäs, Västbanken, Teheran och Kurdistan. I förhållande till Kista var vi alla första generationens invandrare.

Kista var inte bara en samling hus. Det förstod jag redan när jag var liten och japan-ska turistgrupper kom på besök och med oförställd glädje fotograferade oss i sand-lådan.

Kista var essensen av en brutal och vacker framtidsoptimism. Den sista mil-jonprogramsförorten. Lika delar solidarisk jämställdhet som konformistisk själs-dödande förutsägbarhet. Mänskligt och omänskligt. Verkligt och överkligt.

Kista var som en utskickad satellit i om-loppsbana kring Stockholm och ett avlägset Sverige. Höghusen och de trafikseparera-de gatorna utsmetade som ett betongtäckte bland runstenar och bronsåldersgravar på det urgamla Järvafältet.

Det kallades ABC-förort. Ar-bete, bostad, centrum. Livets basala byggstenar förverkligat i fullskalemodell. En snitslad stig av fullgod samhällsservice från vaggan till graven.

Vi var de första labbråttorna som släpptes ut i labyrinten.

Det är en sällsam upplevelse att läsa Ulrika Sax förortsmono-grafi *Kista: Den tudelade staden*. Sax kan sitt ämne. Med fokus på stadsbyggnadskonst och et-nologiska observationer blir perspektivet till sin natur över-siktligt strukturellt. Men det är ändå imponerande inkännande och heltäckande.

Det sällsamma är dels att läsa en historia – min historia – som jag aldrig trodde skulle nedtecknas. Dels insikten om att den värld jag en gång mötte – vartenda gruskorn, bus-

ke, vinkel och vrå – fanns där för att någon bestämt att den skulle vara just där.

Jag föreställer mig gruskornet utprickat på en planritning utslängd över ett stort ek-bord i stadshuset. Arkitekterna som forna tiders kolonialtjänstemän med grova penn-streck och linjalerna i högsta hugg.

Det är någonting med de centrala sopsugningsanläggningarna som fortfarande ger mig kalla kårar. Enorma högtrycks-fläktar som suger alla höghusens sopor i underjordiska rör till en komprimerings-station.

Sopsugen brukade man skrämma barn med i Kista. Det var våra troll.

Den andra upplevelsen är av en tragisk karaktär. Ulrika Sax beskriver ingående förhoppningarna om vad Kista skulle bli. De idéer och drömmar som byggdes in i ar-kitekturen. Visionen om den socialt sam-manhållna staden, där alla yrkesgrupper och inkomstgrupper lever blandade. Det egalitära barnvänliga grannskapssamhäl-let.

Det är nästan onödigt att påpeka det. Men det blev inte riktigt som man hade tänkt sig.

Efter tio års planering och fem års byg-gande stod stadsdelarna Kista, Husby och Akalla klara när det var dags för min mamma att åka in till BB i början av som-maren 1981.

På grund av olika förvärv mellan bo-stadsbolagen blev proportionerna fel från början. I Kista byggdes nästan bara bo-stadsrätter. I Husby nästan bara hyresrät-ter. Befolkningen i bostadsområdet och den framväxande telekombranschen i arbets-området mötte aldrig varandra.

De sprickor som upprättades de första åren har aldrig lyckats överbryggas. De fortsatte vidgas, delvis på grund av egen innebo-ende logik, och delvis på grund av politiska beslut.

Som att kommunen valde att överlasta ett område som Husby med personer med so-cial problematik, samtidigt som 1990-talets åtstramnings-politik ströp den offentliga för-valtningen. Ett effektivt sätt att förslumma ett område.

I Kista, Husby och Akalla bosatte sig från början en hög andel människor med utländsk bakgrund, vilket kommit att prägla bilden av bostads-området. I en intressant passus frågar sig Ulrika Sax varför etnicitet alltid används som ett statistiskt mått för att beskriva ett

bostadsområdes socioekonomiska status.

Utbildning, inkomst, arbetslöshet, ande-len socialbidragstagare – och andelen med utländsk bakgrund. Varför? Kan det vara så att statistiken bidrar till stigmatisering eftersom etnicitet radas upp som ett i raden av sociala problem?

Det är också fascinerande att jämföra hur mångfalden inom IT-företagen i arbets-området utifrån beskrivs som spännande, globaliserat och tillväxtvänligt. Medan samma mångfald i bostadsområdet i stäl-let beskrivs som någonting avskräckande.

Boken om Kista kom bara några veckor efter att historien om Kista kulminerade. Boken måste ha legat i tryckpressarna när bilar sattes i brand och Husbykravallerna blev en riksangelägenhet.

Men i boken finns hela förhistorien. Klyftor som växer, visioner som spricker, samhällsservicen som dras in. Och framför-allt: Avgrundsdjupet mellan befolkningen och de makthavare som fortfarande tror att de har mandat att genomföra förändringar i bostadsområdet med samma gamla linja-ler på planskisser utslängda över ekbord i stadshuset.

Kista tower.

FOTO: DAVID PURSEHOUSE

I dag med tropikhjälmarna ordentligt nedkörda över örönen ackompanjerade av en mediekår som då och då åker ut på safari i bostadsområdet med privata vaktbolag och kameror som salongsgevär över axeln. ■

TILLVÄXTTEORI

Det goda livet i punktform

Av Daniel Mathisen

Historikern Robert Skidelsky är mest känd för sina omfattande biografier om ekono-men John Maynard Keynes, *Return Of The Master* från 2009, som mitt under brinnande finanskris sökte väcka liv i Keynes ekono-miska teorier.

How Much Is Enough? Money and the Good Life, ett samarbete med sonen och filoso-fen Edward Skidelsky, återvänder till den gamle mästaren för att driva tesen om att ett annat samhälle är möjligt. Keynes för-

utspådde nämligen att mänsk-ligheten skulle nå en punkt av ekonomisk mättnad, där beho-vet av att jobba mer skulle upp-höra och växlas mot ökad grad av fritid.

Premissen är enkel: Vid 1900-talets början ingår politi-ken en kompromiss med kapita-lismen, en form av faustisk pakt, där socialt slitage motiveras med framtida överflöd.

Men mättnadspunkten upp-nås aldrig.

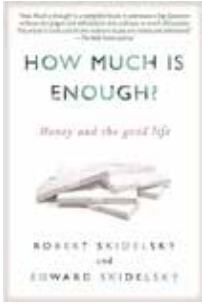
Skidelsky och Skidelsky nys-tar i historien för att förklara hur drömmen om det arbetsbe-friade samhället snarare blev mardrömmen om hetsjakten på pengar. Författarna driver te-sen att det måste finnas ett alternativ till tillväxten som egenvärde. De formulerar idén under parollen ”det goda livet”, under förevändningen att samhället, åtminstone västvärlden, nått tillräcklig rikedom för att jobba mindre. Dagens jakt på rikedom är inte absolut, den är relativ och alltid posi-tionerad gentemot andra. Rikedom i ett fåtal händer ställs alltid i kontrast till andra som har mindre.

Alternativet, det goda livet, vävs sam-man med idén om kristen och europeisk moral, där pengar i sig inte värderats lika högt som exempelvis filosofi och tro. Antika filosofer och Aristoteles låga värdering av arbete förs fram. Människors inneboende lust och sug efter rikedom och pengar måste tuktas för att åstadkomma en högre nivå i samhället, resonerar Skidelsky och Skidel-sky.

Författarna listar sju punkter för vad som kännetecknar ett gott liv. För alla. Vissa sätt att leva är alltid bättre än andra, får vi veta. Det goda livet är inte efter tycke och smak, utan beror på om somliga premisser uppnås. Angreppsättet blir lika delar pater-nalistiskt som farligt universalistiskt, euro-centriskt. Budskapet slirar farligt.

Bristen på strukturell analys är slående. Författarna nämner visserligen sned in-komstfördelning och nedmonterad välfärd under 1900-talet, men drar inte den logiska slutsatsen att det också är drivkraften bak-om extrema kapitalackumulationer. Att, som John Kenneth Galbraith föreslår i *The Affluent Society*, bryta upp de sociala murar som hämmar jämlika chanser är inte intres-sant. Skidelsky och Skidelsky vill inte er-känna kapitalismens inneboende drivkraft och tendens till exploatering. Dess avarter är blott en förlängning av den mänskliga drivkraften.

Inspirerat av landsmannen Thomas Malthus, nationalekonom och präst un-der 1700-talet, pekas befolkningstillväx-ten ut som ett hot mot såväl det goda livet

How Much Is Enough? Money and the Good Life Robert Skidelsky och Edward Skidelsky Other Press

skisserat från elfenbenstornets trygghet.

Författarna väcker trots allt relevanta frågor om pengars roll och funktion i sam-hället. Vi har alldeles uppenbart vant oss vid en kontext och hegemoni där ekonis-men och tillväxten i sig står över andra vär-lden. Siffror och staplar har blivit viktigare än människors välmående och livschan-ser. Boken är en viktig påminnelse om att det inte behöver vara så. Analysen träffar ofta rätt, problemet är bara att slutsatserna hamnar snett. Författarnas reformförslag – medborgarlön, konsumtionsskatt och minskad annonsering – lånar radikalis-mens retorik men bär i själva verket kon-servatismens prägel och färg.

Avsnittet om tillväxt kopplat till miljö är träffsäkert och slår hål på en nutidsdebatt där nostalgi och romantisering av återgång till ett mer ”naturligt” mänskligt tillstånd är vägledande. Om mänskligheten finner håll-bara källor till tillväxt faller argumentatio-nen platt, menar Skidelsky och Skidelsky. De felaktiga prognoserna i *Limits to growth* från 1972 ekar bekant.

Argumentationen kan vändas mot två underströmmar av tillväxtkritik: den som vänder sig mot utveckling till förmån för nostalgisk naturism, och den moralistiska version Skidelsky och Skidelsky företräder. För vem sätter ramarna för vad som är ett gott liv?

Grundproblemet ligger i att universella modeller alltid träffar fel. Varken den neo-klassiska ekonomins rationalitetsiver eller Sovjets planekonomiska missfoster kunde fånga in den mänskliga vil-jans alla klangfärger. Vi kan i dag omöj-ligen förutse vad nästa genera-tion fäster för vikt vid livets olika komponen-ter. ■

Skepp
vrig!

NÄTKÄRLEK I KULTURMARXISMENS TID:
**AV VAR OCH EN EFTER
FÖRMÅGA, ÅT VAR OCH EN
EFTER SKEDBEHOV**

av MARIA GEORGIEVA

[Illustration Lisen Haglund]

Reportage. Nätdejting

För att bli lycklig i dejtinglivet måste du bli en "Flirt?" Det blinkar på dejtingssidan Happy Pancake. Nyfikna, säljbara och skräddarsydda egon spills ut över hela mitt nya internetliv. "Dejt?"

De positiva aspekterna av nätdejting är tydliga: Internet gör det lättare för singlar att träffa andra likasinnade singlar. Det ökar insatsen för vad de själva tror kan leda till en bra relation. Du måste ha alla siffror rätt i din kvartalsrapport, du är uppe till allmän beskådan, men du riskerar att reduceras till ditt dejting-jag.

Det är för lätt att träffa andra på nätdejtingsajter. Men insatsen är för hög.

Bekräftelsebehoven på sociala medier drunknar bäst i havet av nymodiga nätdejtingssajter, platser dit floskler och tillspetsade statusuppdateringar går för att dö. Nätdejtingssidor är skräddarsydda för den moderna människans beroendeframkallande besatthet av skryt.

Journalisten och författaren Dan Slater skriver i *The Atlantic om sin bok Love in the Time of Algorithms* att nätdejtingen hotar människors möjlighet att engagera sig i varandra. Det blir svårt att nöja sig med en person. Tänk om det finns en ännu bättre – bara ett klick bort.

Det blir en ansträngd och tryckande undran som i viss mån förvrider samspelet mellan människor. Men själv tänker jag inte skylla på nätets konstruktioner och användarvänliga teknik.

Det behöver ju inte säga klick för det. Går det att veta om interaktionen finns där?

På nätet blir tillgången till information enklare och snabbare. Vi översköls av nyheter, erbjudanden, varumärken. Och även möjligheten att hitta en partner. Eller en bostad, ett nytt jobb.

Match.com:s vd Greg Blatt anser att nätdejting gör att vi ifrågasätter om engagemanget för en partner längre är ett livsmål. Men varför? Ska jag behöva gå på tusen första dejter och splitta så snart det blir "allvar?"

I arbetet med boken *Love in the Time of Algorithms* intervjuade Dan Slater flera chefer för nätdejtingsajter. Flera av dessa kom till slutsatsen: ökningen av nätdejting innebär en minskning av engagemanget för en enda partner. Studien är inte särskilt genusmedveten, män beskrivs som hungriga, kvinnor är – som vanligt – mest från Venus.

"Dejt?!!!" Det blinkar vidare på Happy Pancake. En 23-årig bartender från Norrköping vill gå på "Dejt?!!!" med mig. Han visar upp sin enorma tribal-tatuering över magen. Han gillar bilar, har fem i olika färger. Jag svarar inte.

Så fortsätter det ett tag. "Du verkar vara en sån här person." Jag slås av min egen ytlighet. Meddelanden som jag kanske svarar på måste åtminstone vara skrivna av någon som har gått på universitetet. YOLO.

"Ditt leende säger X och Y om [insert random blablabla]. I bekräftelse-manins epok är autokommunikationen lag. När du stirrar dig blind på dina egna statusuppdateringar är det lätt att bli betagen av din egen spegelbild. Det är lätt att bli Snövits styvmor – min profil är lite bättre än din. Det är som att gå från dialog till monolog.

Behöver man ens någon annans affirmation för att känna sig

bekräftad? Det räcker ju att se sin egen profil på nätet för att känna sig lite göttig. Varufierad, sedd.

Stämmer det där som Slaters gurus hävdar, att ju mer du nätdejar desto mindre intresserad blir du av att faktiskt interagera med andra?

Det är ju inte dig det är fel på för det. Är det så att folk inte kan anförtro sig till varandra på grund av det massiva utbudet?

Well. Det är som att få många likes på sina dumsmarta statusuppdateringar. Men inga privata meddelanden.

Den stora hjärtekrossaren kanske är kapitalismen? Människor blir inte bara handelsvaror, utan engångsvaror på dejtingsidorna.

I ett kapitalistiskt system utgörs en handelsvara i allmänhet av varje form av vara som utväxlas i handelsrelationer. I kommersiella sammanhang kan en handelsvara av ett visst slag vara utbytbar mot en annan vara inom samma kategori. Se på den pågående byteshandeln på betalstyrda dejtingsidor. Ett nätbaserat auktionsverk som aldrig budar över sig själv.

Enligt RFSU har 48 procent, varannan svensk, någon gång använt internet för att hitta en potentiell partner. 63 procent av användarna på nätdejtingssidan Mazily bor i Stockholm.

Sociologen Roland Paulsen skriver om det kroppsliga kapitalets marknad, om hur utseendefixeringen påverkar vårt behov av kapitalmatchning.

På dejtingsidan Mazily är vårt behov av kapitalmatchning tydligare än kanske någon annanstans. Det gäller inte bara att se rätt ut, utan även länka och tagga "rätt" populärkulturella referenser. För att bli uppmärksammas av andra användare.

En person jag har talat med satte huvudet på spiken när hen beskrev Mazily som "ett hak där man kan gå och slippa se alla som vill ta med dig till Jensens Bøfhus på första dejten".

Folk är alltså lite bättre, eller vadå?

Här har du en algoritm att bita i. Taggningen och matchningen, som ska vara så uträknande, visar "här är tio profiler som liknar den och den snubben", och påminner om "Köp även detta"-funktionen som finns med som ett lättnavigerat mervärde i sidfoten på webbshoppar. Matchningen fungerar som en vanlig nätbutik där du köper dina böcker eller skor.

Men hur mycket jag än räknar, taggar och matchar hittar jag inte rätt sko. Även om jag mest slöklickar. Ibland vill man bara prova lite innan man slår till. Då får en väl gå till en vanlig butik. IRL.

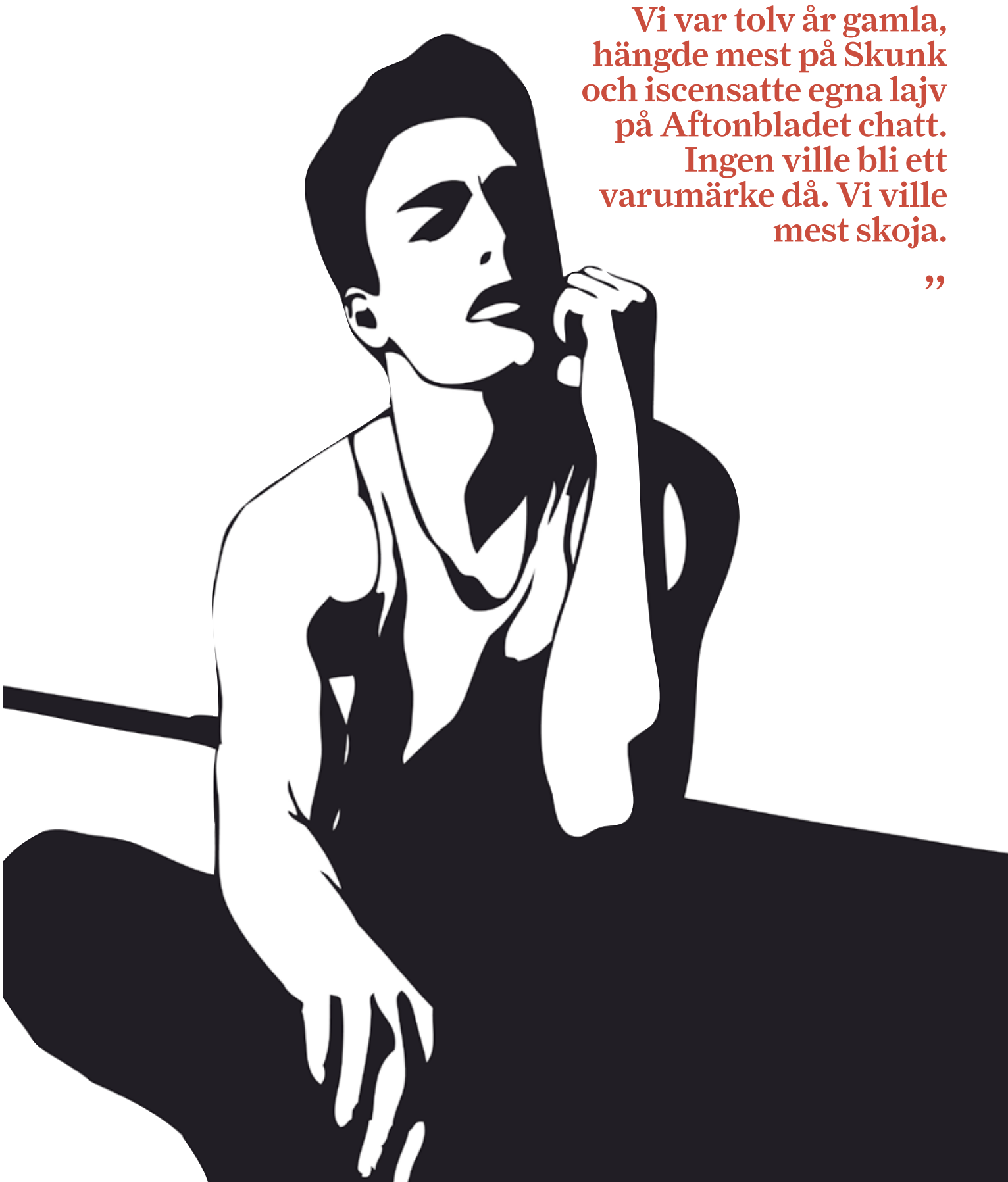
Jag minns mina gamla användarnamn och hur jag brukade glömma bort lösenorden.

Det har hänt en hel del med internet och med användarnas nätbeteende de senaste 15 åren. Den sociala internetanvändningen har faktiskt inte alltid har kretsat kring varumärkesbyggande och individualistiska insatser.

Ett minne. Vi var tolv år gamla, hängde mest på Skunk och iscensatte egna lajv på Aftonbladet chatt. Ingen ville bli ett varumärke då. Vi ville mest skoja.

Jag är född i mitten av 80-talet och var elva tror jag när jag skaffade min första e-postadress. Det var Hotmail. Jag hette nåt sportigt, eller kanske var det en mash-up mellan Backstreet Boys och Spice Girls. Vi hade inte dator hemma, men i skolan och hemma hos min bästis mamma, som var journalist, fanns det Apple-datorer. Med disketter och modem.

Vi brukade mest spela datorspel och skriva spökhistorier i något fräsigt ordbehandlingsprogram. Ibland kollade vi mejlen, whinade på Skunk. ➤

Vi var tolv år gamla, hängde mest på Skunk och iscensatte egna lajv på Aftonbladet chatt. Ingen ville bli ett varumärke då. Vi ville mest skoja.

”

Reportage. Nätdejting

I tonåren berättade vi för Skunk om hur vi egentligen mådde. Man kunde följa hela min uppgång och mitt fall som tonåring. Men där skrev alla lite vad som helst. Folk vågade vara lite sårbara, eller skoja om att vara det. Så som jag skrev då skulle jag aldrig kunna skriva nu, åtminstone inte om jag vill uppfattas som de taggar folk på Mazily slänger sig med: "ödmjuk", "nyfiken", what have you.

Det skulle sabba mitt varumärke. Det kanske denna text också gör. Kvinnors hjärtesorg är inte hårdvaluta om vi säger. Men ändå.

Några år senare tog jag en detour till Helgon.net för att diskutera *Exorcisten* och vampyrskräckisar.

Som tonåring gick det bra. Man låtsades vara en förlängning av sig själv en liten stund. Eller förstärkte vissa egenskaper. Men när hände det, när blev människor på internet en vara för någon annan att konsumera?

På ett sätt var vi anpassade konstruktioner och varumärken redan i slutet av 90-talet, men i första hand för att vi letade efter våra identiteter. Det var varken essentialistiskt eller påklistrat.

Jag har räknat alla forum och sociala medie-tjänster som jag har varit och är registrerad på.

Om jag inte har räknat helt koko är jag uppe i ett tjugotal. Vissa sajter försvinner med tiden. Dör den stora nätdöden, men om vi inte talar om dessa förblir de bortglömda relik, såsom Bilddagboken och Consumating. Consumating var som en tidig motsvarighet till Mazily. En väldigt nischad amerikansk dejtingsajt. Man kunde ge varandra tummen upp eller tummen ned. Beroende på vad man hade för filmer etc. i sin profil.

Där hängde många män som såg ut som John Cusack i filmversionen av Nick Hornbys *High Fidelity*. Jag minns att jag skrev lite arga Riot Grrrl-citat, lex Talulah Gosh, och glömde en dag sedvanligt bort mitt lösenord.

Nätets kyrkogård kan alltid dräpa. Vad skulle Ingmar Bergman säga om det?

Är du beredd? Det är jag som är döden.

Min kropp är beredd, inte jag själv. "Delete".

Inte heller historiens sämsta sökmotorer finns kvar. Netscape tänkte jag sist på 2007 då det var lite lustigt att skoja om det. Och minns ni Altavista? I dag talar vi inte särskilt ofta om de sökmotortjänster som mest såg ut som en dålig version av Google Maps, och som påminde om sökbara lexikon.

Mazily är uppbyggt som ett helt vanligt flöde med uppdateringar på ett valfritt socialt medium. Skillnaden är att det ska fungera som någon typ av köttmarknad. Man kan ha ett vanligt gratiskonto eller betala för sig. För att få ut det bästa bör en betala. Det är alltså kapitalstyrd social media.

Om du har fyllt i att du är intresserad av "män", så får du bara upp olika mäns statusuppdateringar i flödet. Om du har fyllt i att du är intresserad av både "män" och "kvinnor" får du fortfarande ändå mest bara upp män i flödet. Heteronormativiteten skrymmer inga gränser. Det är störtlögt eftersom alla är så gränslösa i sina publika uppdateringar, och aktiviteten slår även de mest rättshaveristiska kommentarstrollen.

Det kanske är symptomatiskt. Det är som allt annat som botten i patriarkatet. Män får vara mer benägna med att skrika ut sin hjärtesorg än kvinnor. Känslor är manligt, då blir det bara fint. Aldrig hysteriskt. Kolla på Morrissey, R. Kelly, Plura. What have you. De gamla vanliga hierarkierna, dikotomierna och föreställningarna om horan vs madonnan finns här också. Så förvridet.

Exhibit 1 000 av random dudes på Mazily:

"I feel today autumn is yet another spring where leaves blossom into unique flower. Love the green and enjoy."

"Bakis o go."

"Jag är en värdig människa."

Därefter följer några sedvanliga "god morgon"-uppdateringar varav en enda står ut: "morgonstund har data i mund."

Ingen skriker ut Celine Dions:

"DON'T WANNA LIVE ALL BY MYSELF ANYMORE!!!!"

Det opersonliga går hand i hand med det anpassade.

I slutändan så vill folk ändå mest spegla sig i glansen av sig själva. Men vad hände med interaktionen, samtalet – själva poängen med internet?

Många av de jag ser på Mazily skriver att de är ödmjuka, nyfikna eller analytiska. Flera som dyker upp i mitt flöde har runda jävla glasögon. Kulturintresserade. Det är som ett enda stort Håkan Hellström-lajv all over the place. Herre.

Lever den virtuella kontakten upp till de egna kraven på hur en partner ska se ut eller vara?

En morgon vaknar jag till en bild av en tjomme, en skäggig Karl Marx-look-a-like, som skriker ut i tomma intet på Mazily.

Inget fel i det.

"Skedbehov. Dag 2."

Oklart om tjommen fick svar. Det går inte att följa svaren, bara användaren själv ser dessa.

Jag hade verkligen inte svarat. Men jag skickade faktiskt ett eget meddelande: "Vill du ta en öl?"

Begreppet varufiering har använts av forskare som har studerat hur välfärdsstatliga arrangemang påverkar ekonomins funktionssätt, lönearbetarnas villkor och den organiserade arbetarrörelsens roll.

Karl Polanyis bok från 1944, Den stora omdaning, handlar om den europeiska historien från slutet av 1700-talet fram till andra världskriget och är en modern samhällsvetenskaplig klassiker.

Den berättar om framväxten av självständiga marknader för pengar, arbetskraft, produktionsmedel och varor, och vad det innebar för samhället och för de olika samhällsklasserna efter den industriella revolutionen.

Den liberala marknadsekonomin samhällsutopi byggde enligt Polanyi på bland annat den här förutsättningen:

1. Försörjningens och livets materiella förutsättningar – arbetsförmågan, jorden, produktionsmedlen, pengarna – blev till varor. Det var alltså fråga om en fullkomlig "varufiering", "varublivande" eller "kommodifiering".

Men arbetaren blev aldrig en vara. Genom att varuformen var knuten till en människa, med mänskliga och sociala behov och existensförutsättningar, kunde inte varufiktionen drivas hur långt som helst.

Nu måste du försöka bli en bättre version av dig själv. Släppa fram din inre produkt.

Det räcker inte med att du lider av ensamhet och måste skriva att *Eternal Sunshine of a spotless mind* är din bästa film (that's bullshit).

Varufieringen av din internetpersona återskapas med varje länk och statusuppdatering. Av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov eller enligt den kroppsliga ordningen som råder för kapitalmatchningen.

Karl Marx skrev om varufieringen av arbetskraft i ekonomin. Den går att koppla till nätanvändarens dejtingskills, eftersom det driver varufiktionen vidare:

"Den kapitalistiska produktionens verkliga inre lagar kan tydligen inte förklaras ur växelverkan mellan utbud och efterfrågan [...] eftersom dessa lagar endast kan få ett renodlat förverkligande då utbud och efterfrågan upphör att verka, det vill säga, täcker varandra. I verkligheten täcker de aldrig varandra, eller om det någonsin sker, är det tillfälligt och alltså vetenskapligt sett = 0, att betrakta som något icke skett." (Karl Marx, Kapital: Tredje boken (1978), s 170).

I den moderna industrikapitalismen och den borgerliga revolutionen tvingades arbetaren sälja sin arbetskraft för att kunna överleva.

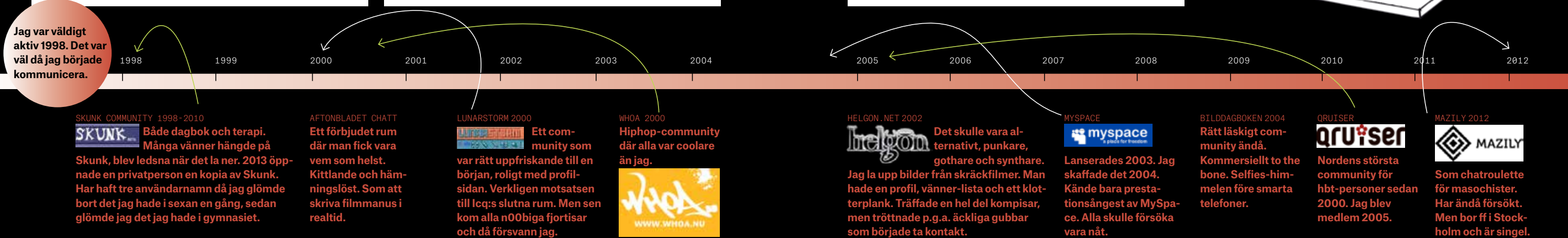
I och med detta förverkligades alltså en tilltagande varufiering av lönearbetarna, eftersom varje individ blev tvungen att sälja sig själv, i form av sitt arbete, för att kunna överleva.

Nätdejting är kapitalistisk produktion. Men dejtingen får aldrig näring om dejen inte blir av. Därför att samspelet går beyond de hundralappar du lägger på dejtingssidorna. Du måste vara sårbar för att hitta samspelet och interaktionen, något som egentligen inte kan köpas, eller prutas ned. Trots detta kommer bekräftelsen på köpet. Men på grund av kvaliteten på dina statusuppdateringar.

Värdet på nätdejtingen höjs om du löper linan ut och faktiskt skickar ett meddelande till någon. Då finns det varken skyddsnät eller ränta.

Går det av av-varufiera sig själv på nätet? Varumärkeshetsen har dig i sitt limbo. Varje användare säljer sig själv. För att kunna överleva.

Med "de-commodification" menar Esping-Andersen varufieringens omvända process, där välfärdsstaten träder in för att garantera befolkningen vissa särskilda sociala rättigheter. Genom införandet av ett så kallat socialt konnoterat medborgarskap, där varje medborgare tillskrivs vissa sociala rättigheter (såsom arbetslöshetsunderstöd, socialförsäkringar, sjukförsäkrings-system etc), minskar löntagarnas beroende av arbetsgivarna. Därmed minskar även arbetarnas värde för arbetsgivarna. ➤

Reportage. Nätdejting

På dejtingsidor säljer du dig själv bättre genom att anpassa dig lite mer, bli aningen mer lik den du vill ska se dig. Tagga upp dig lite. Lägg till “Kobra” nu, hör jag mig själv tänka. Kommodifieringen skyr inga gränser. Inte utan min statusuppdatering! Sen tänker jag på tjommens, alltså Karl Marx-posörens skedbehov och dör lite. ”Vill bara skeda lite!!!” Skrev han sen.

Vill du av-varufiera dig? Sluta tagga vilka diverse spel och tv-serier du konsumerar, sluta bara.

Min power-brainiac till bästis funderade på att lägga upp tio olika böcker/must reads från sina bästa feministiska författare på sin profilsida. Bara för att hålla uppe ett sken av att allt är bra, trots ensamheten; visst är vi varor men vi utgår från kvalitet. Att vi minsann vet vad vi vill ha – vad vi är värda.

En annan vanlig skön snubbe på Mazily vädjar: ”Kan inte alla bara vara feminister. Glöm inte att rösta i kyrkovalet!”

Till och med feminismen blir en handelsvara på dejtingsidorna. Titta på mig, jag är en skön kille. Men jag är bättre än alla andra män. Jag har känslor.

Girl, Ryan Gosling ain’t got nothing on me. Men alla måste väl genomskåda detta. Eller är det så att feminister nätdejtat på ett mer kvalitativt sätt? I en höstack av statusuppdateringar – finns det någon som gör något aktivt val eller mest klickar för att se fler snygga?

Hade vi rent av fått nätdejta mer i en planeekonomi? Skulle jag få svar på mitt meddelande från honom då? Hur skulle Karl Marx navigera i det splittrade dejtingsamhället? Eller Judith Butler?

Det är kapitalismen som gör oss oattraktiva. En sak är säker. Marx-skäggen klarar sig bättre än Butler-feministerna, utan tvekan. De blir varufierade på olika sätt.

Det får mig att fundera på om kvinnor verkligen kan vara lika roliga som män på nätet.

Var är alla tjejer som skriver om sina skedbehov, liksom, eller hallå här är jag. DEJTA MIG!!!! Utan att dö av skam.

Enligt psykologen Barry Schwartz som har skrivit boken *The Paradox of Choice* är forskare oense om huruvida män i större utsträckning än kvinnor letar efter “kortare” relationer/ragg. Urvalet, de många alternativen på dejtingsajt, gör att människor inte ser förbi sin egen föreställning om vad män respektive kvinnor ska leta efter och vara, det är enkelt att fastna mellan klicken.

Kvinnor ska först verka avståndstagande, sedan hänge sig åt långa Sylvia Plath-meddelanden, men aldrig vara för på. Snubbarna kommer undan med det mesta, trots skedbehov, även om de stundtals blir avvisade.

Det går att vara kritisk mot Dan Slaters intervjuade nätdejting-guruer, ni vet, de som i The Atlantic surrar om hur nätdejtingen hotar människors möjlighet att knyta an till varandra. Det är trots allt ett ganska tvärsäkert påstående, som bottnar i en sömnig heteronormativitet. Det kanske är så

att det nätanvändarna är i behov av motsatsen till det nätdejting-guruerna tror.

Monogama relationer kan inte uteslutande räknas som engagerande för att nätdejtingen ska vara i hamn. Score!

Det kan ju vara så att människor bara vill slänga käft med någon som tar samspelet till en annan nivå, så att allt blir lite roligare. Utan att dö av skam.

Vad hände med att riva barriärer, låta personligheten skina igenom skärmen? Allt detta fluff om att förenkla mänskliga möten? Det händer inte, det är något som hetsar mig till att anpassa min egen personlighet snarare än att visa den. Försöker bli lite mer quirky, försöker att ge folket det jag tror att de vill ha.

Jag vill också skriva meddelanden om allt möjligt. Kunna rumla nåt roligt i ena tråden, fundera kring det nya avsnittet av *American Horror Story* i den andra. Utan att dö av skam. Internet, för mig, skulle ju vara en fristad från gruppträck. Men det är ett mellanstadiedisko igen.

Bland alla våra selfies totalvägrar vi att låta andras desperation definiera vår egen. Vi kan gå in på varandras profil några gånger till, anpassa formuleringarna. Ladda upp ännu en selfie. Bli lite mer lik den vi söker, den vi tror att just du representerar. För bara då kommer vi att se oss själva, när vi blir lite mer som varandra.

Ett minne. Jag skaffade ett inlogg på det där communityt för musikintresserade, Myspace. Gymnasiet, identifierade mig som punkare, feminist och kulturintresserad, en sådan som sa ”cinéast” i stället för ”filmnörd”. Alla på Myspace var så himla coola och speciella. Och tänk, det var innan hipsterfieringen åt upp alla med så kallade intressen av någonting, eller allting.

Alla Myspace-användare hade varit på svartklubb i Camden, London. Alla var klubbkidds och såg ut som David Bowie och androgyna modeller. Designers, DIY-personer. Visade upp svarta kläder, galna skor. Skrev som om de snackade cockney-dialekt:

Jag gillar Bowie, och androgyna idéer. Men det konstruerade beteendet på Myspace hade tagit över allting. Blicken visste inte var den skulle ta vägen. Det handlade om att vända in och ut på sig själv, släppa fram något med extra allt och göra det eftertraktat för andra betraktare. Anpassningen hade slagit igenom.

Det var just det. Nu handlade det inte bara om att skriva hur man var och vad man var intresserad av, utan också om att pressa in jaget i en flyktig form så att andra skulle förtrollas av det fiktiva.

Myspace var ängsligt. Varför ska man behöva fundera på vad man kan göra för att synas?

Jag använde Myspace mest för att hålla kontakten med min bästis som flyttade till London. Och hen gick på klubb. Blev klubbkidd, bar speciella skor. En helt flippad och magisk framtoning.

Hataren inom mig, som hade klarat Skunk galant, avskydde Myspace. Alla dessa inbitna posörer.

I tv-serien *Girls* hävdar huvudkaraktären Hanna Horvath, spelad av seriens skapare Lena Dunham, att hon är ”sin generations röst”, men ändrar det till ”en röst ur sin generation”.

Jag tänker på *Girls* många gånger när jag hänger på nätsajterna. Hur man putsar på fasaden, i motsats till hur lätt Hanna Horvath raseerar sin egen. *Girls* får mig att vilja ge allt, ösa ur mig självironi. För

att sedan feiga ur. Kommer på mig själv med att försöka radera alla stavfel, skriva lustigare statusuppdateringar, tagga bort alla skavanker. Försöker starta om på nytt.

Less is more (?) bortom alla sorger och raseriutbrott som kanske är anledningen till intåget på nätdejtingssidorna från början.

Men varför tror de sköna snubbarna på dejtingsidorna att en blir mer intresserad av att läsa:

”You bring the movie, I’ll bring the wine.” Hur många pretto-uppdateringar orkar samtidens Hanna Horvaths?

Definiera dig själv. Men hur jävla svårt ska det vara? Det går ju inte skriva: I HATE MEN! GUBBAR, DRA DIT PEPPAR’N VÄXER!

Det är väl klokt att hålla sig borta sådana rättshaveristiska utläggningar, speciellt om någon har ett hål i hjärtat.

Roland Paulsens marknadsekonomiska perspektiv på nätdejting får mig att ifrågasätta om det är en nyttig investering, om avkastningen är värd något i slutändan.

”I en tid när den ekonomiska sfärens marknader fortsätter att ge vika för oligopolutveckling finner vi ironiskt nog hur marknadslika mönster av konkurrens och reifikation vinner mark inom det intima sfär”, skriver Paulsen i *Den kroppsliga differentieringens praktik*.

Feminismen är nämligen inte en handelsvara. Det intima må vara en del av varufieringen på Mazily.

”Det kan vara fiktivt, men ändå högst verkligt. Om du gillade just den här sköna snubben

så finns det fler här som påminner om den där. Det håller i gång dejtingekonomin, och tuktar besvikelsen om just hen inte svarar.

Tur att flera av Mazilys hangarounds bor i Hägersten då, många har skojet om detta faktum i sociala medier. Hipster-nästet. Mister du en så står dig tusen åter. Du behöver inte begränsa dig, bara höra av dig till flera.

På Mazily tänker man på Pierre Bourdieus snack om det kulturella kapitalet. Sajten är en “dejtingsajt för kulturintresserade”. Det innebär inte att det kroppsliga kapitalet är mindre styrande.

Inte ens ditt kulturintresse räddar dig från en mismatchning när alla Karl Marx-look-alikes mest skriker ut sina skedbehov.

Dan Winchester, en annan nätdejting-guru, förutspår att dejtingsajterna kommer att skapa bättre förhållanden men också fler skilsmässor.

Tag **tror** att jag och flera av mina jämnåriga 80-talistbuddies har gått från att fylla behovet av att bli lästa och sedda i sociala medier till att enbart nöja oss med bekräftelse. Det har skapat en backlash. Vi vill återgå till mer slutna rum på nätet. Det finns behov av att hitta andrum.

I dag använder jag internet på ett allt mer asocialt vis, i alla fall privat.

För några år sedan rådde en oreflekterad hallelujastämning när man pratade om internets möjligheter och sociala mediers förändringspotential, i vid bemärkelse: från att störta auktoritära regimer via Twitter till att hitta sin egen partner in crime. Det handlar om att verktygen kan användas av alla, både ”onda” och ”goda.”

Maryam al-Khawaja är en demokratiaktivist från Bahrain som lever i exil i Köpenhamn och leder Bahrain Center for Human Rights. Maryam beskriver de sociala medierna som ett tveeggat svärd:

– Regimen har precis lika stor nytta av dem som vi har. ➤

Reportage. Nätdejting

Verktygen står till förfogande för alla. Sverigedemokraterna har lärt sig WordPress och främlingsfientliga sajter såsom Avpixlat når ut till många läsare och följare via sociala medier. Om man ska köpa allt det positiva av ett fritt internet får man Avpixlat och Flash-back på köpet.

Därför går vi inåt, med förhoppningen om att hitta tillbaka till den ogenomträngliga lusten under Skunk-tiden. Där en kunde vara sig själv för en liten stund.

När du inte pallar bygga varumärke via Mazily, fortsatt skriva i din nygamla Skunkdagbok i fuskversionen av Skunk. Inget gammalt finns ju sparat där, så försök inte snoka.

Men dagens digitala mötesplatser, såsom Mazily och Happy Pancake, surfar på det nischade exkluderandet. Happy Pancake är det bästa dejtingstället för att få sig ett ligg, enligt säker källa. Folk kan skriva till dig bara på grund av din bild.

Mazily handlar i stället i högsta grad om varumärkesbyggande bland rätt dorks, och killar får vara lite roligare än tjejer. Det viktigaste är att du kablar ut ditt nördiga cv i populärkultur 3.0.

Det finns även andra nischade dejtingsajt. Utan att veta särskilt mycket om Elitsinglar.se reggade jag mig.

Sajten säger sig representera en ny form av matchmaking, och riktar sig främst till välutbildade singlar över 30 år vars privata ambitioner är lika höga som de yrkesmässiga: ”Hög nivå av sofistikerade singlar.” Sajten utlovar ett ”dagligt målmedvetet urval av potentiella partners med vilka den individuella livsplanen kan förverkligas”.

I sann Skunk-anda har Elitsinglar.se skapat ett ”personlighets-test” för att baka ihop likasinnade. Men i motsats till de populärkulturella referenserna som Skunk-medlemmarna suktade efter får singlarna fylla i sina rasbiologiska preferenser. Dessutom: Elitsinglarna kan bara vara straighta. Är du intresserad av kvinnor eller män som skvalpar i vihetens hav. Klicka här.

Så här ser ”personlighetstestet” ut:

- 1) Vilken etnisk härkomst du skulle acceptera hos din partner?
- 2) Vilken etnisk härkomst har du?
- 3) Hur viktigt är det för dig att dina partnerförslags etniska härkomst matchar dina önskemål?

Är du något av följande, ”inte alls ganska väl mycket väl”

- 1) moderiktig
- 2) attraktiv
- 3) atletisk
- 4) överviktig
- 5) alldaglig
- 6) sund
- 7) sexig

Svårt att droppa denna på Elitsinglar:

Jag är en sund storbulgar med anti-ariska drag.

Är du nöjd med ditt utseende?

Not really, are you?

Hur viktigt är det för dig att din partner har ett attraktivt utseende?

Vafalls!?

Vilken religionstillhörighet har du?

Vilka religioner skulle du acceptera att din partner har?

Ursäkta!

Jag vill bara skicka mitt tolvåriga Aftonbladet Chatt-kid eller serietecknaren Nanna Johanssons humorprojekt Swedish Girl-Seeking på ”elitsinglarna”. Nanna försöker nätdejta amerikaner (för reals)

Maria Georgieva är journalist och filmare.

och publicerar deras svarsmeddelanden på en hemsida. Sajten tar driften med nätdejtingvärldens tillrättalagda ansökningsbrev/flörtar till en ny nivå. Svaren är störtloriga. Driver med hela idén om den lössläppta svenska flickan.

Exempel:

Okänd herre: You're so beautiful. I'd do anything for you.

GirlFromSweden: Would you kill a small animal?

Okänd herre: If you wanted.

GirlFromSweden: How about a medium sized animal?

Okänd herre: Sure whatever to be with you babe.

GirlFromSweden: Would you kill a pony that my little sister got for her birthday even though my dad says he loves us both equally bu the never gave me apony and now the pony needs to die?

Okänd herre: If you wanted it anything.

Och nu till en annan herre, en annan Marx.

Att jag under de senaste 15 åren på internet har blivit de sociala mediernas Groucho Marx kan jag leva med.

Enligt Grouchos självbiografi *Groucho and Me* (1959) skickade han ett telegram till Friar's Club i Beverly Hills, som han tillhörde, med följade besked: "I don't care to belong to any club that will have me as a member."

Vips, Groucho gick ur klubben.

Jag skapar nya profiler på olika sajter, försöker förstå mig på deras syften, och om jag känner att jag börjar bli någon annan än mig själv så raderar jag profilerna. Eller glömmer bort lösenorden. Nu har jag skapat en härjigare profil på Mazily där jag bara kör.

Men jag har hittat några av mina bästa vänner via internet, fått tips om boende, jobb. Jag hatar inte sociala medier, även om nätdejting uppenbarligen inte är min grej. Jag vill inte bli någon annan, inte ens en bättre version av mig själv.

Det må vara så att många lyckas nätdejta. Att frodas i virtuella världar, i Second Life rent av, behöver ju inte vara dåligt by default. Det kan bli bra.

As God is my witness: Med detta vill jag varken skriva en kontaktannons eller komma ut som världens mest konservativa allti- i-allo-hatare. Jag är inte Scarlett O'Hara.

Vill nämligen inte tro att jag är en marxist med bästföredatum. Oavsett vilken klubb jag tillhör.

Varför vill man ha den inbillade bekräftelsen, andras likes, i stället för att bara slänga i väg ett meddelande för att få bollen i rullning?

Det är som när jag får meddelanden om EU-frågor på Mazily. Visst kan vi prata om det. Men kommentera på min blogg i så

fall. Skriv ett mejl. Bara för att jag har skrivit något halvt putslustigt om den brittiske regissören Ken Loachs välfärdsnostalgi betyder det inte att jag vill diskutera EU. Det kanske är ett sätt att visa intresse. Och jag svarar, så klart. Men där dog det samtalet.

Om ändå sajten hade haft en kommentarsfunktion, då kunde vi avhyvla EU där, och inte behöva ta med oss det vidare till inboxen. Allt blir så på riktigt då, vi måste helt plötsligt interagera med varandra, ta nästa steg. Samspela. Och det kanske man inte vill göra med alla.

Ibland är frågorna lite mer anpassade: "Jaha, vad gillar du för film då...", frågade en annan lite

nödtvunget, mest för att jag hade skrivit att jag gillar film på min profil.

Varför svarar jag inte på meddelandet som med sin trilska svarta etta, inringad i en vit ring, påminner mig om mitt dåliga samvete? Meddelandet förblir obesvarat.

För att snubben skrev att han gillar brottnig? För att han står lite för långt bort från kameran på sin bild?

"Jag har slutat slentrianskriva för att vara snäll, typ", berättar en kompis om sitt nätdejtande. Och jag börjar bli som alla andra i klubben jag inte vill tillhöra.

När Simone de Beauvoir föreläste om sitt självbiografiska skrivande i Japan 1966 sa hon:

"På en och samma gång håller jag kvar mitt förflutna och förtränger det in i framtiden. Således har den levda tiden alltid tre dimensioner: förfluten tid, nutid och framtid."

Det återstår att se om internet kan förlänga sig in i framtiden och komma ihåg sig själv. Låta oss få ett vittne.

Vi anpassar våra formuleringar, lägger upp bättre selfies.

När vi gör slut, blir tjocka, efterhandskonstruerar vi minnet av lycka. Duttar lite. Och när sajterna raderas: finns vi kvar? Data må göra det, men kommer vi komma ihåg att ladda ner den?

Andreas Henriksson, doktorand i sociologi vid Karlstads universitet, studerar nätdejtingsajter, singelresor och andra arrangemang för samtida svenska singlar. I tidskriften Ottar (nr 2 2013) säger Henriksson:

- Jag tror ju att man kan träffa folk hur som helst. Men det är ju något man tappar genom att lägga upp bilder och skriva presentationstexter. Man gör konstiga kalkyler väldigt snabbt, en standard-

bedömning. Alder, vad gör personen... Det gör man i en bar också, men då kan kemi uppstå, säger Andreas Henriksson.

Jag undrar om Roland Paulsen har rätt om att vi blir mer verkliga på nätet.

Om ens 'verkliga jag' (det vill säga sådana vi föredrar att se oss själva) kommer mer till rättvisa när nätets sociala kontroll finns.

Jag undrar om sättet vi föredrar att se oss själva på nätet förstärks eller försvinner i samspelet med andra, för att vi måste släppa kontrollen till betraktaren på andra sidan skärmen?

Men jag börjar bli allt mer säker på att samtidens varufiering kväver förälskelsen - och samspelet - oavsett hur många gånger om jag ser dudes citera slutscenen i *Annie Hall*:

"Well, I guess that's pretty much now how I feel about relationships; y'know, they're totally irrational, and crazy, and absurd, and... but, uh, I guess we keep goin' through it because, uh, most of us... need the eggs."

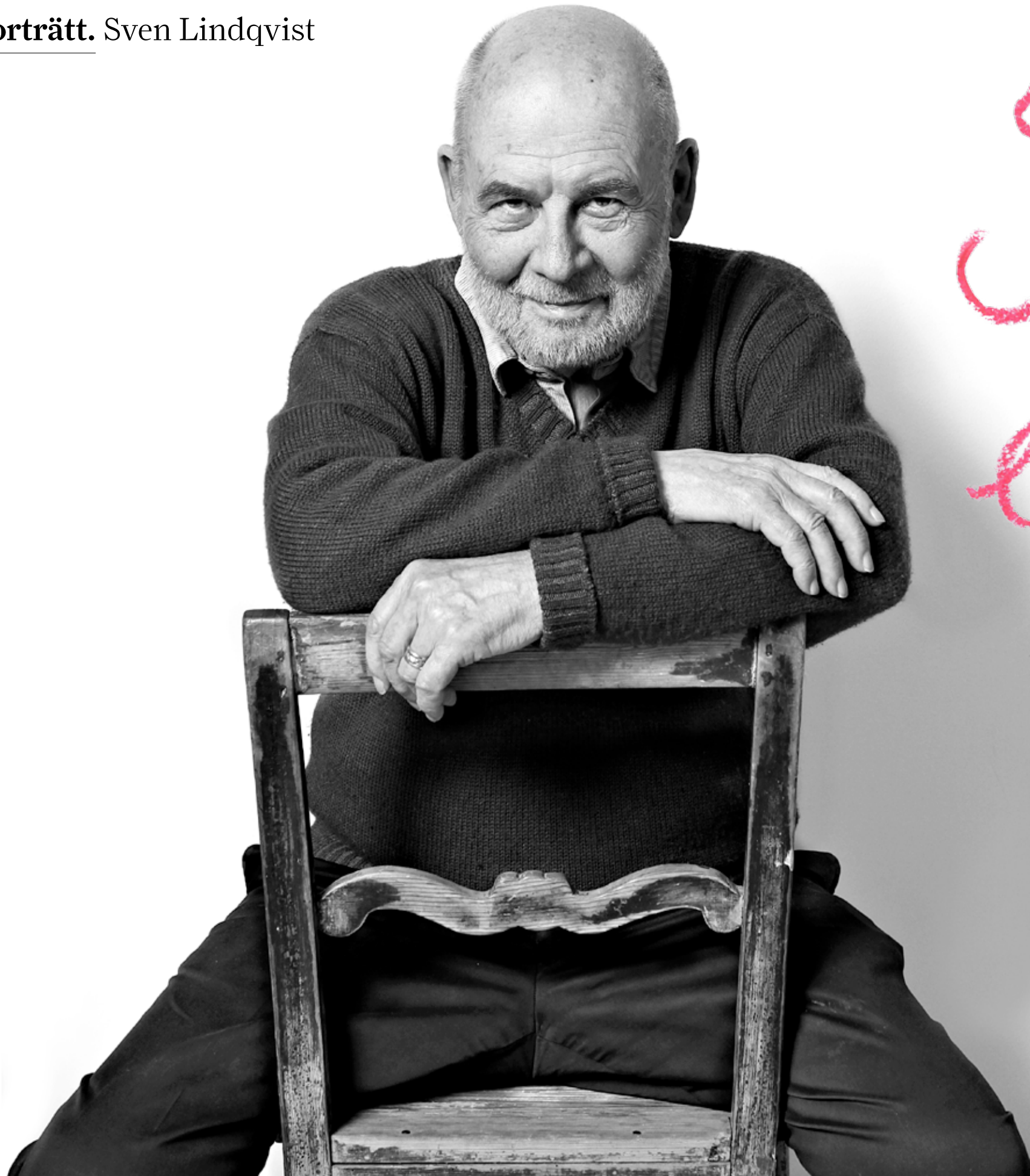
Jag raderade min profil en kväll. Men eftersom jag ändå vill kunna vara i närheten av ägg - trots att jag hatar dem - registrerade jag mig igen. Vi får se om han med ölen svarar.

Det innebär inte att jag samtycker och går med på att bli en handelsvara på den bortskämda intimitetens marknad, med eller utan kapitalmatchning.

Tryck på re-fresh, som Annie Lööf sa.

Av var och en efter förmåga, åt var och en ter skedbehov. ■

Sven - en kärlek

I SEXTIO ÅR HAR SVEN LINDQVIST
VARIT EN AV SVERIGES VIKTIGASTE
INTELLEKTUELLA. OUPPHÖRLIGT SAKLIG
TAR HAN TAG I MOTSTÅNDARENS
STARKASTE ARGUMENT. ARENA BAD
EN BEUNDRARE PORTRÄTTERA
HANS FÖRFATTARSKAP.

av TOMAS LAPPALAINEN
[foto Eva Edsjö]

Porträtt. Sven Lindqvist

ATT LÄSA DEBATTER där Lindqvist varit engagerad är trösterikt. Det mesta runtom honom fladdrar bort som gulnade tidningssidor i vinden. Det som åldras snabbast är förstås det som är resultatet av en viss anda, av tiden, och det som ter sig mest gulnat är gårdagens affekter. Ta demokrati-frågan på 70-talet. Tidsvinden låter demokratibegreppet blåsa mot näringslivet. Varför är samhällets viktigaste beslut i privata händer? Varför är de inte underkastade offentlig debatt och demokratisk kontroll?

Debatten är starkt polariserad. Å ena sidan en larmande och mer eller mindre revolutionär vänster. Å andra sidan traditionella konservativa och liberaler som tycks ha vant sig vid att ta social uppstudsighet i örat, snarare än att bemöta i sak. Båda grupperna ter sig så ytterligt känslomässiga. Man kommer att tänka på hur Olof Lagercrantz senare skulle se sig själv under de här åren. När han tittar tillbaka tycker han att han ser löjlig ut, underligt framåtlutad och sammanbiten. Men så minns han. Det blåste så förbannat. Men vinden syns inte.

Mitt i stormen står Sven Lindqvist, oupphörligt saklig, oupphörligt medveten om problem och komplikationer, oupphörligt påläst, nyansrik och resonerande. Trots blåsten står han rak.

Det som framför allt drabbat mig när jag gått igenom Lindqvist som debattör är att jag inte har hittat en enda dragning. Det mest tröttande med tidningsdebatter är ju att man måste uthärda så många avsiktliga missförstånd. I stället för att bemöta vad motståndaren säger så talar debattören om en angränsande fråga där hen själv har en stark poäng. Men inte Sven Lindqvist. Han tar alltid tag i motståndarens starkaste argument. Effekten på läsupplevelsen är underligt nog överraskande. Man samlas kring sakens kärna.

I demokratidebatten på 70-talet skrev Lindqvist att Tingsten i mitten av 40-talet med kraftig hand drog ”ett kritstreck genom svensk politisk debatt”. Kritstrecket avgränsade det område där demokratin fick gälla. Utanför detta område låg den privata ägarmakten. Han skrev:

”Tack vare Tingstens kritstreck har de borgerliga kunnat framställa kraven på medborgerligt inflytande över företagsbesluten som 'doktrinära'. Hermansson har ständigt blivit förhörd angående sin 'demokratiska renlärlighet'. Det kan behövas. Men Helén har inte blivit förhörd angående sin demokratiska renlärlighet när han försvarar den ärftliga äganderätten till opinionsbildningsinstrumenten i samhället. Fälldin har inte blivit förhörd angående sin demokratiska renlärlighet när han försvarar den ärftliga rätten att bestämma var fabriker ska ligga eller Bohman när han försvarar den ärftliga rätten att bestämma hur arbetsmiljön ska se ut. De borgerliga har accepterats som fulländade demokrater – inom kritstreckets ram.”

När jag blev tillfrågad om att skriva ett porträtt av Sven Lindqvists författarskap tänkte jag direkt att han väl i femtio års tid måste ha uppfattats som ”förnuftets röst”. Jag bestämde mig för att höra mig för, inte bara i kultursfären, utan också inom arbetarrörelsen och näringslivet. Min bild bekräftades i de två första sfärerna, men inte när det gällde näringslivet. Jag frågade Olle Wästberg vem jag kunde vända mig till. Han skrev att han var rädd att ”direktörer som bryr sig om och reagerar på böcker har gått ur marknaden”, men tipsade om de äldre direktörerna Göran Albinsson Bruhner och Jan Wallander. Jag kontaktar dem. Albinsson Bruhner menar att man inom ”begränsade företagskretsar” noterat Lindqvists inställning till näringslivsfrågor, men att detta endast gällde hans inställning till reklamen i samband med re-

klamutredningen som kom på 70-talet. Jan Wallander kan inte påminna sig att Lindqvist haft någon roll i näringslivssammanhang.

Den före detta börschefen Bengt Rydén är ett undantag, men han bekräftar regeln. Han nämner direkt *Myten om Wu Tao-tsu*, Kina- och Latinamerikaböckerna, *Ökendykarna* och *Utröta varenda jävel* som han läst med stor behållning.

– Vad som tilltalar mig är Sven Lindqvists filosofiska ansats som kombineras med jordnära iakttagelser! Det gäller även hans debattartiklar som har en väldig bredd och bygger på ordentlig research – vilket ju är mycket ovanligt. Han är seriös och släpper inte en fråga förrän den är utredd. Den som debatterar med honom måste gå på djupet för att inte förlora direkt. Han gräver verkligen där han står. Jag ser honom som en av de viktigaste samtidsförfattarna.

När jag frågar om Lindqvists försvar för ekonomisk demokrati, det vill säga något som direkt berör näringslivet, svarar Rydén:

– Näringslivet brydde sig nog helt enkelt inte om det. Dels finns det inom svenskt näringsliv ingen tradition av en mer strukturerad samhällsdiskussion. Dels styrs uppmärksamheten av de viktigaste delarna av storfö-

Inte ett onödigt adjektiv

retagsamheten. Är man inte föremål för de viktigaste aktörernas intresse så bryr sig näringslivet inte om en.

Per Wästberg, som blev kulturchef på DN 1976, framhåller att familjen Bonnier avskydde Sven Lindqvists åsikter då han var en ”fiende till allt familjeägan-”:

– När jag blev chef ville de inte att Sven Lindqvist skulle ha anställning på tidningen, men jag vägrade ta jobbet om inte Sven anställdes.

JAG TRÄFFAR SVEN LINDQVIST i bostaden i Stockholm. Han har Parkinson och talar långsamt och säger efter någon timma att han nu är väldigt trött. Jag frågar bland annat vad Tingsten betytt för honom:

– Tingsten betydde mycket. Både det han skrev och den han var, både negativt och positivt. Det negativa var ju hans lill-McChartyism, att varje tanke som gick utöver folkpartistisk ideologi var ett förtäckt sätt att införa diktatur i Sverige. Sen hade han ett väldigt klart, effektivt och starkt sätt att skriva. Aggressivt. Jag tyckte ofta att han angrep sina motståndare, inte där de var som starkast, utan där de var som svagast, han var skicklig på att hitta blottor, eller vad som kunde framställas som blottor i motståndarens resonemang. Hade man läst Tingsten i hela sin ungdom, varje morgon, så är det klart att det satte sina spår ...

– Var du rädd för honom?

– Jag var nog inte tillräckligt rädd för honom. När jag skrev *Reklamen är livsfarlig* hade jag inte en tanke på att DN skulle hoppa på mig. Jag väntade mig att bli behandlad som en motståndare, men med respekt, men så blev det ju inte alls.

Reklamen är livsfarlig publicerades 1957, när Sven Lindqvist var 25 år gammal. Det är en stridsskrift som angriper reklamen för att till enorma kostnader förvirra konsumenterna med resultatet att marknadsmekanismen fördärvas eftersom kunderna får svårare att uppsöka prisvärd kvalitet. Skriften kritiserar reklamens allmänna omstöpning av samhällets normer i riktning mot att identifiera lycka med konsumtion. Boken kom ut för mer än 50 år sedan men allt i den är igenkännligt i dag. Och mer än så: i dag är reklamkostnaderna cirka 2 procent av BNP, mer än kostnaderna för universitet och högskolor. Lindqvist påtalade också att dagstidningarnas huvudinkomster kommer från reklamen. Han skrev:

”Det är ett orimligt förhållande att en tidnings utrymme till hälften upptas av befallningar och varuvärderingar som tidningen inte erkänner som sina egna.

Det är som om en ämbetsmans åsikter inte skulle anses vara äm-

När man läser Lindqvist, känner man sig iakttagen.

betsmannens åsikter, därför att alla vet att han tagit emot mutor för att propagera dem.”

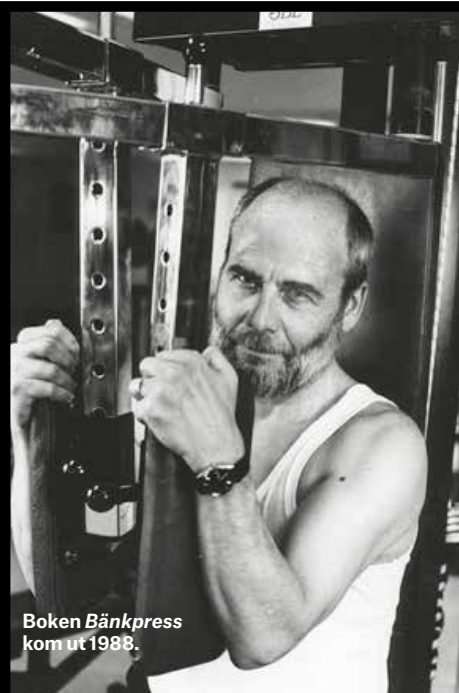
Det var hårda ord, men för det mesta korrekta och alltid tänkvärda. Men det tyckte inte Sveriges tidningar. Lindqvist blev i en näst intill enig press utmålade som en dåre man inte kunde ta på allvar (jo, jag har läst klippen). Enligt ett mycket spritt resone-mang var dessutom Lindqvists första två böcker, som hade mot-tagits mycket positivt, egentligen bara plagiat. Fram till dess hade Lindqvist försörjt sig som kritiker i DN, men nu fick han inga fler böcker att recensera och när han skickade in artiklar blev de konsekvent refuserade med hänvisning till hans ”eget bästa”. I *En gift mans dagbok* har han skildrat hur hans tillvaro gick i kras.

Jag frågar Sven Lindqvist vad Ernst Wigforss betytt för honom:

– Wigforss betydde mycket. Framför allt en gång när han kom till Ordenshuset i IOGT:s regi i Älvsjö. Då hade han just framlagt förslag om arvsskatt och ökad progressivitet i inkomstskatterna och en rad andra väldigt omstridda förslag som skulle användas till att bygga upp välfärdssamhället. I mitt hem framstod han som djävulen själv. När jag kom till Or-

denshuset visste jag inte vem som skulle komma och prata, men plötsligt så stod han där, djävulen själv, och var så rak och med en sådan övertygelse. Han hade en förmåga att tala som gjorde att man kände att han talade just med mig. Sedan dess har jag räknat mig som socialdemokrat. Det fanns ett rättvisepatos hos Wigforss som var väldigt smittsamt.

Jag har alltid älskat att läsa Sven Lindqvist men jag har också alltid haft svårt att prata med honom. Samtal har så partikulära utgångspunkter och han tycks ha svårt att knyta an till sådant som inte är mer allmänt. ➤

Boken *Bänkpress* kom ut 1988.

FOTO: ULLA MONTAN

Porträtt. Sven Lindqvist

Vad som fattas oss är modet att inse vad vi vet

tigt. När man pratar med honom kan man inte räkna med den lilla ”konspiration” av ömsesidig inkänning som brukar prägla privata samtal. Han har liksom inte kollat in vem man är utan förhåller sig till en som om man kunde vara vem som helst, vilket paradoxalt nog öppnar för att man känner sig missförstådd. Jag kan bli stående med en upplevelse av att det jag sagt fallit platt till marken, och att det han säger inte riktigt verkar ha med mig att göra.

Men när jag läser honom känner jag mig tvärtom extremt tilltalad, nästan personligen. Han vill någonting med mig och dessutom med en förbluffande direkthet. Horace Engdahl har uttryckt det så här: ”Sven Lindqvists texter ser på läsaren – det är något djupt karaktäristiskt för dem. w” Läsaren blir haffad redan i entrén: ”På ett nästan buffligt vis spärrar författaren utgången till den bekymmerslöshet med vilken vi i vanliga fall lägger undan en bok...”

Ett exempel på detta direkta tilltal finns i boken *Arbetsbyte* (1976). Så här beskriver han vad boken handlar om för de så kallade högre samhällsklasserna:

”Det första avsnittet handlar om industriella arbetsplatsers yttre utformning. Det visar att en av anledningarna till att en fabrik ser ut som den gör, är att Du aldrig har arbetat där.

Det andra handlar om det industriella arbetets inre organisation. Det visar att arbetet skulle utformas på ett annat sätt, om Du skulle delta i det.

Det tredje föreslår att Du skall göra det.”

Upplevelsen av att vara personligen tilltalad är när det gäller Sven Lindqvist allmänt spridd, ja den tycks ta sig utanför språkets vanliga sociokulturella avspärningar.

Anna Gillinger på Söderbokhandeln i Stockholm säger att Sven Lindqvists böcker har en särskild förmåga att nå utanför den vanliga kulturintresserade kretsen. Hon säger att han ofta blir viktig för ungdomar som kommer från hem som inte präglas av medelklassens läsvanor. Lindqvist blir en ”vägvisare till en världsbild” och Gillinger har lagt märke till att dessa ungdomar inte sällan ger Lindqvists böcker i gåva till sina föräldrar.

Vad är hemligheten med Sven Lindqvists stil? Det är ingenting som syns i alla fall. Alla byggställningar är bortforslade, här finns inte skymten av ett onödigt adjektiv och alla betoningar serveras med den självklarhet som präglar allt som man inte behöver tänka närmare på. Kvar blir en naken relevans som enkelt, melodiskt och till synes helt konstlöst går in i läsaren som en röst som verkligen menar vad den säger.

Hör hur han i *Gräv där du står* (1978) i en faktaruta föreslår att arbetare ska gå till väga när de behöver använda ett forskningsbibliotek:

”Om du bor långt ifrån närmaste forskningsbibliotek kan det

GUN-BRITT SUNDSTRÖM, FÖRFATTARE OCH ÖVERSÄTTARE:

Jag måste bli storordig på ett sätt som är främmande för mig. Han har bidragit till att forma min världsbild, viktigare än så kan det väl inte bli.

Svens Myten om Wu Tao-tsu och Göran Palms En orättvis betraktelse som jag läste 1967 fick fjällen att falla från våra ögon. Imperialismens historia, vårt välstånd i relation till de fattigare miljarderna människor, miljöperspektivet som redan då var klart formulerat: om resten av världen skulle konsumera som vi i dess överklass så behövdes det fler jordklot.

Det var totalt deprimerande men förmedlade ändå inte hopplöshet. Sven Lindqvist fortsatte ju arbeta med sitt utforskande och sitt opinionsbildande som om det ändå var meningsfullt att försöka rädda världen.

Klokhet är den egenskap jag mest förknippar honom med. Jag har obegränsat förtroende för hans politiska omdöme. När IB-affären pågick som värst minns jag att jag var på ett PEN-möte där Sven satt i panelen och att det var en sådan tröst att få lyssna på denna lugna, besinningsfulla person i det upprörda läget.

När Olof Lagercrantz skulle sluta på DN var Sven en av kandidaterna att efterträda honom som chefredaktör. Han hade stort stöd inom kulturredaktionen, särskilt bland oss yngre anställda. Jag skrev i min dagbok den 14/2 1975 efter ett möte vi hade haft med honom: ”Sven eller ingen! Jag är helsåld på honom.”

vara bra att skriva i förväg och tala om att du kommer. Om du vet precis vad du vill ha tag på, så kan tjänstemännen plocka fram det i förväg så att det ligger färdigt för dig, vilket spar tid. Man kan skriva på många sätt, t ex så här:

'Kungl. Biblioteket, box 5039, 102 41 Stockholm. Vi är några arbetskamrater på cementfabriken i Köping som far till Stockholm nästa vecka. Vi vill titta på vår förbundstidning Grofarbetaren för år 1909, vidare telefonkatalogen för Köping 1940 och Skånska cements personaltidning Kring Roterugnen 1955. Kan ni hjälpa oss att beställa fram det här så att vi har det när vi kommer torsdagen den 22 maj? Vänliga hälsningar...'

Kom ihåg att ni är i er goda rätt. Du och dina arbetskamrater har i årtal varit med och betalat för forskningsbiblioteken utan att använda dem – men nu är det er tur.”

NÄR JAG TRÄFFAR LINDQVIST berättar han att han beundrade Olof Lagercrantz förmåga att skriva så att man kände sig personligen tilltalad. Jag har tidigare läst att Lindqvist när han skriver aldrig riktar sig till en abstrakt publik. I stället har han alltid en bestämd mottagare, en människa han känner, i åtanke. Vem den tänkta mottagaren är varierar, men tekniken går alltså ut på att skriva så tydligt och övertygande som möjligt till ett bestämt du. När vi nu pratar om saken förstår jag att han drivit metoden längre än så och på ett sätt som måste vara väldigt arbetskrävande. Han skriver nämligen först en version riktad till en person och sedan en version till riktad till en annan person o.s.v. Han framhåller att det är olika saker som kommer fram i texten beroende på vem han vänder sig till. Den färdiga texten är en sammanjämkning av alla tonlägen som framkommit.

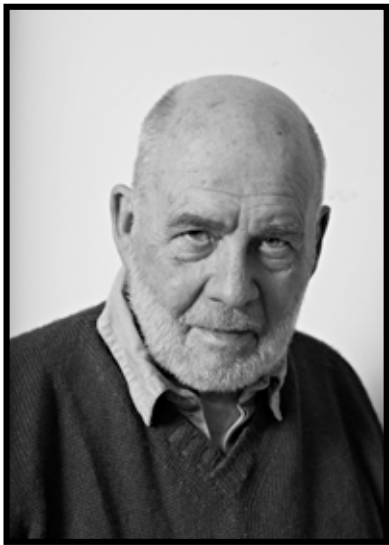
Mest uppmärksammas i dag är Sven Lindqvists boksvit som borrar i de västerländska brotten mot resten av världen. De här böckerna har något outhärdligt i sig. De visar att vi i västerlandet historiskt sett alldeles nyss skapade oss en världsbild som gav oss rätt att utrota andra folk. Han visar att just den allra värsta sidan av nazismen var en mycket bredare strömning som omfattade alla de stora kulturländerna. Han menar att vi har kapacitet att gå tillbaka till en sådan världsbild. Han pekar på världens ändliga resurser och att industriländernas levnadsstandard inte kan multipliceras med världens befolkning. Vårt sätt att leva måste för alltid vara begränsat till ett fåtal. Boken *Nu dog du* (1999) slutar:

HORACE ENGDALH, LEDAMOT AV SVENSKA AKADEMIEN:

Ett förslag är en av de verkligt suveräna debutböckerna i den moderna svenska litteraturen. I En underjordisk stjärnhimmel framträder Sven Lindqvist som en av våra största litteraturkännare.

Av vilket slag är då sanningen hos Sven Lindqvist? Att hans böcker bygger på omfattande forskning och bär spår av ett vetenskapligt sanningsideal är svårt att förbise, även om det är omöjligt att föra honom till ett bestämt fack. Samtidigt går han föremålet in på livet med en chockartad direkthet, som knappast är förenlig med den vetenskapliga hållningen. Han häver det historiska vetandets bedövningseffekt, skingrar det sken av överklighet som omger det förflutna och gör offren igenkännliga som mänskliga varelser.

”Detta fåtal kan utgöras av en bred medelklass i några få länder och en liten överklass i de övriga. Medlemmarna känner igen varandra på köpkraften. De har ett gemensamt intresse av att bevara sina privilegier, med våld när så blir nödvändigt ...

Ur detta våld, både det redan utövade och det ännu slumrande, spirar seklets folkmondsdrömmar. De orättvisor vi försvarar tvingar oss att behålla folkmondsvapen varmed fantasierna när som helst kan förverkligas. Den globala våldssituationen är den hårda kärnan i vår existens.”

Kan man vara mer konkret än så i förhållande till något som hundra hästar inom oss vill förvandla till blodlösa abstraktioner? Lugnt och metodiskt visar Lindqvist att ”vi” är kapabla till de mest fasaväckande illdåd. Men han spärrar inte in oss i en evig skuld eftersom han hela tiden håller fram våra möjligheter att med uppriktigt samvete och vetenskapliga

metoder bjuda motstånd mot det som hotar våra ideal. Hur mycket vi än har misshandlat våra ideal i historien så ser Lindqvist ingen anledning att ge upp dem. Han har ingenting till övers för de mer principiella angreppen på upplysningen. Sanning och mänskliga rättigheter är giltiga värden.

Lindqvist utmanar våra trygghetsskapande drömmar. Bland de drömmande finns de marxister som tror att det finns en färdig fix, postkoloniala teoretiker som angriper upplysningen, marknadsliberaler som blundar för de hårda ramarna som omger det motståndslösa äktenskapet mellan utbud och efterfrågan. Det här kan just jag skriva utan kostnad. Värre för mig är det att han utmanar min egen, måste jag nog säga, mycket svagt underbyggda optimism. För tror jag inte innerst inne att världen i all sin ofullkomlighet ändå förvandlades i och med segern över nazismen? Förvandlades som genom ett trollslag? Tror jag på trollslag? Eller ta min upp- ➤

MARTIN LINDBLOM, F. D. CHEFREDAKTÖR FÖR LO-TIDNINGEN

Sven Lindqvist spelade en stor roll, framför allt för lite yngre socialdemokrater på 60- och 70-talen. Hans böcker från Kina, Indien och framför allt de från Sydamerika (*Jord och makt*, *Slagskuggan m. fl.*) var ögonöppnare som också ledde till att man ifrågasatte den västerländska demokratis självgodhet.

Jag tror också Lindqvists utblickar påverkade många äldre socialdemokrater i den meningen att de understödde den radikala omläggning av svensk utrikespolitik som Palme stod för. Man ska ju komma ihåg att Palmes kritik av USA och västerländsk nykolonialism för många äldre lyfte fram fakta som de inte utan vidare ville ta till sig.

Han var alltid väl påläst (få kan återge kontentan av vetenskapliga rön så bra som han), resonerade glasklart och var inte ”vänsterflummig” som många andra skribenter. Han bidrog också till att höja arbetarrörelsens historiemedvetande när han gav sitt understöd till ”Gräv där du står-rörelsen” som ju dragits igång av fackförbundsredaktören Sigurd Klockare.

Själv tycker jag att *Utröta varenda djävel* (och de andra böckerna om rasismens historia) är Lindqvists djärvaste och mest drabbande. Han ger sig där in på ett tabubelagt område när han påvisar sambandet mellan kolonialismens folkmord och nazismens. Många har kritiserat honom för att övertolka de historiska sambanden, men jag tror inte han gör det.

Röster om Sven Lindqvist

BENGT GÖRANSSON, F D KULTURMINISTER:

Allvarlig och före sin tid. Jag var klasskamrat med Sven Lindqvist i Långbrodals folkskola på tidigt 40-tal och i Södra Latins gymnasium 1947-51. Egenskaper som präglade honom då har han bevarat i sitt författarskap – ett allvar, som bland annat inneburit att han alltid skildrat världen och människorna med respekt, och en förmåga att ligga före – han läste världslitteraturens stora och svåra författare och gjorde det med kritisk distans, när jag fortfarande okritiskt läste Louis de Geers Singletonböcker om livet på en internatskola. Före sin tid är han alltså.

Porträtt. Sven Lindqvist

lysningstro. Den hävdar långt där inne i hjärtat att respekten för mänskliga rättigheter, förnuft och vetenskap ständigt breddar moralens och den anständiga politikens räckvidd. Vad har jag egentligen, när jag betraktar 1800-, 1900- och inledningen av 2000-talet, för skäl att tro så?

Från och med *Myten om Wu Tao-tsu* (1967) finns det utan tvivel stråk av pessimism i Lindqvists författarskap, men han försvär sig långt ifrån åt den. Som i klarögt morgonljus skildrar han också de goda krafterna, människorna som tillsammans arbetar mot förtrycket av människor. Historien är som den är – och det enda vi kan göra är att fördjupa oss i den för att bättre kunna ta ansvar för framtiden.

Utröta varenda jävel (1993) både inleds och avslutas med orden: ”Det är inte kunskap vi saknar. Vad som fattas oss är modet att inse vad vi vet och dra slutsatserna.”

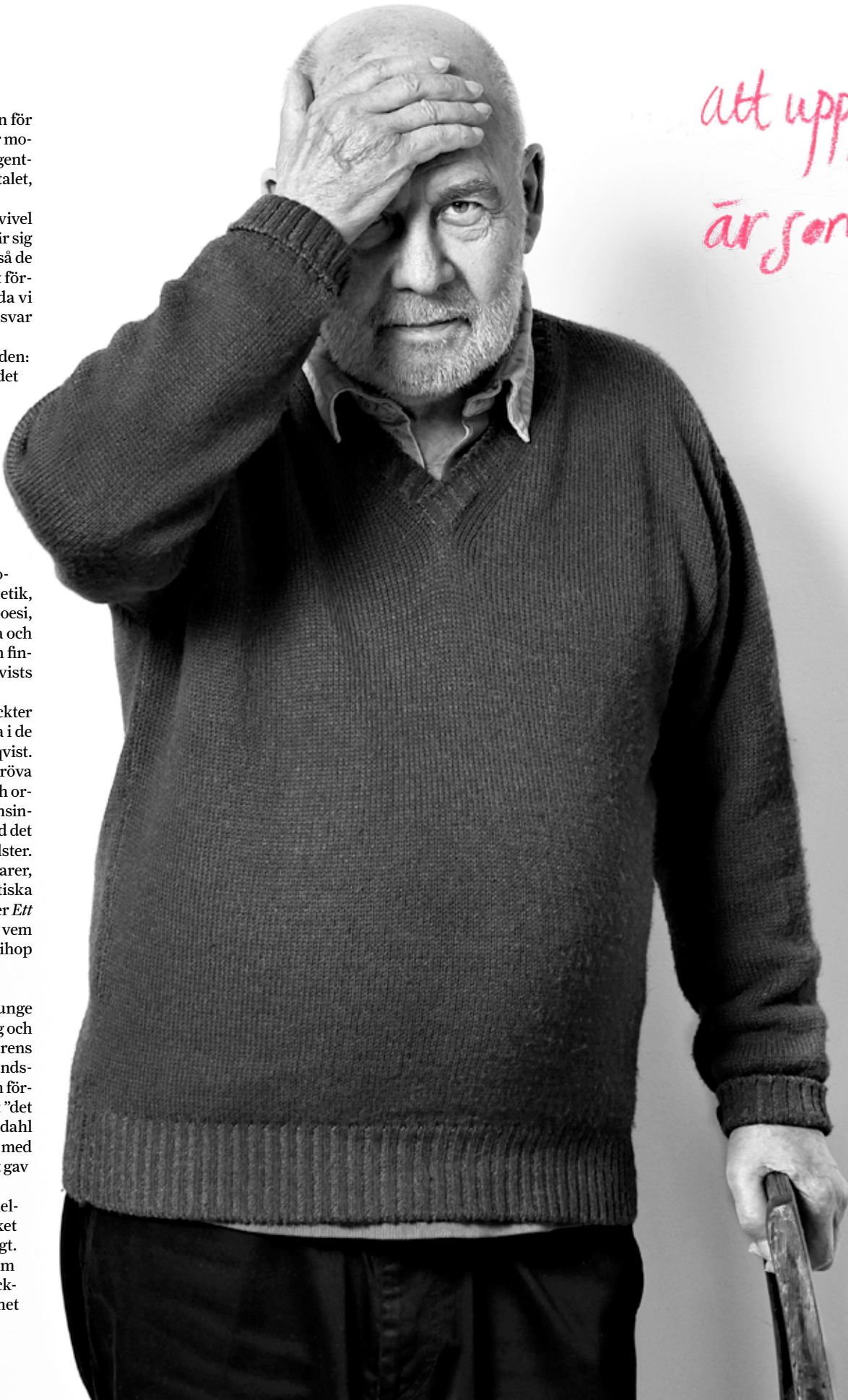
En som bara tagit del av Sven Lindqvists böcker under de senaste 50 åren lär bli överraskad av den tidigaste fasen av författarskapet: *Ett förslag* (1955), *Handbok* (1957), *Hemmapressan* (1959) och *Praktika* (1962). I stället för en metodisk och personlig undersökning av ett bestämt ämne finner man här ett fyrverkeri av aforismer och kortare essäer. Man finner en existensbrottning där frågorna om hur man bör leva och hur man bör skriva egentligen är utbytbara. Man finner att antalet ämnen som behandlas och vilkas inbördes relationer prövas och undersöks är svindlande många – politik, estetik, moral, kunskapsteori, jagfilosofi, närmiljö, ”världen”, språk, poesi, film, roman, skapande och dess villkor, arbete (både det egna och andras med ett särskilt öga till cementfabriker), stil. Och man finner att egentligen allting som senare ska blomma ut i Lindqvists klassiska undersökningar redan finns här i embryonal form.

Det sägs om geniala matematiker att de alltid gör sina upptäckter före 30 och att de ägnar resten av livet åt att fylla ut detaljerna i de stora tankarna från ungdomen. Lite så är det också med Lindqvist.

För de första böckerna är sannerligen inte bara ett sätt att pröva de litterära vingarna. Därtill är de både alltför egensinniga och organiskt förbundna med det senare författarskapet. Till det egensinniga hör att jag är ganska säker på att Lindqvist menar mer med det han skriver än vad de flesta unga författare menar med sina alster. Redan som gymnasist hade han, enligt Per Wästbergs memoarer, ett större allvar än någon annan. Hans ärlighetskrav och kritiska blick både imponerade och skrämde. Den 23-åring som skriver *Ett förslag* är ett litet monster av vilja och det han vill ta reda på är vem han själv vill vara, hur han ska skriva och hur han ska knyta ihop sig själv och skrivandet med världen.

ESTETIKEN ÄR ETT SVÅRLÖST problem för den unge Lindqvist. Å ena sidan har skönheten ett oerhört sug och konsten har en framträdande roll i den unge författarens utopiska funderingar. Han kritiserar samtidens avståndstagande från ”det ideala” i konsten, reflekterar över stil och kan försöka ta loven av den moderna konstens misstänksamhet mot ”det klassiska” med hjälp av ett resonemang om hur Gunnar Nordahl spelar fotboll. Han hade nämligen noterat att Nordahl spelade med ett slags långsamhet. Nordahl vågade vänta med bollen vilket gav honom en större överblick:

”Jag vet inte tillräckligt om fotboll för att våga dra ut parallellerna. Men Gunnar Nordahls lugn i det avgörande ögonblicket kom begreppet klassiskt att dyka upp, utan jämförelser i övrigt. Ty jag tänker mig att den klassiske författaren så här: den som har mod att låta sig själv vara långsam i det avgörande ögonblicket: ett lugn som kommer ur självkänslans bäge dygder: djärvhet

att uppfatta varandra som jämlika
är som att inte ljuga för varandra

och anspråkslöshet. Djärvhet nog att på farligaste sätt ge sig in i farligaste sak, anspråkslöshet nog att inte briljera med att man gör det. Den klassiske författaren kommer det svåra att verka enkelt därför att han inte är imponerad av sina egna företag.”

Estetiken är en av de största makterna som strider om den unge Lindqvists själ, och när den tar kommandot kan han uttrycka sig så här: ”Skönheten är den skarpaste befallningen.”

Men hur balansera dragningskraften hos det vackra mot sanningens bud? Uppstår det inte en konflikt?

Redan i debutboken försöker Lindqvist baxa in konsten i sanningen. Att se tillvaron som dikt betyder inte att man måste ljuga ihop den. Lindqvist dissekerar författarfrestelsen att bättra på det man skriver om för att göra det intressantare. Man sänker då sina intellektuella krav och går miste om verkligheten för att få stoltsera

med skenvärden. Verkligheten och dikten är ”dubbelgångare”. Börjar man fuska blir det lätt en vana och ett tu tre är man i färd med att förnilla väldigt viktiga saker. Det står redan tydligt för denne yngling att han vill gå i lära hos de största diktarna, men också att han själv aldrig tänker ägna sig åt att hitta på.

Politiken då? Hur rättfärdiga att man fördjupar sig i skönhet mitt i ansiktet på oacceptabla orättvisor? Och hur kan Ingmar Bergman skildra sadism, förakt och förödmjukelser i svindlande vackra bilder? Hur kan man hålla på med ”utsökt spetälska”?

Där många andra unga författare på 50-talet, glömska av samhället, svingade sig in i romantik eller nonsens är Lindqvist, sina intensiva existentiella och estetiska intressen till trots, djupt engagerad i samhällsfrågor. Det är ju under dessa år stridsskriften mot reklam fyras av mot en omgivning som reagerade som om den fått syn på ett fientligt ufo.

Jämlikhetsidealet löper helt utan åthävor genom allt i de tidiga böckerna. Mot Platons försvar för ett klassamhälle framhåller han det klasslösa samhället. Han säger att detta att uppfatta varandra som jämlika är nästan detsamma som att inte ljuga för varandra. Han beskriver det som groteskt att en mans röst galler i finanspolitiska avgöranden som han inte ens försöker förstå, men inte på hans egen arbetsplats som han dock känner bäst. Medborgarnas inflytande på marknaden jämförs med deras inflytande i demokratin. På den förra fattar vi detaljerade individuella val, i den senare röstar vi fram fyra års politik i en påse. Och att han redan här skulle önska att samhällets ekonomiska beslut blev åtkomliga för den demokratiska processen är tydligt:

”Om vi genom stora påsval kunde bestämma inriktningen av den svenska industrin och vår egen konsumtion, skulle långsiktiga, ►

Porträtt. Sven Lindqvist

rationella överväganden kunna göra sig gällande i mycket större utsträckning än när den som nu bestäms enkrona för enkrona genom beslut, som var för sig tycks oss betydelselösa och ofta sker i trötta och tanklösa stunder.”

MEN ATT DEN GAMLA KONFLIKTEN mellan estetik och politik plågar den unge Lindqvist framgår av att han försöker lösa problemet i *Praktika*. Det är en bok som har den förbluffande förmågan att förvandla nationalekonomisk teori till poesi och existensvisdom. Med den grundlighet som är Lindqvists egen fördju-par han sig här i den nationalekonomiska vetenskapens klassiker. Kärnan i tankegången rör ”lagen om det fallande gränsvärdet”, det vill säga att ju mer man har av någonting desto mindre värt är ytterligare en enhet av detta ting. Är man törstig är det första glaset vatten långt värdefullare än det femte.

Från Jevons till Marshall utvecklas en hel teorivärld med denna tanke i centrum – en skapelseprocess Lindqvist kallar ”vårfloden i det nationalekonomiska tänkandets historia” och som ringar in de mänskliga behovens förhållande till avkastningen av arbetet, till produktionen, till det vi måste ha för att kunna leva någorlunda drägligt. Vad har då detta med konsten att göra? Jo, så länge samhället är ”ett enda elementärt missförhållande” har konsten en plikt att avslöja missförhållanden. Men när välfärden griper omkring sig, när ”produktionens gränsvärde sjunker”, då öppnas möjligheterna för något Lindqvist kallar ”frihetskunst”. Det handlar om en sorts andlig expansion som inte lyder under gränsens lag. I motsats till hur det fungerar när det gäller den materiella tillfredsställelsen har nya enheter av konst och vetenskap en ”värdestegrande verkan”. Det är en oändlig utopi för människan att växa i.

Denna optimism vad gäller välfärdsutvecklingen upphör däref-ter i författarskapet. De stora undersökningar av världens tillstånd i Asien och Latinamerika som Lindqvist genomför under 60- och 70-talen ger ingen större anledning att släppa konsten fri från nöd-vändighetens rike.

Men frågan är om inte jaget är den unge Lindqvists allvarligaste problem.

I *Handbok* beskrivs en psykiskt sjuk ung man som Lindqvist en tid arbetade som skötare åt. Den förtvivlade unge mannen är ”alltid berusad av sin kropps vin: med viljans hjälp försöker han hålla huvudet över ytan men doppas alltid ned igen. Som en berusad är han gråtmild, skamsen, övermodig, teatralisk, poetisk, rasande: och somnar sedan i luften”. Allt han gör är spontant, han står ”under ögonblickets diktatur” och handlar utan att tro på sina handlingar. Han uttrycker tankspriddhet, känslspriddhet, jagspriddhet. Han är den enda verkligt spontana människa Lindqvist träffat: Alla hans handlingar är som när man rycker handen ur elden.

Lindqvist måste i denne olycklige man som i en förstörande spegel sett hur också de friska jagen och även han själv fungerade. För i de tidiga böckerna är ett återkommande tema en kritik av de krafter inom oss som vi inte riktigt väljer själva. Via en influens från Nietzsche (och kanske också existentialismen) är den unge Lindqvist övertygad om att man kan välja vem man kan bli, men att det kräver

ett hårt arbete att forma sig själv. Och Lindqvist går grundligt till väga när han går i clinch med hoten mot sin viljas frihet.

Han kritiserar en under 50-talet florerande vurm för känslor som tecken på äkthet, oförställdhet. Lindqvist ironiserar över en sorts in vino veritas-kult han finner omkring sig och har svårt att svälja att en fyllbults storm av aldrig så uppriktiga känslor skulle ha något viktigt att säga oss om vem den berusade egentligen är. Att supa sig full för att hitta sig själv är som att söka sanningen vid roulettbordet. Han kritiserar något han kallar ”maskpsykologin”, tanken att det i oss finns ett ”innerst inne” som kan bli synligt när maskerna avlägsnats med hjälp av spontanitet, vrede, alkohol etc. Han skriver att de hemskaste ord han vet är ”att vara sig själv”:

”För det första: vem är jag själv? Svara mig på det. Men om vi säger att jag 'själv' betyder min person sådan jag just nu upplever mig, så står innebörden i orden 'att vara sig själv' fruktansvärt klar. Skulle Ni kunna tänka Er att för alltid förbli sådan Ni just nu är?

Ni är i så fall mycket annorlunda än jag.”

Han läser uppmärksamt – och kritiserar eftertänksamt – traditionens medvetandekritiker, särskilt de stilistiskt skickliga. La Rochefoucauld som oförtröttligt punkterar idealen och i stället pekar på det egenintresse som de döljer. Inte minst avslöjar Lindqvist hur det intellektuella innehållet i La Rochefoucaulds bländande stil ofta faller sönder när man plockar ned den i klara tankar.

Särskilt fördjupar han sig i självbedrägeriets mekanismer, de sätt på vilka egenintressen banar sig väg under falsk flagg. I *Praktika* citerar Lindqvist Robert Musil: ”... och just de kallt beräknande människorna har inte hälften så stor tur i livet som dessa rätt sammansatta naturer som verkligen förmår känna djupt för de människor och förhållanden som bringar dem framgång.” Trots att det är ganska långt kan jag inte låta bli att citera Lindqvists analys av Musils mening, för jag tycker den är så briljant:

”Den skenbart blott konstaterande satsen har ett ironiskt sting. Man känner att den innehåller en dold polemik, även om man inte genast kan bli klar över vem den vänder sig mot. Det gäller föreningen av djup känsla för någonting och framgång därigenom. Man kan inte säga att Musil anfaller dem som manifesterar denna förening. Men man undrar varför han kallar dem 'rätt sammansatta' naturer. Av vad är de 'sammansatta' och på vilket sätt är sammansättningen 'rätt'?

Musil tycks inta en välvilligt uppskattande attityd till dessa människor. Men kanske skulle de inte vilja ta emot den uppskattningen, ty den är alltför genomskådande. Vad har den genomskådat? Den rätt sammansatte vill gärna se uppriktigheten i sin känsla prisad på bekostnad av den kallt beräknande. Men han vill inte att detta beröm ska ges formen av ett recept på framgång. Den rätt sammansatte hävdar att känslans avsikt icke är framgången, denna är endast en biprodukt.

Musils sats antyder genom sin form att skillnaden mellan avsett och oavsett kan vara härfin, i synnerhet beträffande sådana känslor som mera regelbundet avkastar framgång. Om man har lagen på sin sida behöver man inte begå brott. Om man har känslan på sin sida behöver man inte vara beräknande. Det kan förekomma att brottet så att säga är inskrivet i lagen och beräkningen i känslan. Musils sats låter antyda att den beräknandes hyckleri hos den rätt sammansatte kan finnas dold i den helgjutna känslans djup. Det är häri 'sammansattheten' består. Och den är 'rätt' bara i så måtto att självbedrägeri lättare än det medvetna bedrägeriet leder till bägges gemensamma mål: framgång.” ➤

Porträtt. Sven Lindqvist

Stycket är väldigt mycket Lindqvist. För det första visar det upp hans känslighet som läsare. För det andra hans förmåga att varligt ta sin egen läsare i handen och steg för steg tydligt uppenbara vad som låg dolt under det ”ironiska stinget” i Musils mening. För det tredje vittnar styckets innebörd om hur djupt Lindqvist anser att man bör ta ansvar för sig själv och sina handlingar: ingen moralisk frisedel för den ”automatik” med hjälp av vilken vissa ”uppriktiga känslor” ”råkar” leda till framgång.

Jag måste nämna att jag på ett kafé lät Horace Engdahl läsa den här passagen och hans spontana reaktion var att lyfta fram ett nordeuropeiskt puritanskt drag i Sven Lindqvists författarskap. En känslokritik som har odlats av nordeuropeisk religiositet, ett jagande efter djävulen inom det egna jaget. Det kan ligga något i det, men i så fall är väl alla försök att kritiskt avslöja hur medvetandet fungerar puritanska?

Lindqvist brottas på motsvarande sätt med självkänslans makt över viljan till uppriktighet:

”Man har en förutfattad mening om uppriktigheten eftersom man har en förutfattad mening om självkänslan. Det är oanständigt: i allt handlande underförstår man en viss värdering av sig själv.”

Han fantiserar om ett ideal:
”Att sitta lugn sida vid sida med det som är bättre än jag. Det högsta! Ty det förutsätter den sällsynta uppriktighet som gör osårbar.”

Han skriver om svårigheten att tala sanning när självkänslan är inblandad, hur man ständigt blir överlistad av sig själv. Han gräver i sin själ och hittar oäkta känslor och oäkta uppriktighet. Men det går inte att sluta med att vara oärlig genom ett plötsligt beslut ”som att rymma hemifrån”. Han slår fast att det allra mesta inom honom måste bort innan han kan bli sig själv.

Han grubblar över ensamhet och samvaro och konstaterar att man inte är ensam när man är ensam. Då består man ju av en mängd stridiga impulser, man är i sin jagkrets. Tillsammans med andra blir man däremot mer ensam eftersom ”jagen tvingas till en enhet, ibland konstlad”. Han liknar jagets mångfald vid statens mångfald och föredrar i bägge fallen demokrati som styrelseform.

Robinson på den öde ön bildar mönster för vad det innebär att vara människa. Vårt liv döljer för oss att vi styrs av det som begränsar oss, döljer att vi egentligen har det som Robinson, och att ensamheten sträcker sig havslik omkring oss.

Medvetandekritiken har alltid upplevelser som utgångspunkt. Därför vore det ett misstag att se känslokritiken som en rörelse mot en rationalism som underkänner känslor som orienteringsredskap. Lindqvist vill rota sig själv och sitt skrivande i något som går djupare än de ytliga känslorna och de blodlösa tankarna. Han noterar att de flesta åsikter man ser saknar ”upplevelsesubstans” och konstaterar kärlekens jagförvandlande kraft: Den som älskar prestige kommer att förvandla allting till prestige. Därför bör man vara noggrann med vad man väljer att älska.

Han intresserar sig för de områden i livet där vi är så hemtama att vi har en tendens att negligera, ja nästan förakta dem, de sfärer vi känner lika väl som man ”känner sin egen ficka”. Det egna rummet, som man tror sig känna så innerligt väl, kontempleras som ämne för litteratur. Vi kan gå allt djupare in i vår vardag och i den

upptäcka världen. Vardagen har privilegiet att kunna bära fram verkliga erfarenheter:

”Erfarenheten finns hos den som betraktar alla sina företag som ett slags äktenskap: de har utsikt att lyckas bara om de är menade för livet.”

I boken med den talande titeln *Hemmaresan* inspireras han av en passage i Joyces *Ulysses* och ger sig med kunskapsiver i kast med de processer som ligger bakom att det kommer vatten när man vrider på kranen.

Det leder till ett vattentorn, därifrån till vattenverket i Norsborg och därifrån till floderna, sjöarna och världshaven och på vägen får läsaren reda på att Stockholmsvattnet på grund av sin mörka färg fram till 1930 kallades Norsborgspilsner.

I samma bok uttrycker han sin uppskattning av Thoreau så här:
”Litterär teknik och livssätt förenas hos Thoreau. Genom sina överdrifter levde han på en gång i en liten värld och i en stor. Det var hans metod. Hans resor förde honom aldrig långt från den trakt där han var född. Men han utvidgade sin hemkänsla till att omfatta vintergatan.”

Erfarenhetsintresset gör honom uppmärksam på kroppens kunskaper, vilka ju är resultatet av så mycket erfarenhet att det ter sig meningslöst att ens fråga om de har sitt upphov i tanke eller känsla. Han söker sig till författare som bottnar i sitt material. Redan i pojkböckerna insåg han att författaren inte visste hur Hjortfot gjorde när han ”smög osynlig genom snären”, men att Saint-Exupéry själv verkligen hade flugit:

”Han visste att piloten av vibrationerna i sin egen kropp känner när femton ton materia har nått den 'mognad' som gör det möjligt att lyfta. Han visste hur det kändes att skilja planet från marken – 'med en rörelse som när man plockar en blomma' – och låta det bäras av luften.”

En sådan författare ville han bli, djupt bottnande i varje ord han skrev. Som mycket ung fastnade Lindqvist för den här meningen av Vilhelm Ekelund:

”En författares ärelystnad: icke nedskrifva en sats som man ej själf lefvat, pröfvat.”

DET FINNS NÅGOT obändigt helgjutet över Sven Lindqvist samtidigt som det är svårt att ringa in honom i en genre.

Reportage, essä, personliga berättelser eller vetenskapliga undersökningar? Allt i förening möjligen. I sina första böcker skapade han en författare genom att välja en serie värden. Den han blev tvingade honom att bryta mot litteraturens genrelagar. Följden blev ett författarskap som kommit både oss och världen mycket nära.

Kunskapsdjupet kan välta ett universitet.

Närvaron är drabbande.
Livet är på allvar och verkligheten är den stora dikten. ■

Tomas Lappalainen är författare och journalist. Hans nästa bok handlar om statens uppkomst i det antika Grekland.

MYTEN OM WU TAO TSU 1967
En raffinerad bok om konsten och världen. Viktig för det politiska ”uppvaknandet” i slutet av 60-talet. Tillsammans med *Utrota varenda jävel* den bok Lindqvist själv håller högst.

REKLAMEN ÄR LIVSFARLIG 1957
Skarp attack på samhällets mäktigaste producent av normer. Den 25-årige Lindqvist mobbades en tid ut ur offentligheten som inte tålde en saklig kritik av hur den finansierades.

EN ÄLSKARES DAGBOK 1981
OCH EN GIFT MANS DAGBOK 1982
Andlöst fascinerande pendling mellan ungdomens dagböcker och reflektion över dem 30 år senare. Utskällt som alltför privat när det kom. Föregångare till Jaglitteraturen.

Författaren

Best of Sven Linqvist

EN UNDERJORDISK STJÄRNHIMMEL 1984
180 fristående kulturhistoriska notiser kopplade till ett bestämt historiskt datum. Bildande, varm, känslig. Den bok Lindqvist tyckte det var roligast att skriva.

NU DOG DU - BOMBERNAS ÅRHUNDRADE 1999
”Sven Lindqvist är inte bara en utomordentlig historiker, han är också en av de bästa berättarna inom historikerskrået idag”, som Times Literary Supplement skrev om den engelska översättningen.

Identitet på den vilda sidan

av MAGNUS LINTON

FOTO: THIERRY EHRMANN

Vita män med för mycket spaltutrymme står mot en mobb av pk-twittrare. Dags att summera Lilla hjärtat-epoken och gå vidare.

När

LOU REED DOG skrev en bekant på Facebook att "ok, nu kan vi invänta spaltkilometrar av hyllande nekrologer av gubbar som eh, inte direkt har tagit några 'walks on the wild side' i livet". Kanske hade han fel i något fall, men saknade inte poäng; konstens former får än idag sin mesta uttolkning av personer från socialt inhägnade tomter med voyeuristiskt teleskopperspektiv på verklighetens tuffare sidor.

Jag tror det var något ditåt författaren Lidija Praizovic ville diskutera när hon för en tid sedan rörde upp svenska kultursidor efter att ha gått "en kurs som riktade sig till skrivande människor med erfarenhet av rasifiering, men på dag ett var klassrummet ändå fullt av vita svenskar" varpå hon krävde ett erkännande för att det finns ett "avgrundsdykt glapp mellan att enbart ha ideologiskt intresse för antirasism och ha livslång, kroppslig erfarenhet av rasism". Separation uppstod och, noterar hon, "flera kände sig sårade".

Snart hade emellertid skaran av sårade mångdubblats och när 2013 nu tar slut är positionerna i efterdyningarna av den svenska Lilla Hjärtat-epoken rätt lätta att summera; på ena sidan en vänsterhögerallians av vita män enade i övertygelsen att representationsfanatiker som Praizovic förstört det offentliga samtalet, och på den andra vad som ibland anklagats för att vara en twittrande mobb av politiskt korrekta mobbare förenade i övertygelsen att de gångna två åren varit de mest givande någonsin i fråga om identitetspolitiska landvinningar. Eller som Moa Matthis uttryckte det i Dagens Nyheter när hon i debattens senaste vågbrytning skred till de senares försvar: "Förra året döptes det som tidigare hette kinapuffar om, och förpackningens rasistiska stereotyp togs bort. Folkstormen uteblev. Förra året sändes Kalle Ankas jul utan picaninny och antisemitisk karikatyr. Tittarsiffrorna steg. 'Tintin i Kongo' stod i biblioteksmagasin över hela

Sverige i många år utan att någon hojtade om giftskåp." Fanns det, tycktes hon mena, över huvud taget något problem – förutom ett gäng kultur- eller klasskonservativa personers desperata kamp för fortsatt tolkningsföreträde från allt skraltigare mediala piedestaler som håller på att blåsa omkull i de nya twittrvindarna?

FÖR ATT DET identitetspolitiska avancemangets både progressiva och reaktionära möjligheter ska bli synliga tror jag väldigt många fenomen skulle behöva sorteras, men kanske i första hand tre; den mediala strukturomvandlingen, de gemensamma måttstockarnas upplösning och, inte minst, identitetspolitikens allt underligare höger- och vänstervolter i debatten om "det mångkulturella".

Föreställningen att nu har det gått för långt går på roande repeat i svenska medier; i samma veva som Dagens Nyheter formulerade sitt beryktade dokument för att vaccinera spalterna mot hen-epidemin satt jag på en middag med en väldigt känd person med rötter i en vänster han inte längre kände igen och han sa att han slutar läsa vilken som helst text direkt – hans emfas – om ordet överföll honom i spalterna. Han pratade om det som ett slags bakhåll, ett övergrepp: "Jag kaaaaa inte läsa det." Som om de tre bokstäverna saknade vokal eller rent fysiskt stack honom i ögonen.

Det var inte länge sedan men är redan historia. Hen är, tycks det, här. Och medan en annan skribent grät över att "segerhennarna" börjat dominera även civiliserade medier fick den djupa olusten inför en medial nyordning det att helt vända sig i magen på DN-profilen Bengt Olsson: "Nä, nu spyr jag på hudfärg. Min egen och andras. Jag spyr på ras, kön, klass och etnicitet. Jag spyr på genus, anus, karius och baktus. Jag spyr på heteronormativitet och könsmaktsordning och jag spyr på hbtq. Jag spyr på gubbslem, fittstim och snigelspår."

Om man blir trött eller

pigg av de små orden hen och ras är förstås subjektivt och snigellikhetsens försök att reducera de gångna årens identitetsdebatter till pekpinna petitesser är – tror jag – bara ett tecken i ett intressant mönster: tröttheten tycks stå i relation till graden av förfogande över medialt territorium; ju friare spelrum i traditionella medier desto magsurare reaktioner över de nya mediernas marginalisering av de gamla och de snabbt tilltagande kraven på erfarenhetsbaserade perspektiv. En intressant osäkerhet har planterats överallt och hens lugna glidning in i språket – redan en gammal historia, men ändå helt omöjligt för bara tio år sedan – blev en spegel med vilken många fick syn på sin egen görande roll i traderad normering. Att vithet och annat nu ställs upp som nya men oundvikliga reflexer med vilka maktarrangemang exponeras lägger förstås ytterligare lager av osäkerhet över alla mediala positioner som så länge varit befriade från självreflektionens olustskapande konsekvenser. Men på vilket sätt detta nya osäkerhetstillstånd – anhängare av det har gått för långt-tesen brukar kalla det "hämmande" – i någon generell mening skulle kunna vara ett steg bakåt har jag svårt att se.

Besläktat med den mediala demokratiseringen är måttstocksrevisionen. De allra flesta människor i världen har, tror jag, hela sina liv tvingats leva med två – säkert fler – idéer om hur verkligheten är beskaffad; dels den officiella så kallat allmänt accepterade beskrivningen av vad som pågår och dels den egna erfarenheten som ibland men kanske rätt sällan sammanfaller med den andra. Att parallellt förhålla sig till en mängd *olika* bilder av exempelvis graden av rasism eller sexism i ett samhälle är av ren vana helt okontroversiellt för de flesta, men – vilket visat sig i xenofobins allt tydligare fiendekombination av genus- och postkoloniala studier – extremt provocerande för personer med socialt traderade positioner som länge levt i den singulära sanningens sköna värld.

NÄR QUEERTEORIN formulerades var det – vilket många tycks ha glömt – inte bara som en kritik av sexuella identiteter utan av identiteter över huvud taget som personlig egenskap och som grund för politiska rörelser. Ett kvartssekel senare menade en rad svenska bögar att det i hororörelsen "insläpade" q;et, som en av dem uttryckte det, snotts och gjorts till teoretisk disciplin av ett gäng "satans akademiker" som "slickat minimalt mycket fitta för att ha rätt att kalla sig flator".

Ett besläktat ifrågasät- ➤

Magnus Linton är journalist och författare.

Essä. Identitetspolitik

tande började vid samma tid riktas från helt annat håll mot postkoloniala teoretiker som själva var vita och vars förmåga att tolka rasismens muterande uttryck därför, menade kritikerna, rimligen var minst lika begränsad som Per Sinding Larsens kapacitet att på djupet förstå Lou Reed.

Om förskjutningarna i fråga om medier och mått – båda intressant vidrörda i Sverker Sörlins och Anders Ekströms bok *Alltings mått: humanistisk kunskap i framtidens samhälle* – i huvudsak varit progressiva vet jag inte riktigt hur de senaste vändningarna i de identitetspolitiska frågorna om erkännande och representation i ett större perspektiv ska värderas. Förvirringen tycks stor, och jag tror mycket oklarhet hänger samman med intersektionalitetsperspektivens tyvärr begränsade genomslag i debatten. Identitetspolitiska aktörer är grupper som upplever förtryck eller marginalisering på grund av till exempel sexuell, etnisk eller religiös identitet och som genom att formulera ett nytt språk för självförståelse vill ta sig ur en underordnad position, det vill säga kräver att bli erkända för exakt

En rad bögar menade att q:et snotts och gjorts till teoretisk disciplin av ett gäng ’satans akademiker’ som ’slickat minimalt mycket fitta’.

de delar av identiteten de upplever har blivit osynliggjorda eller kränkta av majoritetssamhället. För många handlar det alltså inte – som idéhistorikern Victoria Fareld formulerat det i sin bok *Att vara utom sig inom sig*, en underbar vägledning genom identitetspolitikens dilemma – om att bli respekterad oavsett etniskt bakgrund, religiös tro eller sexuella preferenser och inkluderas i en universell mänsklighet baserad på alla människors gemensamma egenskaper; ofta handlar det om att ”bli erkänd för sin särart, om att bli bekräftad för just de karakteristika som tidigare ledde till osynliggörandet eller förtrycket”. Alltså något som går utöver toleransens överseende eller respektens förankring i det gemensamma. Eller som Fareld låter filosofen Charles Taylor uttrycka det: det handlar inte enbart om att låta olikheter överleva utan också om att ”erkänna deras värde.”

En identitet – må vara vilken som helst – är emellertid inget man själv förfogar över

utan är alltid en dialektisk relation mellan en själv och andra, och det var inte svårt att se den konserverande potentialen i det särartstänkande baserat på gruppidentitet som Taylor under 1990-talet blev känd för. När intersektionalitetsforskningen senare gjorde entré handlade mycket just om att sortera bland identitetsbildningens såväl progressiva som konserverande möjligheter i en allt mer avreglerad global ekonomi; försöka se vilken identitet som är möjliggörande respektive begränsande i vilken situation och inte minst hur detta samspelar med ekonomiska och sociala sorteringskrafter.

IDENTITETSPOLITIKENS myller av återvändsgränder är emellertid stort, och enligt Victoria Farelds hegelianska idéutredning ligger ett centralt problem i den motsägelsefulla men ständigt återkommande essensdynamiken: *erkänn oss för dem vi (redan) är!* Som alternativ till identitetspolitikens återblickande dilemma föreslår

hon vad hon kallar *en vidkännandets filosofi*; en tanke som i motsats till en del postkolonial teori inte bagatelliserar människans begär efter fast mark – en gemenskap, en kultur, ett ursprung, ett slutmål – men som samtidigt erkänner erfarenheten av att man aldrig kan komma ”hem”, eftersom hem är en plats man aldrig varit på: ”Vad som gör oss till oss själva är snarare villigheten att upprepa oss själva på nytt. Vi är inte förrän vi är på nytt, och på nytt, och på nytt.”

Filosofen Nancy Fraser – författare till *Scales of Justice* – vill också störtera stängda från öppna identiteter, men med ett permanent fokus på ekonomiska och sociala förhållanden och genom en separation av vad hon kallar affirmativa och transformativa lösningar på den normrelaterade underordningens problem. I ett ytligt mångfaldsamhälle blir just *erkännande* av olika typer av kulturella identiteter vägledande princip i tron att jämlikhet kan skapas med sådan

enkel affirmation, och resultatet blir det segerregerade samhälle som är vanligt i Europa i dag; en plats där mångkulturens verkliga problem ligger i en allt mer rasifierad ekonomi och politikens tendens att förstärka och överbetona i stället för att dekonstruera kultur och identitet. En rad ”talesmän” för ”grupper” pekas ut, och som den norske socialantropologen Thomas Hylland Eriksen uttryckt det i grannlandets fall: ”I Norge har vi haft en tendens att lägga alldeles för stor vikt vid religiös identitet. Som om imamer kunde representera 180 000 muslimer – klart många ’muslimer’ är missnöjda med det!”

Fraser menar – på goda grunder – att en politik som stannar vid kulturellt erkännande leder till ”affirmativa identiteter” och som vaccin mot identitetspolitikens kulturkonserverande sida föreslår hon så kallat transformativa lösningar; en erkännandepolitik som inte bygger på identitet utan tar fasta på specifika delar i rådande normsystem i syfte att destabilisera hierarkiska värdemönster i hopp om att, som Birgitta Svensson uttrycker det, hela tiden skapa ”nya identiteter, tillhörigheter, kulturer och öppna relationer.” En vaken läsare ser att det var just det queerteorin på sin tid gjorde – skar upp ett oläkbart sår i såväl homo- som heterosexualiteten – och det är något för vår nya tid väldigt talande, faktiskt lite skrämmande, att ett så i alla meningar nydanande perspektiv börjat föraktas inte bara till höger utan också till vänster.

I *Regulating Aversion: Tolerance in the Age of Identity and Empire* menar feministen Wendy Brown att dagens ”kulturalisering av politiken” – att identitetens politisering gått hand i hand med ekonomins avpolitisering – som i dag präglar stora delar av väst är ett resultat av idén att varje kultur har en tydlig essens

ALLA MOT ALLA

Fasta, flytande eller universella identiteter är frågan

Lidija Praizovic i Filter nr 28 2012.

som ytterst definierar dess värderingsbas, och att ett visst samhälles politik alltid kan förklaras och försvaras som en konsekvens av denna kulturella essens. När sådant tänkande etableras i dominerande politiska partier blir avpolitisering en naturlig följd, och kontroversiella ekonomiska och politiska frågor glider över i en sfär präglad av föreställningar om kultur, religion, tradition, identitet och så kallade värderingar – en plats bortom de parlamentariska valens eller den fackliga organiseringens demokratiska kontroll. En av kulturaliseringens konsekvenser, menar Brown, är att i grunden politiska fenomen berövas de historiska sammanhang och segslitna rättvisestrider de springer ur och att den maktutövning som formar ojämlikhet ramlar ur blickfånget.

DET LÅTER KOMPLICERAT men exemplen på processen är många och illustreras kanske lättast med identitetspolitikens senaste karuselltur; hur hbt-frågor plötsligt blivit effektivt material, eller snarare verktyg, i den allt mer sekulärt marknadsförda främlingsfientlighetens ambition att uppehålla sig vid *skillnader* mellan ”vår” och ”andras” till synes oförenliga ”kultur” eller ”identitet”. Trots att kvinnor i Europa inte haft rösträtt i mer än några decennier, homosexualitet nyligen var en sjukdom, aborträtten blir allt mer hotad och bara en tredjedel av Europas befolkning stödjer homosexuellas rätt att adoptera barn driver i dag dominerande politiska krafter från höger till vänster, många paradoxalt nog med en tydlig engagemangshistoria *mot* kvinnlig frigörelse, idén att ”sexuell demokrati” inte bara är uppnådd i Europa utan att jämställdhet, feminism och hbt-rättigheter hör till kontinentens etikhistoriska grundpelare.

De primära hoten mot denna föreställda ”tradition”, allt oftare beskriven som Upp-

lysningens själva essens, kommer således inte längre från de normer som än i dag reglerar lagstiftning, utbildning, medier, vardag och i stort sett all social interaktion – utan från intoleranta minoriteter. De människor som enligt Geert Wilders, Nederländernas succéislamofob, inte ”tål” de europeiska friheterna och därför måste massdeporteras. Friheten är vår, homofo-bin deras. Skillnaden enorm. Och befrielsen ett enkelt val mellan kulturer.

I nyessentialismens Europa skrivs en kollektiv och historisk kamp för att *ta* sig relativa rättigheter om till ett individuellt val mellan färdiga kulturer i vilket absoluta rättigheter *fås* i den ena. Denna sexualisering av europeiska ideal, menar till exempel Alana Lentin och Gavan Titley i sin lysande bok *The Crisis of Multiculturalism – Racism in a Neoliberal Age*, spelar ingen som helst progressiv roll för den angelägna uppgörelsen med heteronormativt förtryck, men för en rad aktuella politiska projekt byggda på idén om det mångkulturella samhällets flasko är en debatt om sexuella rättigheter oslagbar som skapare av en ”diffus men tillfredsställande känsla av att befinna sig på rätt sida moderniteten”.

Nicolas Sarkozys uttalande – i samband med det franska niqabförbudet – om en specifikt fransk syn på kvinnlig frigörelse flyttar på ett liknande sätt fokus från det faktum att kvinnoförtryck präglar alla samhällen till idén att den globala kvinnorörelsens mål är något som i dag är helt grundläggande för viss, särskilt fransk, kultur.

Så skrivs feminismen ur historien, och kvar blir ett perspektiv som utesluter att en muslimsk kvinna med slöja skulle kunna vara en del av en kvinnlig frigörelseprocess och identifiera sig som *både* religiös och feminist. Paradoxalt nog blir frihet och autonomi i det perspektivet mål som inte uppnås av självständiga subjekt på egen hand utan av en sorts ansökan om medlemskap i ett kulturellt definierat kollektiv – ett slags monolitisk

liberal gruppidentitet – som självporträtter sig med enkla löften om just frihet och autonomi. Ett val att bära slöja är med andra ord, enligt flera europeiska länders nya integrationslagstiftning, inget verkligt val och den som tror sig bära plagget på eget initiativ lider, som de tillika av homogenisering besatta kommunisterna en gång sade, av ”falskt medvetande”.

NÄR JASENKO SELIMOVIC svarade Jonas Hassen Khemiri i den nya medietidens mest delade svenska kulturdebatt var det i linje med den fråga som allt oftare ställs från postpolitikens kulturaffirmativa samhällstoppar: Men hur kan ni känna er diskriminerade när hela vårt samhälle så uttryckligen hyllar och bejakar mångfald?

Det är bland annat denna fråga Lentin och Titley behandlar i sitt epos om dagens ”post-rasistiska era” – en term för den tid av paradoxala identitetspolitiska lappkast då kultur ersatt ras och brittiska fascister demonstrerar för homosexuell frigörelse – och jag tror debatten skulle vinna på att stanna i den. Det naivt liberala perspektiv Selimovic klassresa skänkt honom illustrerar den vanliga vrångbilden att sexism och rasism är en fråga om *avsikter* när det i själva verket är en fråga om praktiker som bara kan förstås utifrån studiet av *konsekvenser*. Lite sorgligt, men väldigt talande, för den svenska debatten är att den sitter nergrävd i sig själv i stället för att flytta blicken till den stora del av världen där en tydligt genomförd intersektionalitetspolitik baserad på ovanstående konsekvensförståelse på bara ett decennium faktiskt förändrat livet för hundratals miljoner människor.

I Latinamerika – den enda region där ekonomiska klyftor i dag minskar och någon typ av socialism står på dagordningen – har de aktuella sociala revolutionerna byggts via just en kreativ kombination av klass- och identitetspolitik. Några av världens mest sexradikala lagar, omfattande konstitutionell utbyggnad av etniska minoriteters självbestämmande och gigantiska revideringar av sexistiskt språk i officiella texter, har på kort tid – bland mycket annat – realiserats i politiska projekt vars yttre ramar varit en rätt klassisk klassanalys. För att svenska mediekonsumenter ska få veta något om sådant krävs emellertid att blick, diskussion och intresse lyfts från Södermalms Twitterflöden.

Och det tycks osannolikt. ■

JÄVRLIGT LYCKKLIG!

av CARL CEDERSTRÖM

Borde vi leta efter lyckan på en nattklubb i London i stället för att försöka leva det perfekta livet? Lycko-predikanterna har åkt på en backlash.

DET ÄR MYCKET MAN kan vara emot här i livet – död, sjukdom, mätade fetter, knark, datorspel – men lycka är vi väl ändå överens om att det är en bra sak? Eller hur? Alla vill ju vara lyckliga.

Lycka är en sådan där sak som vi vare sig behöver förklara eller motivera. Det är ett axiom. Vi vet inte vad det är. Men vi vet att det är bra.

Ta den typiska självhjälpsboken. Först utropas lycka som det slutgiltiga målet. Sen följer en lång rad rekommendationer för hur vi kan förbättra våra liv. Vissa råd är konkreta, som att sova ordentligt och motionera; andra är mer esoteriska, som att dyka djupt ner i våra själar för att finna personen vi egentligen är.

Det är kanske ingen större överraskning att höra det här från självhjälpsivrare – det är trots allt så de tjänar sina pengar. Inte heller är det konstigt att inspirerande månadsmagasin ägnar vartannat nummer åt lycka. Vad som är desto mer förvånande är att akademiker och inte minst politiker okritiskt hoppat på tåget för att predika lycka. Det är förvånande, och även lite olustigt, eftersom lycka inte alls är så oskyldigt som vi tror.

Att lycka inte alls är särskilt oskyldigt är ett argument som på senare tid börjat tränga fram genom djupa lager av lyckodogmatism. På ganska kort tid har en rad spännande böcker kommit ut, med det gemensamma temat att lycka kanske inte är så eftersträvensvärt som vi ofta tror. Att ständigt utvärdera sin tillvaro utifrån en abstrakt lyckoprincip är inget bra recept på ett gott liv. Det gör oss bara mer oroliga och nervösa. Är jag lycklig nu, frågar jag mig själv. Ja, jo, det är jag nog. Eller det måste jag vara. Jag har ju slagit nytt personbästa på sex kilometer. Och så har jag hittat ett nytt smoothierecept. Eller nej. Inte? Vi provar igen.

Vissa menar nu att lyckokulten till och med blivit direkt skadlig. Ju mer vi försöker bli lyckliga desto olyckligare blir vi. Och vad som är än värre är att lyckoargumentet används för att maskera andra saker, som en förtvinande välfärd och sämre sociala och ekonomiska villkor. Är det kanske så att lycka har blivit en hemlig följeslagare till högervriden individpolitik med det underliggande syftet att polarisera samhället?

I *The Promise of Happiness* menar Sarah Ahmed, professor vid Goldsmiths i London, att lycka är nära förenat med det lyckliga livet. Eller mer exakt, med en oerhört snäv och enfaldig idé om vad det goda livet innebär. Familjegemenskap och resor till Italien funkar. Men mer utsvävande idéer, som att vara homosexuell, funkar mindre bra. I alla fall om du ska vara homosexuell på det där skri-

kiga sättet som drar till sig allas uppmärksamhet. När en förälder uppgivet yttrar de magiska orden till sitt barn – ”jag vill ju bara att du ska vara lycklig” – så säger de egentligen, ”jag vill bara att du ska smälta in, och vara som alla andra”. Lycka är med andra ord samma sak som att hålla sig på banan, i linje med de rådande normerna. Ju längre du glider ifrån de här idealen, desto olyckligare kommer du bli. Du!

Föräldrarna säger att det är du som kommer att bli olycklig, trots att det med stor sannolikhet handlar om dem själva. Att de, i egen-skap av föräldrar till ett avvikande barn, ska mötas av grannarnas misstänksamma blickar. Skräcken när fotbollsfrarsorna kommer fram för att snacka efter träningen?

LYCKA ÄR ALLTSÅ intimt förknippat med ett liv utan drama, ett liv som utspelar sig enligt de sociala naturlagarnas gång. Man håller sig i mitten utan att störa ordningen. Avhåller sig från allt kontroversiellt. Politik sopas under mattan, även om man ibland

kostar på sig ett underfundigt uttalande, gärna av mer politiskt inkorrekt slag. För i det här sammanhanget är sådana uttalanden inget brott. De klassiska stereotyperna finns där för att stanna, vare sig vi pratar om den ”glada hemmafrun”, ”lyckliga slaven” eller ”heterosexuellt familjemys”. Man vill ju inte sabba festen.

Och det här har blivit en sorts förhållningsregel: att inte sabba festen. Sarah Ahmed talar utifrån egen erfarenhet när hon förklarar att feministen har blivit vår tids argbigga – den feministiska bråkstaken. De beskrivs som bittra och humorlösa. Så fort de kliver in i ett rum börjar de andra skruva på sig. Nu kan de inte längre prata fritt, öppenhjärtigt och så där härligt politiskt inkorrekt som de annars gärna gör. Inga uppgiggande skämt om frugan. Inget om kroppsformer. Och inga anekdoter av mer horisontell karaktär. De drar helt enkelt ner

stämningen. Men, som Ahmed frågar sig, är feministen en glädjedödare för att hon talar om sexism? Eller blottlägger hon bara det som ligger gömt bakom en glättig lyckofasad, till exempel hemmafruars slitsamma arbete och prekära situation? Lycka tycks alltså vara något som vi måste försvara från obekväma sanningar? Det lyckliga livet föredrar lugn och ro, på bekostnad av sanning.

Ahmed gör flera lysande poänger, men den akademiska jargongen är påfrestande. Boken rör sig långsamt ►

”

Carl Cederström är medförfattare till boken *Dead man working* och tillträder i januari som lektor i företags-ekonomi vid Stockholms universitet.

framåt, utan att nödvändigtvis borra djupare. Mängder av långrandiga filmanalyser radas upp, men det är sällan de riktigt leder någon vart. En betydligt mer läsvärd bok på det här temat – inte bara till formen, utan också till innehållet – är den amerikanska journalisten Barbara Ehrenreichs *Smile or Die*, översatt till svenska som *Gilla läget*. Visst, som med många andra amerikanska journalistböcker är tesen fastslagen redan från första sidan – i det här fallet att positivt tänkande har förödande konsekvenser, både på ett samhällsligt och individuellt plan – och boken fortsätter sedan på den inslagna vägen, utan att avvika en tum.

Men det gör inte så förfärligt mycket eftersom tesen är insiktsfull, och har starka ben att stå på. Ehrenreich gör därtill ett gediget arbete att förstå positivt tänkande – kanske inte utifrån sina egna premisser, eftersom de är för skruvade – men hur den har vuxit fram historiskt och lyckats infiltrera våra liv. För nog genomsyrar positivt tänkande vårt samhälle? Åtminstone västvärldens. Vi ser det överallt nu, inte minst i Sverige, där både kommuner och grundskolor stolt beskriver sin värdegrund som vilandes på det positiva tänkandets principer.

Men det finns en plats där det är särskilt synligt. Nämligen på jobbet. Företagsvärlden är inte bara den positiva psykologins bästa kund utan också dess ideologiska hantlangare. Det är genom företag som de flesta självhjälpsböckerna säljs (”Bli bättre på jobbet med positivt tänkande”, den perfekta titeln att ge sina anställda i julkapp). Och det är i regel företagen som betalar notan för motivationskurser och teambuilding-övningar. Många kan från personliga erfarenheter vittna om de infantila och förnedrande inslagen i att stå ute i en skogsglänta en regnig novembermorgon och tvingas kliva upp på en stubbe med ögonbindel och falla bakåt in i sitt ”teams” samlade famn. Allt medan kollegorna hejar på, klappar, och ropar ditt namn. Men det finns betydligt mer extrema fall, som lyckligtvis bara ett fåtal har fått uppleva. Ett företag använde sig av waterboarding som motivationsteknik; ett annat smiskade sina anställda, tvingade dem att krypa runt i blöjor, och tvångsmatade dem med barnmat.

Men det här handlar inte bara om mobbning på jobbet som gått fullständigt över styr. Det handlar om något mer grundläggande. Budskapet med de här övningarna är inte i första hand att du ska bli en lagspelare. Budskapet är att du kan göra så oerhört mycket mer än vad du för närvarande gör. Om du bara lägger manken till och börjar tänka mer positivt. Och det är du – ja, du! – som väljer hur din situation ska se ut. Kort sagt, det är din uppgift att med rätt attityd bli bättre, vare sig det är att bli bättre på att sälja, eller bättre på att leva ditt liv.

KANSKE MEST PROVOCERANDE är att den här mentaliteten är särskilt påtaglig i kristider. Mellan 1981 och 2003 förlorade 30 miljoner amerikaner sina heltidstjänster. Resultatet var en ny generation av arbetare som egentligen inte var försäljare men som nu tvingades leva så, ensamma och kringflackande, på ständig jakt efter pengar. Enligt Ehrenreich får positivt tänkande en särskilt viktig roll under den här perioden. Genom att omvandla strukturella frågor till individuella förses marknadsekonomin med ett ständigt alibi, som kan ursäkta även de mest skoningslösa effekterna. Om

du till följd av en ekonomisk kris förlorar ditt jobb så är det inte ekonomins eller politikens fel. Det finns faktiskt bara en ansvarig. Och det är du. Offermentalitet ger heller inga pluspoäng. I en tid av positivt tänkande finns nämligen inga offer. Bara vinnare, som förtjänar att vara vinnare; och förlorare, som också förtjänar sitt öde.

Positivt tänkande har en intressant historia, som Ehrenreich spårar tillbaka till kalvinismen – en sträng religion som knappast uppmuntrade till skoj-friska upptåg eller gemensamma skrattfester. I stället premierades hårt arbete och ständig självgranskning. Den var skoningslöst fördömande mot dem som hamnade efter eller misslyckades. Men med tiden blev kalvinismen allt mindre populär. Folk tröttnade på dess socialt påtvingade depression, som Ehrenreich uttrycker det, och blev öppna för andra rörelser och positivare tankesätt. En sådan rörelse, som framträder under 1860-talet, var nytänkanderörelsen – en märklig mix av emersonsk naturromantik, swedenborgsk mysticism och hinduism. Till skillnad från kalvinismens mullna pre-determinism, så var nytänkanderörelsen andligt munter. Och framförallt kom den med en enorm tilltro till individens tankekraft.

Det är som en ohelig korsbefruktning av de här två historiska rörelserna – kalvinismen och nytänkanderörelsen – som vi bör förstå positivt tänkande. Dess säregna karaktär ligger alltså i kombinationen av magiskt tänkande (att du med rätt attityd kan åstadkomma precis vad du vill) och ett enträget insisterande på det personliga ansvaret i alla lägen (om det går åt helvete så är det ditt fel).

TROTS ATT GRUNDERNA till det positiva tänkandet formades under andra hälften av 1800-talet, så är det inte förrän på 1950-talet som det slår igenom på allvar. Med publiceringen av pastorn Norman Vincent Peales *The Power of Positive Thinking* när det positiva evangeliet en större publik. Boken var skriven för den vanliga personen, men visade sig särskilt populär bland tragiska medelålders män, som led av dåligt självförtroende, ofta för att de inte fick till det i hemmet (med en ständigt besviken fru) eller på jobbet (med ständigt hot om uppsägning).

Det positiva tänkandet lever kvar i dag i alla dess former. En av de mer extrema varianterna – men inte desto mindre populär för det – finner vi hos den australiensiska teveproducenten Rhonda Byrne, som med sin dvd *The Secret* blev känd över en natt, och inbjuden ett flertal gånger till Oprah Winfreys eftertraktade tv-soffa. Hemligheten är egentligen identisk med den som Norman Vincent Peale predikade för över ett halvt sekel sedan: att allt som händer i ditt liv avgörs av dina tankar.

Men Byrne går något längre. ”Hemligheten”, säger hon, ”kan ge dig allt du vill ha”. Den ger dig god hälsa, lycka, framgång och framförallt pengar. Och hela apparaten, utlovas det, är vetenskapligt underbyggd, ja till och med underkastad en särskild lag, den så kallade attraktionslagen. Och den fungerar ungefär så här. Tänk att du är en magnet. Bra. Föreställ dig nu att du är universums starkaste magnet. Om du tänker tillräckligt hårt så ska du lyckas. Då kommer allt flygandes, din väg, allt du någonsin vågat önskat dig.

Det är inte särskilt svårt att avfärda Byrne och hennes kompisar som förvirrade galenpannor. När hon påstod att offren i tsunamin 2004 delvis hade sig själva att skylla, eftersom de på något vis måste

befunnit sig på samma ”frekvens” som händelsen, så ryggade även mer förlåtande personer tillbaka.

MEN VI HITTA SAMMA slags argument på andra ställen, som i alla fall till ytan framstår som mer seriösa. Nämligen universiteten. Det positiva tänkandet har under senare år blivit alltmer framträdande i akademiska studier, särskilt lyckostudier, och i synnerhet vad som kallas positiv psykologi. När psykologen Martin Seligman antog den prestigefyllda rollen som ordförande för American Psychological Association 1997, så vigde han sin kandidatur till just positiv psykologi. Tanken var att komma bort från det freudianska arvet med dess fokus på avvikande sexualitet, dödsdrift och njutandets paradoxer – helt enkelt sådant som hade med människans mindre angenäma sidor att göra. I stället ville Seligman koncentrera sig på de positiva delarna av psykologi. Sådant som man blir glad av. Och sådant som kan vara bra för samhället. Genom att knäcka koden till lyckans port skulle den positiva psykologin hjälpa fler personer till ett gott liv.

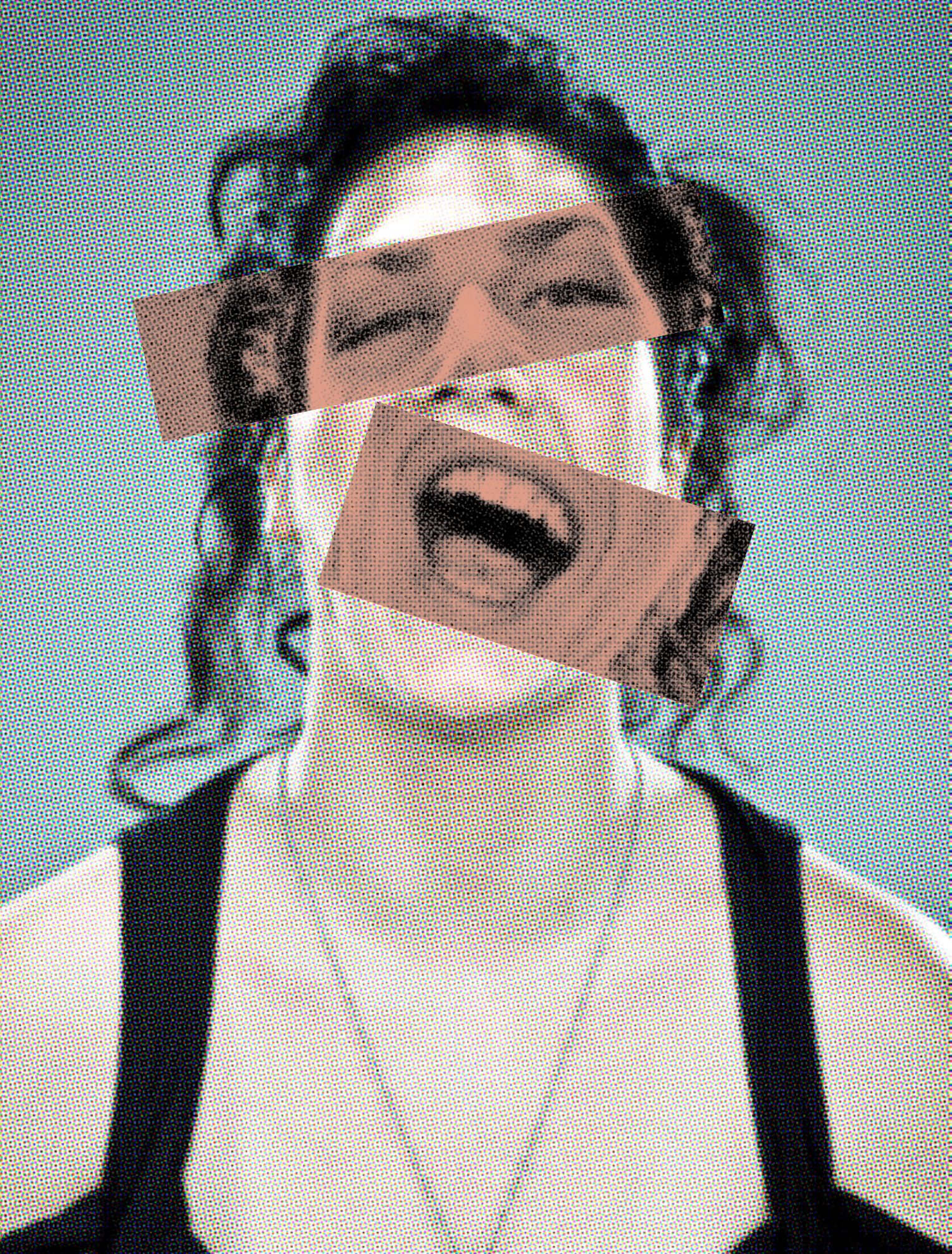
Men det var ett problem som Seligman omedelbart var tvungen att lösa, och det var den besvärande kopplingen till positiv psykologi, som, med företrädare som Byrne, hade ett oseriöst rykte. Seligman ville inte bli tagen för en predikant eller kringresande försäljare. Han var ju för tusan akademiker, som arbetade i vetenskapens namn. I *Authentic Happiness* från 2004 försöker Seligman således förklara skillnaden. Han menar att positivt tänkande består

av en massa överdrivna påståenden, utan grund, som att varje dag är en fantastisk dag, och att jag ska bli bättre och bättre. Men den här jargongen, fortsätter Seligman, är inget som utbildade och kritiskt tänkande personer köper. De efterfrågar mer substans. Och till skillnad från Norman Vincent Peale så skriver inte Seligman för den simpla försäljaren – han skriver för de utbildade klasserna.

I ett försök att tydliggöra den här skillnaden förklarar Seligman att positiv psykologi inte alls är normativt. Som han uttrycker det: ”Det är inte den positiva psykologins uppgift att tala om för dig att du ska vara optimistisk, eller andlig, eller snäll, eller gladlynt; det är snarare att beskriva konsekvenserna av de här dragen (till exempel att optimism för med sig mindre depression, bättre fysisk hälsa, och bättre prestation, möjligtvis på bekostnad av mindre realism.” Det är ett egendomligt resonemang. Ungefär som: det är inget hot, bara ett faktum.

Jag kan personligen inte låta bli att tänka på en sadistisk och överbeskyddande pappa som säger till sin dotter: ”det är inte min uppgift att tala om att du inte ska ha kort-kort, högklackat och uringat; jag beskriver bara konsekvenserna (till exempel att du blir våldtagen, mördad och lämnad att ruttna i helvetet, möjligtvis på bekostnad av mindre kul). Det är med andra ord inte ett normativt projekt, utan ett deskriptivt, som med målade beskrivningar förklarar de allvarliga konsekvenserna av att avvika från den rätta vägen.

Även om den positiva psykologin har en lite mer städad framtoning än det positiva tänkandet så framför den samma budskap: ➤

att lycka och framgång är något du i stor utsträckning väljer genom att tänka positivt. En av Seligmans efterföljare, Sonja Lyubomirsky, erbjuder till och med en exakt beräkning där 40 procent av våra omständigheter uppskattas vara möjliga att förändra. 50 procent är genetik. Så det är inget att göra åt. Slutligen är det 10 procent som är omständigheter av sådan karaktär att de inte går att förändra.

Till Seligmans försvar så finns det ett antal studier som har dragit liknande slutsatser. I en särskilt uppmärksammas studie från 1978, publicerad i Journal of Personality and Social Psychology, ville en grupp psykologer förstå lyckans relativa natur. För att undersöka saken använde de sig av tre olika grupper. Den första bestod av lottovinnare, som hade vunnit mellan 50 000 och en miljon dollar. (Det här var som sagt på slutet av 1970-talet, så det var kolossalt mycket pengar). Den andra gruppen bestod av personer som allvarligt skadats i trafikolyckor, med olika former av förklamation som följd. För att kontrollera resultaten användes en tredje, slumpmässigt utvald, grupp. Resultatet visade att lottovinnarna på intet sätt var lyckligare än de som nyligen skadats. De tycktes till och med ha en negativare inställning till framtiden. Häpnadsväckande? Inte så särskilt, eftersom tidigare studier hade kommit fram till ungefär samma sak: att det inte finns något direkt samband mellan materiell framgång och lycka. Lycka verkar över huvud taget inte kopplat till externa omständigheter. Författarna till studien sammanfattar sin tes på ett oförfinat sätt, ”blinda, utvecklingsstörda, och missbildade är inte mindre lyckliga än andra”.

Men de här slutsatserna har ifrågasatts, inte minst för att svaren är svåra att lita på. I en annan välkänd studie, från 1987, fick två grupper fylla i det sedvanliga lyckotestet. Men precis innan ombads testpersonerna att gå in i ett avskilt rum för att kopiera ett papper. Ett mynt hade planterats i rummet för hälften av testpersonerna. Och resultatet visade att samma personer som av en ”händelse” hittat myntet också beskrev sina liv som lyckligare. Med andra ord kan lycka, så som den skrivs ner i ett formulär, bero på något så oansenligt som att hitta ett mynt vid en kopian.

DET FINNS OLIKA SÄTT att tolka den här typen av studier. Men för Martin Seligman är dock slutsatsen tydlig: lycka är inget som kommer till oss genom förbättrade förhållanden; det är en fråga om vår personliga inställning. Lycka kommer alltså inifrån: inte utifrån.

Det här resonemanget intresserade också Storbritanniens premiärminister, David Cameron. Direkt inspirerad av Seligmans positiva psykologi bestämde sig Cameron för att skapa ett landsomfattande lyckoindex. I ett tal i november 2010 motiverade han initiativet: ”om målet med politik är att skapa ett bättre liv för människor – vilket mitt är – och om du vet, både från magkänslan och överväldigande bevis, att framgång inte ensamt ger ett bättre liv, då måste man se till så att regeringen tar till praktiska åtgärder för att förbättra livskvaliteten så väl som ekonomisk tillväxt, och det är det vi försöker göra här”. Det är ett avslöjande tal, inte bara för att Cameron motiverar initiativet med överväldigande bevis (som aldrig funnits) och magkänsla (som vid tillfället alldeles säkert fanns). Det mest anmärkningsvärda är att han, i samma andetag som han talar om lycka, även nämner vikten av sänkt bolagsskatt och ett större fokus på entreprenörskap. Vi befinner oss i början av den planerade åtstramningspolitiken, samma år som visionen om det ”stora samhället” först presenteras. Det är en attack mot den klåfingriga staten, och ett lovtal till människans inneboende kraft

att skapa sitt eget öde. Och vilken följeslagare är väl mer passande till det stora samhället än den positiva psykologin?

Indexet blev i alla fall verklighet. 2011 kom resultatet. Svaren varierade något mellan de fyra generella frågorna: 60-80% svarade att de var hyfsat nöjda med sin tillvaro; och det genomsnittliga svaret på frågan om man var tillfredsställd med livet var, på en 10-gradig skala, 7,4.

Höga på socker, klor och alkohol vinglade de omkring, högljutt och burdust, men på ett sätt som de själva säkert skulle beskriva som lyckligt.

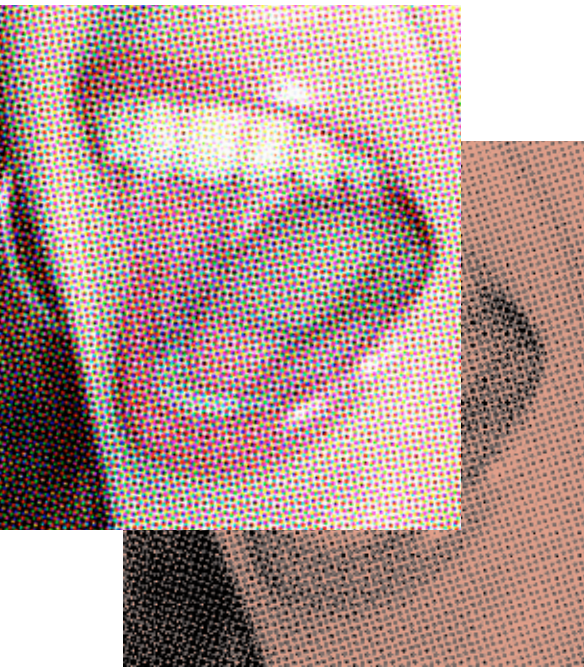
Den brittiska oppositionen gjorde sig lustiga över resultatet. Studien var enligt dem ett fullständigt slöseri med tid och pengar som inte lyckades säga något utöver ”the bleeding obvious”.

I Sverige var däremot mottagandet mer positivt. I en debattartikel i Svenska Dagbladet (25/11-10) skriver några miljöpartister med anledning av Camerons lyckoindex att det nu är ”dags att även i Sverige föra en seriös diskussion om hur man med politiska beslut baserade på forskningsresultat kan öka förutsättningarna för att göra människor lyckligare”.

Naturligtvis finns det skäl att förhålla sig kritiskt till BNP som ett mått på välbefinnande. Men det finns redan alternativa mätinstrument för att fånga upp andra värden, som till exempel kvalitet på utbildning och sjukvård, samt hälsa och livslängd och mycket annat. Lyckoindex är något helt annat. I Camerons lyckoindex var det bara en sak som

mättes: testpersonernas påstådda välbefinnande. Och det verkade som att någon bakom studien läst om experimentet med det planterade myntet vid kopian, för två av de fyra frågorna på formuläret frågade specifikt om gårdagen: hur lycklig var du i går?

Men den mer oroande aspekten här, som miljöpartisterna inte tar upp i sin artikel, är vad de politiska konsekvenserna skulle bli om man börjar använda den rådande forskningen i politiken. Om studierna påstår att materiella förhållanden inte spelar någon roll för personers lycka, blir inte det då ett legitimt skäl att upprätthålla ett ojämnt samhälle? Om alla – oavsett förhållanden och om- ➤

Essä. Lycka

ståndigheter – har samma möjlighet att vara lyckliga, varför ska politiker då försöka hjälpa vissa grupper snarare än andra?

Det vi ofta glömmar bort i det här sammanhanget, menar Ehrenreich, är att positiv psykologi redan från början är politisk: det är en konservativ idé, som förespråkar status quo och rättfärdigar ojämlikhet. Den riktar fokus på individen. Övriga förhållanden, utanför vår omedelbara kontroll, är bäst att lämna därhän, menar Seligman och hans vänner. Det är inte bara fruktansvärt dyrt att ändra på sådana förhållanden; det är också, på det stora hela, lönlöst eftersom allt ändå sitter i huvudet på individen.

Medan argumentet vi finner bland optimisthetsarna går i två motsatta riktningar, förblir offret det samma. Å ena sidan förklarar de som befinner sig bland de lägre samhällsskikten inte alls är olyckligare än personer som är mer privilegierade. Materiella förhållanden är ju inte relevanta för det individuella välbefinnandet. Å andra sidan har underklassen sig själva att skylla. Det är på grund av deras taskiga attityd som de är där. Hade de bara varit mer optimistiska hade de haft det annorlunda. Gjort karriär. Varit rika. Lyckliga. Fråga bara Rhonda Byrne.

DET ÄR NATURLIGTVIS EN RISK att vi blandar ihop saker och ting, att vi misstar lycka för positiv psykologi, och så vidare. Men det är inte där vi finner problemet. Förvirringen går betydligt djupare. I filosofen Pascal Bruckners *Perpetual Euphoria* finner vi en mer filosofiskt sofistikerad kritik. Där beskrivs lyckobegreppet som det kanske vagaste historien lyckats kasta fram. Redan på sin tid kunde Augustinus (354-430 e Kr) räkna upp 259 olika betydelser av begreppet. Och det har knappast blivit bättre med åren. Lyckostudierna gör sällan några filosofiska djupdykningar i ämnet. De nöjer sig i stället med en arbetsdefinition, som i slutändan, med enstaka reservationer, kokas ner till vad en tillfrågad tror att det är.

Trots det har lycka infiltrerat vår tid på ett säregnet vis. Det har blivit en del av en ideologi som Bruckner daterar lite vagt till den senare hälften av 1900-talet, och som i första hand återfinns i västvärlden. Och Bruckner ger oss en rasande och skarp kritik av den här lyckoideologin, som förvandlat vad som i botten är en skör känsla till ett neurotiskt livsprojekt. Till skillnad från tidigare epoker, där moral ofta handlade om att sätta personligt välbefinnande åt sidan, så är lycka nu ett moralistiskt imperativ – ett kvitto på att vi lever ett gott och fulländat liv, med självförverkligandet som det slutgiltiga målet. Att inte vara lycklig är alltså detsamma som att vara omoralisk, menar Bruckner. Att vi sedan inte vet vad lycka är – ja, det gör bara att ideologin fungerar bättre: för då fortsätter vi nervöst att fråga oss själva om vi är lyckliga, utan att någonsin få ett klart svar.

För det är en klassisk filosofisk observation att det inte går att vara lycklig och samtidigt veta om det. Eller som Bruckner uttrycker det, ”ingen kan vara helt säker på att han är lycklig; och att ställa frågan är att från början sabba svaret”.

Och ändå är det precis det vi antas göra i dag: dyka ner i de snåriga inre skogarna och läsa av vår lyckotermometer. Det räcker alltså inte med att vara lycklig; du ska veta det också.

Den kanske mest olustiga konsekvensen av den här lyckojakten är att världen utanför lätt försvinner. Den slovenske filosofen Slavoj Žižek har till och med hävdat att lycka är en i grunden oetisk kategori. Etiken handlar om att hänge sig åt något som är större och viktigare än en själv. Men eftersom det för lyckofanatikern inte finns något större och viktigare än den egna personen, så finns inte heller etik på tapeten. Visst, det går att sätta av några hundralappar till välgörenhet då och då, men bara om det inte rubbar lyckoprojektets cirkelformade bana. Lycka är därför, fortsätter Žižek, ett konfor-

mistiskt företag. Vi isolerar oss i en alternativ verklighet, på tryggt avstånd från det som har en oroande effekt. Vi väljer att titta på ”glada nyheter” i stället för deprimerande rapporter om krig, svält och dåligt väder. Vi läser inspirerande och upplyftande böcker; inte sådant som sätter griller i huvudet. Och vi tittar naturligtvis hellre på gladlynta komedier än svärmodigt snömos.

MEN OM LYCKA ÄR OETISKT och konformistiskt, vad har vi då för alternativ? Att aktivt eftersträva ett olyckligt liv är knappast en klok idé, även om det säkert skulle vara lätt att uppnå. Men vissa har ägnat sin tid åt att tänka ut alternativ. Ett sådant heter melankoli.

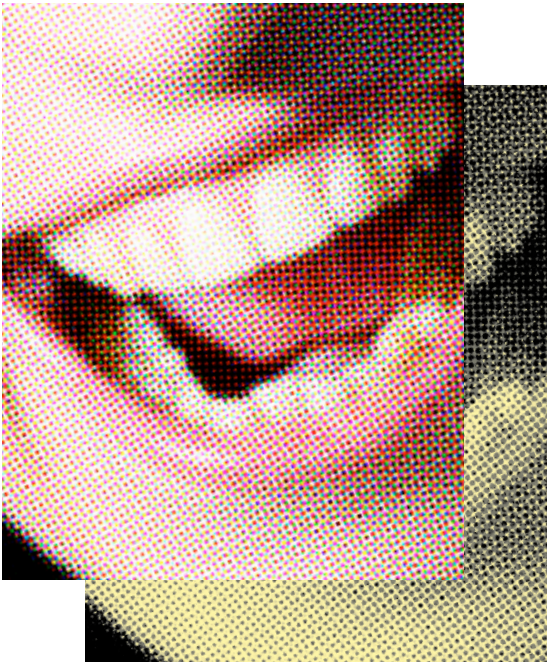
Den amerikanska litteraturprofessorn Eric Wilson utvecklar den tanken i sin bok *Against Happiness*. Melankolin är inte alls en sjukdom, som många tror, utan ett sätt att överskrida livets banala stiltje, att utforska existensens möjligheter. Ungefär så beskriver Wilson sitt favorittillstånd, och det låter kanske lockande.

Men även om melankolin säkert kan vara ett rimligt alternativ till dagens lyckodogmatism, så blir det vare sig rimligt eller lockande när Wilson berättar. Hans självbelåtenhet och egenkärlek kommer i vägen. Och stilen är direkt motbjudande. Det är vi och dom. Vi – du och jag, som genom boken ska växa ihop till ett klibbigt överlägset väsen – tycker inte alls om lyckohetsen. Vi svävar liksom lite ovanför, och ser ner på vad Wilson kallar för lyckotyper. Lyckotyperna är korkade och ytliga. De kan inte sitta still. Har inte heller tillräcklig förmåga att förstå existensens djupbottnade natur. ”Om bara dessa typer kunde lära sig att sitta ned”, skriver Wilson vid ett tillfälle. Och de här lyckotyperna ”kan inte riktigt förnimma skönhet”, skriver han vid ett annat.

När han vill lära dessa hopplösa typer om det verkliga livet, baserat på sina insikter om melankoli, så låter han precis som vilken annan självsäker lyckopredikant som helst. Han har hittat det hemliga receptet, och nu kommer han farande och ska köra ner det i halsen på oss.

Men det finns något som kanske är ännu mer irriterande och det är att hans idé om lycka är begränsad till en viss typ av personer. Mer specifikt till personer från den välutbildade medelklassen, som kan konsten att leva rätt. Precis som Martin Seligman talar han om det ”autentiska” livet, i motsatts till det ytliga och förgängliga. Det

LYCKOLISTAN			
			
The Promise of Happiness Sara Ahmed Duke University Press	Gilla läget: hur allt gick åt helvete med positivt tänkande Barbara Ehrenreich Leopard Förlag	Perpetual Euphoria: On the Duty to be Happy Pascal Bruckner Princeton University Press	Against Happiness: In Praise of Melancholy Eric G. Wilson Farrar, Straus and Giroux

autentiska är att njuta på ett civiliserat och sofistikerat manér. Att leva på djupet.

Jag läste den här boken i en solstol på Cypern. En sistaminutenresa hade tagit oss till en gigantisk hotellanläggning vid en övergiven åker, särskilt anpassad för brittiska familjer med vad Wilson skulle kalla dålig smak. Höga på socker, klor och alkohol vinglade de omkring, högljutt och burdust, men på ett sätt som de själva säkert skulle beskriva som lyckligt. Även om min egen bild av lycka inte direkt involverar brännskadade axlar och förmiddagsberusning vid en sprucken swimmingpool – eller jo förresten, kanske det senare – så är det ett minst lika försvarligt alternativ till det som Wilson förespråkar. Lindblomste i en hängmatta med en äldre upplaga av Keats vilande mot bröstet. Visst, det låter kanske behagligt. Men när det är en överlägsen pose, som jag vill påstå att det är i Wilsons fall, så väljer jag alla gånger att dricka i kapp med briterterna.

Wilson's melankoli är med andra ord inte ett alternativ till lycka. Det är samma typ av goda-livet-fantasi som vi får från Seligman och Byrne. Det är en moraliserande berättelse där det finns två typer – de som lever rätt och de som lever fel – och där den senare gruppen demoniseras, vare sig det är för sin svikande tankekraft, eller bristande smak. Och det som är mest oroande med vår tids lyckofetischism är just att den stirrar sig blind på individen, och hur hen ska leva sitt liv på rätt sätt. Återigen, en given följeslagare till Camerons vision om det stora samhället, där det helt och hållet lämnas till individen att forma sitt öde.

Så kanske bäst att bara skita i hela lyckoprylen? Det är vad Bruckner föreslår på sista sidan i sin bok, och jag är beredd att hålla med. Åtminstone är det hög tid att ge upp jakten på det lyckliga livet. Lyckan kanske dyker upp ibland, och det finns såklart ingen anledning att mota bort känslan när den kommer, men inte

heller någon poäng att sörja när den försvinner. Inte heller ska vi tro att lycka har med våra prestationer att göra, eller att vi på något vis skulle förtjäna den.

Med det kanske inte är lycka vi talar om här, utan glädje. Ett ögonblick av extas eller eufori, över vilken vi inte har någon kontroll.

Tidigare i år skrev Zadie Smith en lysande essä i The New York Review of Books om just glädje. Eller glädjerus kanske är ordet vi söker. Essäns titel var hursomhelst Joy. Hon beskriver maten hon äter. Hunden. Mannen. Allt är en källa till glädje. Men exemplet hon beskriver mest ingående handlar om något helt annat: ett nattklubbsbesök i slutet av 1990-talet. Här befinner vi oss långt ifrån Wilsons moraliserande anti-lycko-kampanj.

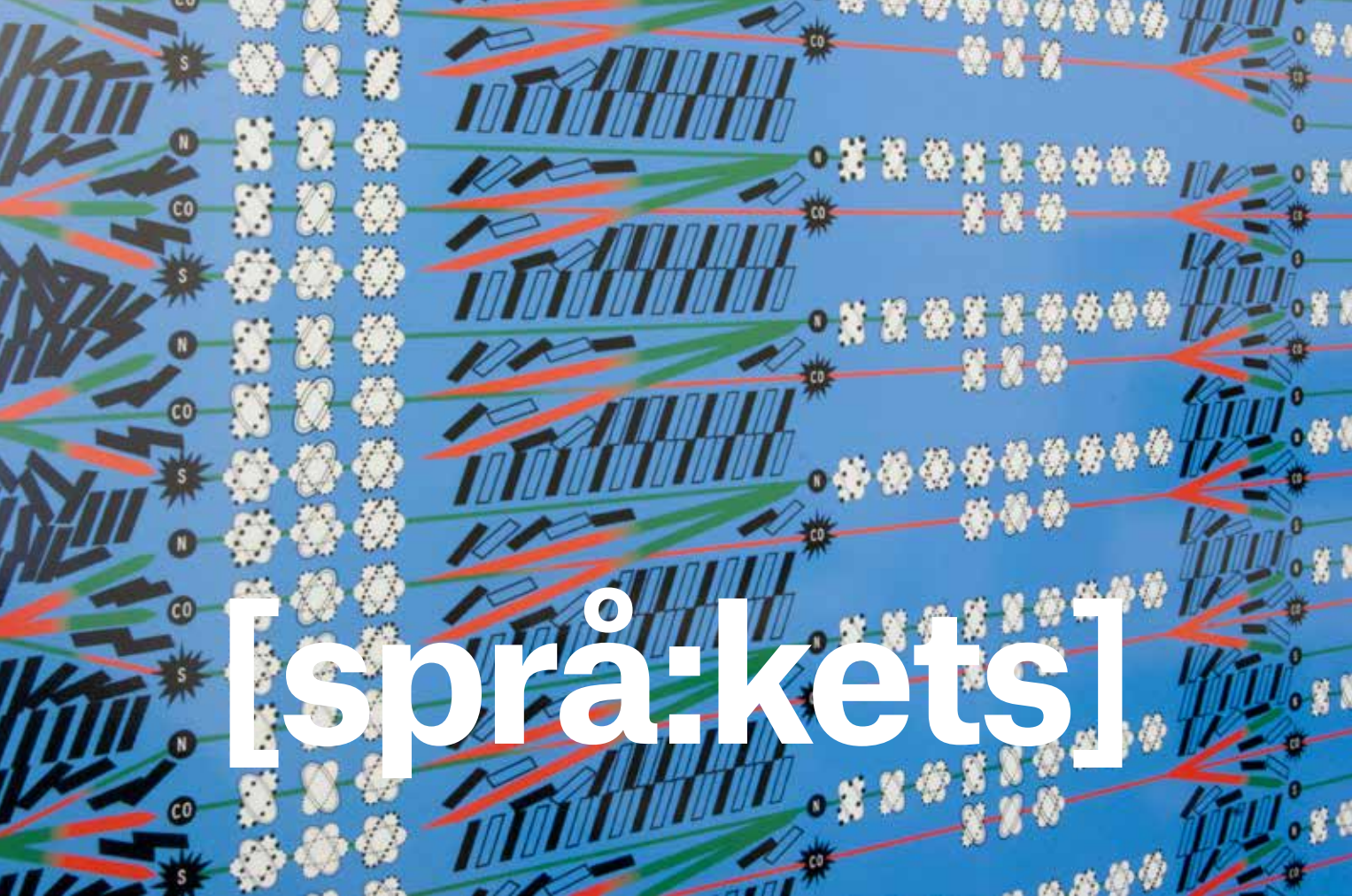
Fellow Britons!, utropar Smith. Minns ni? Hon vänder sig till dem som var med på den tiden, när första generationens ecstasy flödade, och särskilt till dem som befann sig på klubben Fabric just den där speciella kvällen. Var det glädje? frågar hon.

Dagen efter var inte lika kul, fortsätter Smith. Killen som nu sitter i soffan och suger på en frukostjoint ser inte alls lika spännande ut som kvällen innan, när hela hans väsen tycktes vigt åt hennes välbefinnande.

Var det glädje? Kanske inte, säger Smith. Men oavsett vilket har upplevelsen – den och några andra, även sådana utan kemikalier – lärt henne att känna igen glädje när den anländer.

Om jag fick välja att ha mer glädjerus i livet så vet jag inte säkert, säger Smith, just för att det är en så svår känsla att kontrollera. Vi vet aldrig när den kommer. Den dyker upp i alldagliga situationer och uteblir vid grandiosa tillfällen. Det är inget vi jagar, eller framkallar, och inte heller något vi håller fast vid.

Den finns bara där – lyckan eller glädjen eller vad vi nu vill kalla den – och egentligen är det inte så mycket mer med den saken. ■

[språkets]

”Conflicted phonemes”.

Sverige var först ut med språktest för att pröva flyktingars identitet. Konstnären Lawrence Abu Hamdan undersöker vad som händer när du går från att vara din historia till att bli din röst.

K

onstnären Lawrence Abu Hamdans intresse för migrationspolitik och språk ledde honom till Sverige.

År 1993, när ett stort antal flyktingar från Bosnien ansökte om asyl i Sverige, så införde Migrationsverket som första myndighet i världen språkanalyser för att avgöra flyktingars ursprung.

Språktester används i Sverige när asylsökande saknar giltiga identitetshandlingar och Migrationsverket tvivlar på att flyktingen talar sanning om sin härkomst. I dag används det ofta på flyktingar från Somalia, som Migrationsverket inte erkänner några pass ifrån om de är utfärdade efter 1991, och där härkomst från vissa regioner i syd anses utgöra större skäl till asyl än från de mer stabila regionerna i norr. Det kan gälla flyktingar från Palestina, som ofta saknar pass godkända av Migrationsverket.

Migrationsverket uppger att de mellan juni 2012 och juni i år har köpt 2128 språkanalyser från Språk AB (som gör 95 procent av deras språkanalyser). Språk AB, det största av Sveriges två språktestföretag, tar runt 2000 kronor för en utförd språkanalys, uppger Migrationsverket.

Språktesterna är också en svensk exportvara. Språk AB och Verified anlitas av myndigheter i andra länder.

Enligt Lawrence Abu Hamdan används testerna på många olika håll i Europa, och har påverkat många flyktingars öde, till

exempel i den brittisk-libanesiska konstnärens hemland Storbritannien. I Abu Hamdans ljuddokumentär *The Freedom of Speech Itself*, som bland annat har ställts ut på Tate Modern i London, följer han den palestinske asylsökanden Muhammed, som fick sin asylansökan nekad efter att han hade genomgått ett språktest från Språk AB. Detta efter att han ska ha uttalat vissa arabiska ord fel.

– Verket fokuserar på relationen mellan rösten, som är något smittsamt och subjektivt, och medborgarskap som är något väldigt byråkratiskt. Det är en våldsam synkronisering som sker när rösten behandlas som en identitetshandling i ett rättssystem, säger Lawrence Abu Hamdan.

Som exempel tar Abu Hamdan det arabiska ordet för tomat, som Muhammed enligt språkanalysen uttalade på ett sätt som antyder att han är syrisk snarare än palestinsk. Testen görs ofta på telefon, av en anonym intervjuare som ska vara en person som har härkomst i den regionen, och som därmed anses vara expert på just den dialekten. Men huruvida det alltid stämmer är svårt att säga.

– Problemet för Mohammed var att han inte riktigt förstod sin intervjuare på Språk AB. Han menade att personen som intervjuade honom var irakisk och talade en dialekt som var svår att förstå. Så det verkar som att det händer att de höftar, och tar in någon som bara pratar arabiska. Utan att ta hänsyn till den effekt det har på den som intervjuas, säger Lawrence Abu Hamdan.

EFTER INTERVJUN analyseras materialet av en lingvист, som sedan skriver en skriftlig rapport som levereras till beställaren. I den efterföljande överklagan av Muhammeds fall insåg Abu Hamdan hur stor tyngd rapporterna från röstanalyserna har i migrationsdomstolar-na. Hur många som har ne-

kats respektive beviljats uppehållstillstånd i Europa och USA grundat i språktest är svårt att veta. Men oavsett om språkanalyserna är korrekta eller inte, så är de intressanta för vad de säger om rättsväsendens syn på röst, härkomst och sanning, menar Abu Hamdan. Rösten används som en typ av inofficiellt pass, som används för att avgöra om en person har rätt till asyl eller inte.

– De försöker använda sig av vetenskap för att avgöra härkomst. Rösten är ett steg i ett system av att bedöma människors härkomst med biologiska medel. I Storbritannien talar man mycket om att DNA-testa asylsökande i framtiden till exempel, säger Lawrence Abu Hamdan.

Bakom språktesterna ligger en enspråkighetens ideologi. Fantasien om att varje land och region har en specifik dialekt, som kan användas för att avgöra var en person kommer ifrån. Men det är inte så röster och dialekter fungerar, menar Abu Hamdan. De är flytande, föränderliga och påverkas av hur andra talar.

– Vi ändrar vårt tal medvetet och omedvetet. Den här typen av språkanalyser komplicerar hur vi kan se på vittnesmål, språk och att tala fritt. Politik i dag handlar inte om vad vi får säga, utan om hur vi hörs och hur vi blir lyssnade på, säger Lawrence Abu Hamdan.

Verket *Conflicted Phonemes*, som ställs ut på Tensta konsthall i vår, är en karta över de händelser i Somalia under det senaste århundradet som har påverkat det somaliska språket. Svält, inbördeskrig och olika typer av tvångsprogram för integration har gjort att människor har rört sig mellan olika regioner, influerats av andra dialekter och språk, och sedan kanske flyttat vidare eller hem igen. Kartan skapades i en workshop för den holländska konsthallen Casco, med en grupp av somaliska asylsökande som hade blivit nekade asyl sedan de hade genomgått en språkanalys samt en grupp bestående av lingvister, konstnärer, aktivister och grafiska designers.

– Verkligheten är så mycket mer rörig än vad språkanalyserna antyder. Framför allt i regioner med vitt utbredd migration, som Somalia. Under de senaste fyrtio åren har det varit stora flyktingströmmar inom landet, säger Lawrence Abu Hamdan.

Kartan är plottrig, svår att tyda, full av subjektivitet och människors komplicerade livsöden. Precis det som inte får utrymme i språkanalyserna. Testet mäter hur du uttalar vissa ord, oavsett om din mor är från en del av landet och din far från en annan, till exempel. Den typen av enskilda och personli- ➤

Sanna Samuelsson är frilansjournalist.

Kultur. Språket som vittneshandling

ga förklaringar till varför just du talar som du gör får ingen plats i språkanalyserna.

– Det är ett fundamentalt skifte i hur vi ser på vittnesmålet. Det underminerar de möjligheter som en person vanligtvis har att argumentera för sin sak. Det är ett skifte till de ickeverbala delarna av talande, som tar bort agensen från de som talar, säger Lawrence Abu Hamdan.

I EN ANNAN audiodokumentär *The Whole Truth* undersöker Abu Hamdan de nya LVA-lögn-detektorer som används i bland annat USA och Storbritannien. LVA står för ”layered voice analysis” och tekniken mäter variationer i röstens, snarare än kroppsreaktioner, som vanliga lögn-detektorer gör. Abu Hamdan menar att de har gemensamma nämnare med röstanalyserna, i att de fokuserar på hur något sägs, snarare än vad som sägs. Att tekniken går ut på att lyssna utan att lyssna.

– *The Whole Truth* handlar om sanningsproduktion. Idén om att det finns en exakt sanning som ska extraheras. Talande subjekt kan ljuga eller överdriva, så hur ska rättsväsendet komma runt dessa fundamentala brister i talet? Detta är ett sätt att använda vetenskap för att bedöma röster objektivt, säger Lawrence Abu Hamdan.

Men frågan är hur vetenskaplig LVA-tekniken är. Audiodokumentären foku-

Lawrence Abu Hamdan.

serar på hur den används i rättssystemet i USA och Storbritannien, men även här finns en svensk koppling. Matematikern Andreas Takanen intervjuas, som tillsammans med Francisco Lacerda, professorn i fonetik vid Stockholms universitet, håller på med en studie om LVA-detektorer. Takanen berättar i verket om hur tekniken är högst tveksam. Rena nonsensutsagor kan ge sanna eller falska utslag beroende på faktorer som hur många vokaler som uttalades och huruvida röstens är svensk eller norsk.

Det som både LVA-tekniken och röstanalyserna gör är att göra röstens till en vetenskapligt mätbar entitet som separeras från personen. Kroppen anses avslöja sanningen och röstens tvingas förråda personen genom att avslöja vad den känner eller kommer

ifrån. Medan personen som talar avpolitiserar i det större system som rättssystemet eller migrationsdomstolen utgör. Hen blir till en siffra i statistiken som effektivt ska bedömas, inte utifrån sitt vittnesmål eller sin personliga berättelse, utan utifrån vissa fastställda parametrar, som hur hen uttalar tomat på arabiska, till exempel. Möjligheten att påverka det egna ödet är obefintlig.

Det finns många paralleller att dra till journalistik i relation till Lawrence Abu Hamdans verk. Han gör audiodokumentärer kring ämnen som också tas upp i medier. Han gör research och skildrar aspekter av samhället. Samtidigt talas det om att journalistiken är i kris, tidningar skär ner och många journalister tvingas bli frilansare. Varför då göra konst som är så lik journalistik, om den är på nedgång? Själv menar konstnären att journalistik kanske skulle tjäna på att inspireras mer av konst.

– Jag är inte intresserad av att vara journalist, men journalistik skulle kunna likna det som jag gör mer, om jag ska uttala mig lite djärvt. Inte för att jag gör audiodokumentärer, utan för att jag inte fokuserar på nyheter. Jag saknar en icke-kronologisk journalistik som dröjer sig kvar, som inte genast måste röra sig mot nästa ämne, säger Lawrence Abu Hamdan. ■

Rapporter från det nya Sverige. Utställningen i Tensta är uppdelad i två delar. Första delen pågår på Tensta konsthall mellan 26 oktober 2013 och 12 januari 2014. Andra delen, som Lawrence Abu Hamdans verk ingår i, pågår mellan 18 januari och 18 maj 2014.

”The Silent University” är ett projekt initierat av konstnären Ahmet Öğüt, en alternativ plattform för kunskap som drivs av och för flyktingar och asylsökande vars examen och utbildning inte tas till vara i det nya landet.

KONSTTIPS
I TENSTA

Konstkollektivet Järvaprojektet ställer ut ett akvarium med den utrotningshotade fiskarten grönlungen, som har sin hemvist i en bäck på Järvafältet och därför stoppat exploatering där.

Meron Mangasha & Senay Berhe verk *Blått blod* (2013) är en poetisk hyllning till den blå tunnelbanelinjen i Stockholm.

Hans Carlssons projekt *Artoteket* gör att låntagare kan låna med sig konstverk hem från Rinkeby bibliotek.

Lawrence Abu Hamdans ljudkonstverk *Aural Contract: The Freedom of Speech* *Itself* är upplagt som en radiodokumentär och handlar om hur tal och lyssnande politiseras idag. På vilka sätt finns rösten med inom lagens område?

Malin Ullgren Jag förstår henne precis

GUD VAD DET ÄR SKÖNT att känna igen sig. Oreflekterat, oanalyserat, bara känna igen sig. När skådespelaren Sanna Sundqvist gör sin monolog *Jag borde få något slags pris* i Målarsalen på Dramaten, senhösten 2013, är det igenkänningens nästan euforiska kviller jag känner i kroppen. Hon har dedicerat föreställningen "till alla duktiga flickor som förbereder sig för den stundande katastrofen".

Begreppet duktiga flickor har alltid irriterat mig, eftersom jag just inte har känt igen mig. Jag är inte bra på att städa eller på att passa tider och jag funderar på att sluta gå på föräldramöten, eftersom jag tycker

att det är ostimulerande. Men min ansvarskänsla är massiv, och det finns ingen duktig flicka som är lika ansvarfull som jag, inte i de sammanhang som handlar om betydelsefullt ansvar.

Sundqvist gestaltar denna känsla av att kämpa för andra människors fysiska överlevnad med berättelser om trafiksituationer och glödande cigaretter på trottoaren. Jag förstår henne precis, tror jag. Det är jag som spänner hela kroppen när någon unge i parken balanserar på ett farligt vis, det är jag som rycker tag i främmande människors jackärmar därför att de är på väg ut i gatan när det kommer en bil. En annan berättelse

den här hösten har gett mig en liknande bekräftelsens eufori: Alice Munros novellsamling *Tiggarflickan* med barnet Rose och kvinnan Rose som genomgående huvudperson. Det finns scener och rader i dessa noveller, beskrivningar av Roses reaktioner och tankar i vitt skilda skeenden av ett liv, som får mig att hålla andan för en sekund.

Rose är både som flicka och som vuxen kvinna full av starka reaktioner, kan lätt frammana slutgiltiga beslut och avsked, och hon njuter stort av sitt eget tillfälliga lugn när hon lyckas ställa sig högst i den psykologiska näringskedjan: vara den som avslutar relationer rakt och tydligt utan att någonsin ångra sig, hålla upp en mycket bestämd handflata mot vänparet som ständigt kräver hennes blick för att själva känna sig spännande i sin destruktivitet.

Och som sedan, med samma självklarhet, mest snubblar ur förhållanden och som mycket snart efter ett högstämt beslut är redo att fatta ett helt annat, ett med motsatt effekt.

EN KVINNA VARS vankelmod och lättantändlighet kan skada omgivningen, medan hon själv trasslar på för att få till ett slags liv.

En kvinnlig antihjälte, av en sort det inte finns så många av. En ursäktlig kvinna. När Joni Mitchell fyllde 70 år i november lyfte Malena Rydell i Dagens Nyheter fram den kvinnliga publikens starka identifikation med Mitchells verk, när hon jämför hennes konstnärskap med ex-makens: "Han sjöng sånger om krig och vin på den lokala baren. Hon sjöng om spetsar och läder och bohemiska möbler och fick världen att verka oändligt stor. Kvinnorna i publiken lyssnade och kände igen sig. 'Det jag inte förstod på den tiden var det här med identifikation', berättar Chuck Mitchell för Sheila Weller (författare till *Girls like us*. Carole King, Joni Mitchell, Carly Simon and the journey of a generation, reds anm) fyrtio år senare."

Att känna igen sig. En formulering som andas naiv läsning, en barnslig förståelse av berättelserna. Men jag tror att igenkänningens geni är underskattat i konsten.

Av Malin Ullgren

FOTO: SANNA SUNDQVIST

Göran Greider Musiken är mitt psyke

För den som ändå aldrig har hört stycket kan jag säga så här: Cavatina, det oändligt sorgsna gitarrstycket som blev filmmusik till the *Deer Hunter*

låter som en mycket liten lillasyster till Rodrigues adagio.

KONSERTEN URUPPFÖRDES i Madrid 1940. För att komma hem till Spanien var Rodrigo tvungen att svära en trohetsed till general Franco. Var Rodrigo fascist? Sannolikt inte. Han var en konservativ katolik, men mest ville han hem. Aranjuez är namnet på ett underskönt kungligt palats. Han har sagt att han tänkte på magnolior i blom, fontäner och fågelsång när han skrev adagiot. Visserligen blev han en av Francotidens kulturella stöttelelare, men det är som om det där stycket, så fort det första oändligt dystra mollackordet hörs, sliter sig loss ur Francos skugga.

FAST SNARARE TVÄRTOM: adagiot finns i alla skuggor. När musiken betyder som allra mest är den inte längre musik. Den är mitt psyke. En människa. I detta adagio är människan en spröd och vanmäktigt kämpande gitarr medan orkestern, när den med full kraft bryter in och tystar gitarren, är Tiden, Samhället, Historien, all övermakt som kan tänkas. Den bästa inspelningen står flamencogitarristen Paco de Lucía för. Stycket är svårspelat och de Lucia kunde inga noter. Han gjorde delvis om det till en stökigt intensiv flamencolåt. Men även de Lucías gitarr förlorar mot orkestern. Det ljusa ve-motet på slutet skingrar inte skuggorna.

Stycket är en gåta. Det har överlevt allt. Till och med mig, där jag sitter och klinkar fram det på pianot en regnig oktoberdag när jag är hemma och sjuk i rosfeber. Det är inte musik. Det är en rörelse bland skuggorna. Av Göran Greider

JOAQUÍN RODRIGO VAR en spansk tonsättare. Han dog vid nittioåttå års ålder 1999. Vid tre års ålder drabbades han av difteri och miste nästan helt synen. Men han var ett underbarn och blev snabbt en virtuos på piano. Sin musik skrev han ner med ett slags blindskrift. Han studerade komposition i Paris när spanska inbördeskriget bröt ut och Guernica bombades. Samtidigt gick hans fars firma i konkurs och han blev utfattig. Som om det inte skulle räcka fick hans hustru missfall med deras första barn. De bodde då i Tyskland. Hans hustru var judinna. Han var blind, förtvivlad, hemlös och rädd. I det läget skrev han *Concierto de Aranjuez*.

Jag tror att varenda människa som första gången hör adagiot i *Concierto de Aran-*

juez står där försvarslös: Detta är sorg och vanmäktig längtan. Andra satsen i denna konsert för gitarr och orkester är ett av de mest inspelade styckena i den klassiska repertoaren överhuvudtaget. Det är inte bara de mest lysande klassiska gitarristerna och orkestrarna som spelat in den. Led Zeppelin och the Shadows har gjort det, liksom Miles Davis. Det kan dyka upp på Relaxskivor, bland andra avslappningsövningar. Smörsångare har tuggat melodin – en rugig version av Demis Roussos låter som världens undergång i känslor. I tv-serien *Pang i bygget* exploateras några bottenlöst resignerade takter när Manuel sörjer att Basil vill ta livet av hans älskade hamster (som är en råtta). Men i *Brassed Off*, filmen om de brittiska gruvarbetarna som kallar det för Orange Juice när de spelar det i sin blåsorkester, blir musiken ett gripande vittne till ett klassnederlag.

Partitur till
Concierto de Aranjuez

Kerstin Gezelius Ikea-familjen i tvåfrontskrig

SATT EN HEL DAG i en källare och tittade på reklamfilm tillsammans med film- och reklamfolk. Det hade inte hänt mycket sen reklamfilmens mytiska tid, när den bara fanns på bio och helt civiliserade människor citerade den, år ut och år in. "Var är brudarna?" "Frammot tiotiden börjar det kurra i magen ..." och, ur den legendariska Roy Andersson-filmen för Trygg Hansa: "En ... cab?!". Roys tysta, långa tagningar fanns det fortfarande gott om. OLW:s chips-myskille har reproducerats i oändlighet. Men ännu mer förvånande var samtalen: Ibland lät det nästan som om reklam kunde göra oss till bättre människor. Visst ska man hålla allmän koll på vad man uttrycker för värderingar, men innerst inne vet väl ändå alla att reklam måste tala till mer basala rädslor och begär för att fungera?

Sedan Försvarsmakten anlitade reklambyrån DDB har de lyckats ändra sin image från något unket, som bara drar till sig adrelaninpåända stridspittar, till en organisation som rekryterar människor med

moralisk resning och superintelligens. Med filmer som "Det ordnar sig nog", "Vad håller du på med" och "Det är mycket nu" har de lyckats modernisera och mjuka upp den fascistoida ton vi vant oss vid att förknippa med avsändaren och trollat bort ekot av klassiskt, europeiskt stöveltramp.

Nästan. "Vad håller du på med?"-kampanjen går ut på att man visar någon som nördar sig; i den som gillades bäst håller en kvinna på att instagramfotografera sin frukostmacka ur olika vinklar. Radion står på i bakgrunden, berättar något viktigt från världen som varken vi eller hon hör. Just när hon ställt sig på stolen för att få en ännu bättre bild hörs ett litet pling och en vit text i stenciltypsnitt-text tonas in: "Vad håller du på med? Vi håller på med att försvara mänskliga rättigheter i krigshärjade länder."

En annan visar en spenslig kille med kofta och glasögon som arrangerar tidskriftsshögarna på fönsterbrädet i sin fina, kylslagna funkislägenhet med utsikt över

en snöig Värtahamn. Pling. "Vad håller du på med? Vi håller på att undsätta nödställda i svenska fjällen."

Det är roligt och snyggt, men varför tycker jag mig höra något annat än "Kom till oss om du vill hjälpa människor i nöd"? Varför hör jag snarare: "Kom till oss om du också känner dig marginaliserad av politiskt korrekta kärringar och bögar som runkar till sociala medier. Vi tillhandahåller vapen och träning så att du på sikt ska kunna göra dig av med dem"?

För att jag är hjärntvättad av en antimilitaristisk sjuttioalsuppföstran? Eller för att det är och förblir samma sort som dras till försvaret och DDB vet vad som triggar dem? Det finns ju väldigt många andra organisationer man kan gå med i om man bara vill hjälpa till ...

RAKT MOTSATT BUDSKAP hade Ikea-reklamen "Nattvandrarerna", som fick svidande kritik i vår jurykällare för sin heteronormativa medelklasssvenssonklyschighet. En villafamilj lufsar runt mellan olika sängar hela natten för att en liten bebis har brett ut sig mitt i den stora dubbelsäng. En vaknar i hundkorgen, en annan ute i bilen. Grannen i tältet.

Jag tycker att den är fantastisk. Den riktar sig ju inte till de som har livet som syns på bild utan de som inte har det och kanske aldrig kan få det även om de tjänar pengar. Reklamen väcker avund och ut- anförskap, känslor som man kan shoppa bort på Ikea.

Den handlar om att vara svensk på det där mytiska sättet. Blandningen av lyx och enkelhet, röra och renlighet, bekvämlighet och asketism. "Ljuva dröm att vara som en svensk", som Monica Zetterlund sjunger i Hasse och Tages zigenarsketch. Det är inte lätt. Spontansova utomhus mitt i vintern. Se trevlig och oberörd ut när hunden väcker en. Inte bli arg utan göra det bästa av situationen.

Det går, för nästa dag kan man vabba och sjukskriva sig eller så har man en förstående chef med exakt samma sorts liv som låter en ta hem jobb på kvällen. Ikea är i resten av världen förknippad med den svenska välfärdsmodellen och mysigare än så här kan modellen knappast säljas in. Sen att vi i själva verket för länge sedan har sålt ut den – att nattvandrarfamiljen antagligen kommer att instagramfotografera sina frukostmackor och någon kommer att osäkra sitt gevär i bakgrunden – behöver vi inte låtsas om. Inte ännu. *Av Kerstin Gezelius*

MYS?
En sågad Ikea-film
om att vara svensk.

Jenny Damberg När pizzasås klassas som grönsak

I INDIEN ÄR PRISET på lök en knäckfråga i höstens val. Lök, som används för att reda såser och grytor, är en helt avgörande råvara i det indiska köket. Prisstegringar har tidigare lett till regeringsskiftet. I Sverige var det länge sedan livsmedelspolitiken var brännande på det sättet. Matpriser är ingen valfråga. Inte heller villkoren för livsmedelsproduktion. För Alliansen är mat, som all kultur, främst en fråga om marknadsföring. Det är om inte annat "visionen" Matlandet Sverige ett intyg om.

Nyligen publicerade den amerikanska folkhälsoprofilen Marion Nestle *Eat, Drink, Vote: An Illustrated Guide to Food Politics*. Omslaget föreställer "Kongressens nya matpyramid för skolmat". En pizzabit, med den tomatpuré som lobbyister lyckades få klassad som grönsak härom året. Touché.

Den mest intressanta och minst utredda frågan – som titeln "vote" syftar på – lämnar däremot mer att önska. Det finns ju så mycket att säga, tänker jag. Nestles förslag är konsumentmakt ("rösta med gaffeln") och lokalpolitiskt engagemang. Och det är kanske just så

simpelt egentligen. Det är väl så det måste gå till, när industrin kontrollerar det politiska toppskiktet.

I Sverige är de företag som har störst inflytande över skolmaten mejerikoncernerna. Man kan ifrågasätta rimligheten i att Arla och Skånemejerier får göra reklam i skolmat-salarna, men det är svårare att invända mot att det serveras mjölk än industriprocessad pizza.

Men slår man sig till ro med att Sverige är lika lite USA som Indien i de här frågorna, och att vi väl i det sköna nya matlandet antligen kan unna oss att bara prata om mat som något kul och lustfyllt, gör man verkligen en otjänst. Ur folkhälsosynpunkt är livsmedelsfrågan omöjlig att separera från den allmänna politiken.

OM MAN KAN ÄTA hälso- samt eller inte avgörs av vem man är. Hur mycket pengar man har, och hur mycket ork som finns kvar när allt nödvändigt är avklarat. När inkomstskillnaderna ökar tilltar också snedfördelningen av ohälsa.

Det finns inget bättre exempel på hur mat lös-

gjorts från det sammanhanget för att i stället fungera som lättvindig identitetsmarkör än det före detta statsministerparet. Jag vet att Filippa Reinfeldt inte vet hur man plockar kärnorna ur ett granatäpple, eftersom

det är vad hon kommunicerar på sitt Instagram, som är det enda stället där hon kommunicerar. Jag är mindre säker på vad hon tycker om maten inom den sjukvård som hon ansvarar för som landstingsråd i Stockholms län.

Fredrik Reinfeldt kokar korvgryta och utnämner falukorv till sin favoritråvara för att profilera sig som arbetarklassvän. Samtidigt som vi, eftersom företagets ägare inte försuttit en chans att berätta det, vet att Reinfeldt bantat med hjälp av företaget Svarta lådan.

Kostnaden för en dagsmeny därifrån är 542 kronor om dagen, eller 16 260 kronor i månaden. Man får väldigt mycket korv för de pengarna. *Av Jenny Damberg*

MUMS
Fredrik gillar arbete och korv.

Den stora frågan.

Vad är det *bästa* som kan hända?

Helena Granström,
författare

Det bästa som kan hända är att den onda tekniken försvinner, den goda blir kvar.

Det bästa som kan hända är att vi har nervtransplantationer men inte nervgas, dataspel men inte drönare.

Det bästa som kan hända är att den onda tekniken låter sig särskiljas från den goda.

Det bästa som kan hända är att den goda tekniken inte visar sig förstöra sociala relationer, orsaka cancer, förorena grundvattnet, utarma vår livsmiljö.

Det bästa som kan hända är att tekniken är neutral, och att bara dess tillämpningar är goda eller onda, och att ingenting i den driver oss att nyttja den på ett visst sätt, och att den inte påverkar oss i riktning mot mindre ansvar och empati.

Det bästa som kan hända är att de tekniska lösningarna på de problem som tidigare teknik har orsakat, inte själva ger upphov till några som helst problem.

Det bästa som kan hända är att den teknologiska utvecklingen – den som vi alla är överens om inte kan stoppas – kommer att fortlöpa på ett sätt som inte utesluter bibehållen mänsklig värdighet och frihet.

Det bästa som kan hända kommer inte att hända. ■

Bosse Holmqvist,
professor i idéhistoria,
Stockholms universitet

Det bästa som kan hända i livets begynnelsekedje är en säkrad tillgång till trygghet, mat och mänsklig värme. Några år senare har önskemålen vidgats till ett långt och soligt sommarlov och en och annan vattentipp att plaska i. Så småningom blir behoven och kraven fler, som betydelsen av en nära vänskaps, en god utbildning och förverkligandet av egna drömmar.

Med ökad kunskap och tilltagande erfarenheter av världen vidgas perspektiven bortom den egna lilla täppan till en förståelse för hur allting hänger samman, människors beroende av varandra och sin omgivning, och att ett långsiktigt gott för den enskilde är intimt förbundet med välbefinnandet för andra, både människor, djur och natur. Och att det är långt till en anständig värld för alla kan inte annat än – på såväl kort som kanske framför allt lång sikt – påverka och göra den egna tillvaron osäker och föda hopp om förbättringar.

Mot livets slut blir världen åter ofta mindre, förväntningarna färre och den egna tryggheten av stor betydelse. Fast i grund och botten är det kanske samma barnsliga förhoppningar om mat och värme och en och annan vattentipp som följer oss genom livet, det mesta och bästa vi kan begära inom de gränser som är oss givna. ■

Lars Wilderäng,
författare och bloggare på *Cornucopia*?

Det som skiljer den moderna människan från medeltidsmänniskan är att vi kan utnyttja energikällor man inte kunde förr, med start i industriella revolutionen. En västerlänning har hundra slavar i form av energi och ett vanligt hushåll lever som kungar gjorde förr.

Avgörande för välståndet är tillgången till utvinningsbar energi. Vi slår nu i taket för tillgången till energi i form av fossila bränslen och resurser nödvändiga för energitnyttjandet. Det bästa som kunde hända är att vi upptäcker en miljövänlig, skalbar, billig, patentfri, snabbt utbyggbar, resursnål och till synes oändlig energikälla.

Mänskligheten skulle ta klivet in en ny ålder utan resursbegränsningar. Rent avsaltat dricksvatten skulle finnas i överflöd åt alla. Vi skulle kunna odla upp Saharas öknar. Av vätet i vattnet, kvävet eller CO₂ i luften skulle vi kunna göra syntetiska miljövänliga bränslen. Krig om resurser och toleransen för diktaturer med oljetillgångar skulle upphöra. Vi skulle kunna kolonisera solsystemet. ■

FOTO: SEOKHEE KIM

Äntligen en röd & grön dagstidning!

NU BÖRJAR VALÅRET. Det är inte bara regeringen som är borgerlig, utan det finns ideologisk slagsida bland svenska medier. Därför startar vi på ETC en dagstidning. Första numret kommer 13 januari 2014.

Dagligen med granskande nyheter.

Dagligen med röd och grön ledarsida.

Måndag skriver Andreas Gustavsson. Tisdag: Nabila Abdul Fattah. Onsdag: Göran Greider. Torsdag: Johan Ehrenberg. Fredag: Kajsa Ekis Ekman. Lördag, i helgtidningen: Maria-Pia Boëthius.

Andreas Gustavsson.

Nabila Abdul Fattah.

Göran Greider.

Johan Ehrenberg.

Kajsa Ekis Ekman.

Maria-Pia Boëthius.

Sverige får en rödgrön dagstidning.

Jag vill från start 13 januari 2014 ha:

DAGSTIDNINGEN ETC. Måndag–fredag, helår.

- ☐ 1950 kronor
- ☐ 163 kronor/månad, autogiro
- ☐ Inte papper, bara digitalt (samma pris)

ETC HELG. Helår.

- ☐ 550 kronor
- ☐ 46 kronor/månad, autogiro
- ☐ Inte papper, bara digitalt (samma pris)

■ Ett år med Dagstidningen ETC, måndag-fredag, kostar 1 950 kronor (163 kronor/månad med autogiro).

■ Du kan dessutom lägga till vår helgtidning ETC som ger fördjupningar och de riktigt skarpa reportagen. Den kostar 550 kronor för ett år (46 kronor/månad med autogiro).

ETC

SVARSPOST

110 216 400

110 04 STOCKHOLM

ETC
BETALAR
PORTOT

Namn

Adress

Telefon

Mejl

Posttidning B

GE BORT ARENA!

**6 nr + Alice Munros *Tiggarflickan*
och Arenas Jubileumsantologi.
395 kronor (ord. pris 667 kronor)**

BESTÄLL:

**Mejla ditt eget och mottagarens namn och adress till
gun.andersson@arenagruppen.se**

Du får första numret och *Tiggarflickan* hem till dig.
Mottagaren får resterande 5 nummer hem till sig.
Jubileumsantologin kommer med nr 1 2014.
Erbjudandet gäller till 19 december 2013.

arena